

Tutu yo'o' nduu' ña ni ke'i San Lucas ña ka'an xa'a' Jesús

Ni ke'i Lucas tutu yo'o' te kua'an a nda'a' iin te nani' Teófilo

1 ¹Kua'a' va te yivi' ndii, ni xika ra ke'i yukun ra sakuu' ña ni xka'ndia tein e'. ²Te ni ke'i ra saa nii' ni sania'á ña'a' ne ni xiní nduchi' nuu' ña jaan' ndee ña nuu', te ne jaan' nduu' ne ni na'in chuun' te ka'an ndoso' tu nia tu'un jaan'. ³Xa'a' a jaan' na sakan' tu yu'u ndii, ni sakuaan kuie i ndee mii' ni xa'a' ña jaan', te ni tuu i ña va'a ña ke'i yukun i sakuu' a nuu' yo'ó, tákuie, Teófilo, ⁴te kundani va'a un' ña ndixa, ña ni sania'á ne yivi' yo'ó.

So'o ni xaa a kii' ni ka'an ángele xiin' Zacarías

⁵Kii' ni nduu Herodes, te xa'ndia chuun' kuu' nuu' nuu' ñu'u' Judea ndii, ni yoo iin sutu, te ni nani' Zacarías. Te ni nduu ra iin te ni ta'an' xiin' iin ti'vi sutu, te nduu' kuenta Abías. Te ña si'i Zacarías jaan' ndii, kuenta ne vi'e Aarón ni nduu a', te ni nani' a' Elisabet. ⁶Te uvi saa' ne jaan' ndii, ni xachuun' ndaku nia nuu' xto'o e' Ndiosí, sakan' ña ni saxinu nia sakuu' ña ka'an chuun' tu'un ndei' a. ⁷Ndisu ni yoo si'e nia, sakan' ña Elisabet ndii, ña' ni kuví koo si'e nduu' a'. Te uvi saa' nia ndii, ne xixa va ni nduu nia. ⁸Unta' ndii, ni xaa Zacarías te saxinú ra chuun sutu, sakan' ña ni tondia kivi' ña saa sutu, te ni ta'an' xiin' ra, chuun nuu' Ndiosí. ⁹Te naa xixaá sutu ndii, ni katín ra te kuní ra yoo kuní a ndi'vi yukun' ka'nu' xto'o e', te chu'ma ra tixín a. Te nda'a' Zacarías ni nama a te ndi'vi ra jaan'. ¹⁰Kii' chu'ma ra ndii, kua'a' va ne yivi' ndiee' ki'e ka'an xiin' Ndiosí. ¹¹Te iin ni tuvi tio' iin ángele, ña xika' nuu' nuu' xto'o e' Ndiosí, nuu' ra iin' a xiin' kua'a' mii' xixí suxa chu'ma

© 1996 David C. Cook

*Kua'an n̄soko' Zacarías ña'a nuu'
Ndiosí tixin yukun' ka'nu' (1.9)*

jaan'. ¹²Te kii' ni xini ra ángele jaan' ndii, ni nandaní va ra, te ni yi'vi xava'a ra. ¹³Ndisu ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Zacarías, kuän yi'vi un', xa ni xini so'o Ndiosí ña ni xikan un' nuu' a. Te Elisabet, ña' si'i un' ndii, koö iin tiaa si'e a', te chindu'u' un' kivi' ra Juan. ¹⁴Te nakuatia' va nimá un' xa'a' ña tuví ra, te nakuatia' tu kua'a' ne yivi' xa'a' ña jaan', ¹⁵sakan' ña te ka'nu' kunduü ra nuu' xto'o e' Ndiosí. Te kö'o ra vino, te' kua'a' xiin' uva, ni ndee kö'o tu ra ndixi. Te kutu' nimá ra xiin' Espíritu Santo ndee ña kuní ka tuví ra. ¹⁶Te kua'a' ne vi'e un' Israel sanandiko' tukuu ra nuu' ichi' xto'o e' Ndiosí. ¹⁷Te xi'na Juan jaan' ki'in ichi' nuu' xto'o e', te kixin ra xiin' ña ndiee' Ndiosí naa ña ni taxi a nda'a' Elías, te sanandiko' ra nimá yuva' si'i' nuu' si'e ña, te kuni tu ne so'o saa kuu' ne xachuun' ndaku. Te xiin' ña jaan' sakoo' tu'va ña'a' ra te natiin ña xto'o e' —ni kachi a.

¹⁸Sakan' te ni ka'an ra ndii:

—¿Saa kuví tu xka'ndia ña ka'an un' jaan'? Sakan' ña yu'u ndii, iin te xixa nduu' i, te xixa va tu ña' si'i' i —ni kachi ra.

¹⁹Sakan' te ni ka'an ángele jaan' xiin' ra ndii:

—Yu'u nduu' Gabriel, te xika' nuu' nuu' Ndiosí. Ña jaan' ni ti'vi' yu'u te taxí i tu'un va'a yo'o' nuu' un'. ²⁰Ndisu vitin ndii, xa'a' a ña ni kandixa' un' ña ni ka'an i xiin' un' kaa' ndii, kuu i'in' un', te küvi ka'an ka un' ndee tondia kivi' ña xinu, ña ni ka'an i xiin' un' kaa' —ni kachi a.

²¹Te ndiee' sakuu' ne yivi' kua'a' jaan' nuu' ki'e yukun' ka'nu' jaan' ndiatu' nia Zacarías, te xa ni xa'a' ndi'ni nia xa'a' a ña ni kuu kuachí va ra tixin yukun' jaan'. ²²Te so'o' ndi'i, kii' ni keta ra tixin yukun' ndii, küvi ka'an ka ra xiin' nia. Sakan' te ni kundani nia ña ni tuví iin ña'a nuu' ra tixin yukun' jaan'. Te ndee xiin' nda'a' ra ni sakuni' ra ne yivi' jaan', sakan' ña ni kuu i'in' ra. ²³Te kii' ni xinu kivi' ña ni xaa ra chuun sutu ndii, kuan nu'u ra vi'e ra.

²⁴Te kii' ni xka'ndia ña jaan' ndii, ni nakuiso ña' si'i ra Elisabet. Te ni ndoo a' vi'e a' u'un yoo' ka'an a' xiin' nimá a' ndii: ²⁵“Xto'o e' Ndiosí ni sañu'u' yoo' te koo iin si'e e' vitin, sakan' te ká'an kui'e ka ne yivi' xiin' e'”, kachi a' xiin' nimá a'.

So'o ni xaa a kii' ni ka'an ángele xiin' María

²⁶Te kii' ni tondia iñu yoo' ña ndiso' Elisabet ndii, ni ti'vi' Ndiosí ángele Gabriel jaan' te kua'an a iin ñuu ña nani' Nazaret, ña naá tein' iku' nuu' ñu'u' Galilea, ²⁷te koto a iin ña' ndu'u' sie, ña' nani' María. Te xa ni taxí ña' jaan' kuento a' ña tunda'a' a' xiin' iin te nani' José. Te jaan' ndii, siani' xika' tákui'e David ni nduu ra. ²⁸Te kii' ni xaa ángele jaan' mii' ndu'u' María, te ni ka'an a xiin' a' ndii:

—Nakuatu' i yo'ó, te va'a va kuni xto'o e' Ndiosí xini a yo'ó, te yoo a xiin' un'. Te sañu'u' ka yo'ó te sakan' sakuu' inga ña'a' —ni kachi a.

²⁹Ndisu kii' ni xini' a' ángele jaan' ndii, ni nandaní xava'a a' xa'a' ña ni ka'an a xiin' a', te ni ndatu'un' xiin' mii' mii' a' ndee ña kuni kachi tu ña ni ka'an ángele jaan'. ³⁰Te ni ka'an ka ángele xiin' a' ndii:

—Kuän yi'vi un', María, sakan' ña va'a va kuni Ndiosí xini a yo'ó. ³¹Kuachi ndii nakuiso un', te sakaku' un' iin te kuañu'u, te chindu'u' un' kivi' ra Jesús. ³²Te jaan' ndii, te ka'nu' kundu'u ra, te kunani' ra si'e Ndiosí, ña ka'nu' koo' chukuu'. Te taxí xto'o e' Ndiosí ka'ndia chuun' ra ndee naa ni xaa David, te xii' yata' ra, xta'an'. ³³Te ka'ndia chuun' ra nuu'

© 1996 David C. Cook

Ka'án iin ángele xiin' María ña koo iin tiaq si'e a' (1.33)

ne ta'an' un', ne siani' xika' Jacob, ndee ndi'i' ni kivi', te koo' kivi' kun ndiko' ña ka'ndia chuun' ra —ni kachi a.

³⁴Sakan' te ni ka'an María xiin' a ndii:

—¿Saa kuví koo si'e yu'u? Sakan' ña ña' ndu'u' sie nduu' i —ni kachi a'.

³⁵Sakan' te ni ka'an ángele jaan' xiin' a' ndii:

—Espíritu Santo kixin koto yo'ó, sakan' ña ña ndiee' Ndiosí ka'nu' koo' chukuu' tisa'ví yo'ó xiin' kati' a. Sakan' na kui' si'e un', ña su'un, ña tuvi jaan' ndii, si'e Ndiosí kunani' a. ³⁶Te sakan' tu Elisabet, ña' iin' kuu' xiin' un', ña' ka'an ne yivi' kúvi' koo si'e ndii, xa kua'an kuyatin' iñu yoo' ndiso' a' tee' ndee iin ña' xixa va nduu' a', ³⁷sakan' ña nuu' Ndiosí ndii, sakuu' a kuví —ni kachi a.

³⁸Sakan' te ni ka'an María xiin' ángele jaan' ndii:

—Yu'u ndii, ña' xika' nuu' nuu' xto'o e' Ndiosí nduu' i. Na saa a xiin' i saa nii' ni ka'an un' jaan' —ni kachi a'.

Sakan' te ni keta ángele jaan' kua'an a.

So'o ni xaa a kii' ni xa'an ndi'e' María mii' ndu'u' Elisabet

³⁹Ndia'vi' kivi' te ni xa'an ki'i' va María iin ñuu ña naá tein' iku' nuu' ñu'u' Judea, ⁴⁰te ni xaa a' vi'e Zacarías, te ni nakuatu a' Elisabet. ⁴¹Te kii' ni xini so'o ña jaan' ña nakuatu ña'a' María ndii, ni kandeta si'e a' tixin a'. Sakan' te ni chitu' nimá a' xiin' Espíritu Santo, ⁴²te ni ka'an ti'e' a' ndii:

—Sañu'u' ka Ndiosí yo'ó te sakan' sakuu' ña'a' iin yivi', te sañu'u' tu a si'e un', ña sakaku' un'. ⁴³ ¿Yoo vi' nduu' yu'u naa kuaxi koto si'i' xto'o i yu'u? ⁴⁴ Sakan' ña saa ni xini so'o i ña ni nakuatu un' yu'u, te ni kandeda si'e i tixin i ña va'a kuni ra. ⁴⁵ Te sañu'u' va xto'o e' Ndiosí yo'ó xa'a' a ña ni kandi'a un' ña saxinú a ña ni ka'an ángele xiin' un' —ni kachi a'.

Xaka'nu' María Ndiosí

⁴⁶ Sakan' te ni ka'an María ndii:

Xaka'nu' nimá i xto'o e' Ndiosí.

⁴⁷ Te nakuatia' nimá i nuu' Ndiosí, ña sakakú yu'u.

⁴⁸ Sakan' ña ni naka'an' a xa'a' yu'u, ña' nda'vi so'o xika' nuu' nuu' a.

Ndee vitin, te ndee nuu' ku'un e' ndii, ka'an ne yivi' ña ni sañu'u' va Ndiosí yu'u.

⁴⁹ Kuachi ndii Ndiosí ka'nu' koo' chukuu' ni xaa kua'a' chuun ka'nu' xiin' i.

Te ña su'un ndi'i' nduu' a.

⁵⁰ Te koo' kivi' ndi'i' ña kuvita ini a xa'a' ne xaka'nu' ña'a'.

⁵¹ Ni xaa a chuun ka'nu' xiin' nda'a' a, te ni sanduxin tu a ña chituní te ñuñu' xiin' nimá ra.

⁵² Ni tava' a ndiee' te kuu' ka'nu', te ni xaka'nu' a ne nda'vi so'o.

⁵³ Ni sanda'ni a ne xí'í soko xiin' ña'a', te ne vika' ndii, ni nativi' nda'a' xiko' ña'a' a.

⁵⁴ Ni chindiee' a yoo', ne Israel, ne xika' nuu' nuu' a, sakan' ña ni naka'an' a ña kuvita ini a xa'a' e'.

⁵⁵ Sakan' ña xa sakan' ni taxi a kuento a nuu' te xii' yata' e' naa kuu' Abraham, xiin' sakuu' tu ne siani' xika' ra ndee ndi'i' ni kivi'.

Ni kachi María.

⁵⁶ Te ni ndoo a' xiin' Elisabet yatin' uni yoo'. Ndi'i' jaan', te ni nandiko' a' vi'e a'.

So'o ni xaa a kii' ni kaku si'e Elisabet

⁵⁷ Te kii' ni xaa kivi' ña tuvi si'e Elisabet ndii, ni tuvi iin tiaa. ⁵⁸ Te kii' ni xini ne ndiee' yatín xiin' ne iin kuu' xiin' a' kuento ña ni kuvita ini xto'o e' Ndiosí xa'a' a' ndii, va'a va ni kuni nia xini ña'a' nia. ⁵⁹ Va'a, kii' ni xinú unia kivi' ña ni tuvi

te kuañu'u jaan' ndii, ni xa'an nia xiin' ra te kua'a tuni iin' ra. Te ni kuni ne yivi' ña kunani' ra Zacarías naa nani' yuva' ra. ⁶⁰Ikan' te ni ka'an si'i' te kuañu'u jaan' xiin' nia ndii:

—Ü'un', Juan kunani' ra —ni kachi a'.

⁶¹Sakan' te ni ka'an nia xiin' a' ndii:

—¿Ndichun kuni un' kunani' ra sakan'? Köo' ndee iin ne iin kuu' xiin' ndo' nani' sakan' —ni kachi nia.

⁶²Te ni xa'a' nia seko' nia nda'a' nia nuu' yuva' ra ndatu'un' ña'a' nia saa kuni ra kunani' si'e ra. ⁶³Sakan' te ni xikan' ra iin vitu' sie, te ni ke'i ra nuu' nu' ndii: “Juan nduu' kivi' ra”, kachi a. Te ni nandan' va sakuu' ne yivi' jaan'. ⁶⁴Xa ka'an e', te ni ndixaa tu'un' ra, te ni xa'a' xaka'nu' ra Ndiosí. ⁶⁵Te sakuu' ne ndiee' yatın jaan' ndii, ni yi'vi xava'a nia, te iin kanii' tein iku' nuu' ñu'u' Judea ni kiku' kuento xa'a' ña jaan'. ⁶⁶Te sakuu' ne ni xini so'o ña jaan' ndii, ni taxa'a nia a nimá nia ka'an xiin' ta'an' nia ndii:

—¿Ndee nuu' te yivi' kunduu tu te kuañu'u jaan' kii' kua'nu ra? —ni kachi nia.

Sakan' ña xto'o e' Ndiosí yoo xiin' ra.

So'o ni xaa a kii' ni saka'an Espíritu Santo Zacarías, te ni xaka'nu' ra Ndiosí

⁶⁷Te ni chitu' nimá Zacarías, yuva' te kuañu'u jaan', xiin' Espíritu Santo, te ni ka'an tiakú ra tu'un' Ndiosí ndii:

⁶⁸Ka'nu' va Ndiosí, ña nduu' xto'o yoo', ne Israel, sakan' ña xa ni kixin a, te ni sandoó ndiká a yoo'.

⁶⁹Te ni ti'vi' a iin ña ndiee' koo' chukuu' sakahú yoo'.

Te ña jaan' ndii, siani' xika' David, te ni xika nuu nuu' Ndiosí, nduu' a

⁷⁰saa nii' ni taxi Ndiosí kuento a xa'a' ña jaan' ndee ña nuu' kii' ni ka'an a xiin' yu'u' te ni ka'an tiakú tu'un' a, te nduu' nditia a,

⁷¹ña sakahú a yoo' nuu' ne ndasi' ta'an' xiin' e' xiin' sakuu' ne xi'é xini yoo'.

⁷²Te sakan' tu kuvita ini a xa'a' ne xii' yata' e'.

Te sakan' tu naka'an' a xa'a' kuento su'un, ña ni ndoo a xiin' nia.

⁷³Te kuento jaan' nduu' ña ni taxi a nuu' Abraham, te ni nduu' xii' yata' e', ña taxi a ⁷⁴kaka ndituni e' iin yivi'.

Te s̄akakú tu a yoo' nuu' ne ndasi' ta'an' xiin' e', te kuv̄i
kaka nuu' e' nuu' a,

75 te kaka ndoo' e' nuu' a, te sachuun' ndaku tu e' ndee ndi'i
ni kivi'.

76 Te yo'ó, si'e mij̄i i, te ka'án tiakú tu'un Ndiosí ka'nu' koo'
chukuu' kunduu' un',
sakan' ña xi'na un' ku'un nuu' xto'o e', te sakoo' tu'va un'
ne yivi' te natiin ña'a' ña.

77 Te sakuni' un' ne yivi' ña s̄akakú ña'a' a xa'a' a ña koo'
ka'nu' ini a xa'a' kuachi' ña.

78 Te xa'a' a ña kuvita ini Ndiosí xa'a' e' ndii, ni ti'vi' a ndee
ndivi' iin ña nduu' ndee naa iin ñu'u, ña nayi'é iin kivi'
xaa'.

79 Te taxi' a ñu'u nuu' yoo', ne xika' ichi' iin yaví, ne ñu'u'
nda'a' te kui'e,
te s̄akaka' a yoo' nuu' ichi' mii' koo ña maní' nimá e'.

Ni kachi' ra.

80 Te te kuañu'u jaan' ndii, so'o kuaxi' kua'nu' ka ra i'in kivi'
kua'an, te so'o nakunaá ka tu ndiee' ra xaa' Espíritu Ndiosí. Te
ni xika' ra mii' taxin' kaa' ndee ni xaa' kivi' ña satuví xiin' mii'
ra nuu' ne Israel.

So'o ni xaa a kij' ni kaku Jesús

(Mt. 1:18-25)

2 ¹Kivi' jaan' ni ka'an chuun' tu Augusto, te ni xa'ndia
chuun' kuu' nuu', ña nakoso' sakuu' ne ndiee' nuu'
ñu'u' mii' xa'ndia chuun' ra. ²Ña yo'o' ni nduu' ichi' nuu' ña
ni nakoso' ne yivi' kii' nduu' Cirenio, te xa'ndia chuun' nuu'
ñu'u' Siria. ³Sakan' na kuii' i'in ne yivi' ni xa'an nakoso' ñuu'
mij̄i ña. ⁴Sakan' na ni keta José ñuu' Nazaret, ña kandu'u'
nuu' ñu'u' Galilea, te kua'an ra ñuu' Belén, ña kandu'u' nuu'
ñu'u' Judea. Sakan' ña ñuu' Belén jaan' ni kaku David, te
kuenta ne vi'e David jaan' nduu' ra. ⁵Te nakoso' ra xiin'
María, ña' xa ni taxi' kuento ña tunda'a' a' xiin' ra, te xa
ñu'u' si'e a'. ⁶Te kij' ndiee' ña ñuu' Belén jaan' ndii, ni xaa'
kivi' ña tui si'e a'. ⁷Te ni tui tiaa si'e a', te nuu'. Te ni
tisuku' a' iin tia'ndia, te ni chikandu'u' ña'a' a' tixin' tundo'o'
mii' xaxi' kiti' ña'a, sakan' ña ni ni'i' ña iin vi'e mii' kundiee'
nuu' ña.

So'ò nì xaa a kii' nì tuvi ángele nuu' sava te paxto

⁸Te yatìn ñuu Belén jaan' ndiee' te paxto xa'a' ku'u ñuu xito' ra mbee sana ra. ⁹Te iin nì tuvi tío' iin ángele, ña xika' nuu' nuu' xto'o e', nuu' ra, te nì yi'e ñu'u xto'o e' jaan' saa xinunduú xiin' ra ndatun' koo' chukuu' yi'é a, te nì yi'vi xava'a ra. ¹⁰Ndisu nì ka'an ángele jaan' xiin' ra ndii:

—Kuän yi'vi ndo', sakan' ña ni'i' i iin tu'un va'a ña sakuatia' nimá sakuu' ne yivi' kuaxi i. ¹¹Kuachi ndii vitin nì kaku iin ña sakakú ne yivi', te nì kaku a ñuu Belén, mii' nì kaku David, te ña jaan' nduu' Cristo xto'o e', ña nì tianu' Ndiosí. ¹²Te kuvi nakuni ña'a' ndo', sakan' ña kuni ndo' iin ña kuañu'u ndisuku' a tia'ndia, te kandu'u' a tixin iin tundo'o' mii' xaxi' kiti' ña'a —nì kachi a.

¹³Te iin nì tuvi tío' iin ti'vi chie ya'a ángele, ña ndiee' ndivi', xiin' ángele jaan' xaka'nu' a Ndiosí ka'an a ndii:

¹⁴Na natiin Ndiosí ña xaka'nu' ña'a' e' ndee mii' ndu'u' a ndienu,
te iin yivi' yo'o' taxi' a ña mani' koo xiin' ne va'a kuni a xini a.

© 1996 David C. Cook

Ka'an ángele xiin' te paxto ña xa nì kaku Jesús (2.14)

Ni kachi a.

¹⁵Te kii' kuan nu'u sakuu' ángele jaan' ndivi', te ni ka'an xiin' ta'an te paxto jaan' ndii:

—To'o' ki'i' ndo' ñuu Belén te kuni e' ña ni xka'ndia íkan', ña ni sakuni' xto'o e' Ndiosí nuu' e' —ni kachi xiin' ta'an' ra.

¹⁶Te numi' va ni kiee ra kua'an ra, te kii' ni xaa ra íkan' ndii, ni xini ra María, xiin' José, xiin' ña kuañu'u jaan' kandu'u' a tixin iin tundoo' mii' xaxi' kiti' ña'a. ¹⁷Te kii' ni xini ña'a' ra ndii, ni kiku' ra kuento ña ni ka'an ángele jaan' xa'a' ña kuañu'u jaan' xiin' ra. ¹⁸Te sakuu' ne ni xini so'o kuento jaan' ndii, ni nandaní va nia xa'a' ña ni ka'an ra jaan'. ¹⁹Te María ndii, ni taxa'a a' kuento jaan' nimá a' xanini a' xa'a' a. ²⁰Te ni nandiko' te paxto jaan' kua'an ra xaka'nu' ra Ndiosí, te taxi' tu ra ña chindani a xa'a' sakuu' ña ni xini so'o ra, xiin' ña ni xini nduchi' nuu' ra. Kuachi ndii ni xka'ndia ña jaan' saa nii' ni ka'an ángele jaan' xiin' ra.

So'o ni xaa a kii' ni xa'an yuva' si'i' Jesús xiin' a yukun' ka'nu'

²¹Te kii' ni xinu unia kivi' ña ni tuví a ndii, ni xa'a te yivi' tuni iin' a, te ni chindu'u' yuva' si'i' a kivi' a Jesús, naa ni ka'an ángele, ña xika' nuu' nuu' Ndiosí, jaan' xiin' nia kii' tia'an nakuiso ña'a' si'i' a.

²²Te kii' ni xinu kivi' ña kuní a sandoo xiin' mii' nia, naa ka'an tu'un ndei' Ndiosí ña ni ke'i Moisés ndii, ni xa'an nia xiin' Jesús ñuu Jerusalén te sanakua'a ña'a' nia nuu' xto'o e' Ndiosí, ²³naa yoso' tu'un ndei' a jaan' ndii: “Sakuu' tiaa si'e ne yivi', te tuví nuu' ndii, nditia xto'o e' kunduu ra”, kachi a. ²⁴Sakan' na ni xa'an nia, te ni nasoko' nia nuu' xto'o e', naa ka'an tu'un ndei' a jaan': “iin na'a paloma uun iin na'a ndikukú”, sakan' kachi a.

²⁵Te ni ndu'u' iin te ni nani' Simeón ñuu Jerusalén. Te jaan' ndii, ni yoo ndaku nimá ra nuu' Ndiosí, te ni xaa ra sakuu' ña kuní a. Te ni ndiatu va ra ña kixin ña ti'vi' Ndiosí te saki'ví a nimá ne ñuu ra Israel. Te ni yoo Espíritu Santo xiin' te jaan'. ²⁶Te ni sakuni' ña'a' Espíritu Santo ña küvi ra ndee kuni nduchi' nuu' ra Cristo, ña tianu' xto'o e' Ndiosí sakakú ne ñuu ra. ²⁷Te ni saka'an Espíritu Santo nimá ra, te ni xa'an ra nuu' ki'e yukun' ka'nu' jaan'. Te íkan' ndu'u' ra kii' ni xaa María xiin' José xiin' te kuañu'u si'e nia, te saxinú nia ña ka'an

chuun' tu'un ndei' Ndiosí. ²⁸Te ni na'in ra te kuañu'u jaan' ni'i ra, te ni taxi ra ña chindani Ndiosí ka'an ra ndii:

²⁹—Tákuie, xa ni xinu kuento ña ni taxi un' nuu' i, vitin ndii xa kuví taxi un' ña kuví maní yu'u, te xika' nuu' nuu' un'.

³⁰Sakan' ña xa ni xini nduchi' nuu' i ña ni tianu' un' te sakakú a ndu'u,

³¹te xa ni xa'a' un' nia'a ña'a' un' nuu' sakuu' ne yivi'.

³²Te yo'o' kunduu ndee naa ñu'u nuu' ne tuku', te natiin ndu, ne Israel, ña xito' ka'nu' ne yivi' xa'a' a.

Ni kachi ra xiin' Ndiosí.

³³Te yuva' si'i' a ndii, ni nandaní va nia xa'a' ña ni ka'an Simeón jaan' xa'a' a. ³⁴Sakan' te ni sañu'u' Simeón uní saa' nia. Te ni ka'an ra xiin' si'i' a María ndii:

—Koto un', pia'un, te kuañu'u yo'o' kunduu te saa sakan' te kua'a' ne ta'an' e', ne Israel, kuxioo nuu' Ndiosí, te kua'a' tu nia kuyatín nuu' a, te ña jaan' kunduu tu ña nia'a Ndiosí, te kua'a' ne yivi' saxioo ña'a'. ³⁵Sakan' te natuvi ña xanini si'e nimá kua'a' ne yivi'. Ndisu yo'ó ndii, kua'a' va tuxu'ví nimá un' ndee naa ña ni tuxu'ví xiin' iin ichi —ni kachi ra.

³⁶Te ikan' tu ni yoo iin ña'a' ña' ni nani' Ana, te ña' ka'an tiakú tu'un Ndiosí nduu' a'. Te si'e iin te ni nani' Fanuel nduu' a', te jaan' ndii, kuenta ne vi'e Aser ni nduu' ra. Ña' jaan' ndii, iin ña' xixa va ni nduu' a', te uxá kuiya kuiti' ni ndu'u' a' xiin' ii' a', te ni xi'i' ra. ³⁷Te xa kua'an kumi' xiko kumi' kuiya ña ni kuu kuaan' a'. Te kōo' kivi' ni ketā a' nuu' ki'e yukun' ka'nu' jaan'. Süu' jaan' ndii iin ke'in' nduu' a' uun ñuu nduu' a' ndii, ikan' ndu'u' a' xika' nuu' a' nuu' Ndiosí ka'an xiin' a, te yoo nditia a'. ³⁸Te kii' ndi'i' ni ka'an Simeón xiin' Ndiosí ndii, ni xaa tu Ana jaan', te ni taxi a' ña chindani Ndiosí. Te ni ka'an a' xa'a' te kuañu'u jaan' xiin' sakuu' ne ndiatu' iin ña sandoó ndiká ne ndiee' ñuu Jerusalem nuu' ña ndo'o' nia.

So'o ni xaa a kii' ni nandiko' yuva' si'i' Jesús ñuu Nazaret

³⁹Kii' ndi'i' ni saxinú nia sakuu' ña ka'an chuun' tu'un ndei' xto'o' e' ndii, ni nandiko' nia ñuu nia Nazaret, ña naá nuu' ñu'u' Galilea. ⁴⁰Te i'in kivi' kua'an kuaxi kua'nu ka Jesús, te nakunaá ka tu ndiee' a, te so'o kundichi ka a xiin' ña xini tuní, te chindiee' va ña'a' Ndiosí.

**So'ŋ ni xaa a kij' ni nduu Jesús te lulu te
ni ndoo a nuu' ki'e yukun' ka'nu'**

⁴¹Te saa kuiya kua'an yuva' si'i' Jesús ñuu Jerusalén viko' pascua. ⁴²Te kij' ni kumi' Jesús uxí uví kuiya ndii, ni kaa nia xiin' a ñuu Jerusalén xa'a' viko' jaan' naa xixaá ne yivi' kij' yoo viko' jaan'. ⁴³Te kij' ni xka'ndia viko' jaan', te ni nandiko' nia kua'an nu'u nia ndii, ni ndoo Jesús ñuu Jerusalén jaan'. Ndisu ni xini yuva' si'i' a naa' ni ndoo a ikan'. ⁴⁴Te ni xanini nia ña kua'an a xiin' ne yivi', ne kua'an xiin' nia. Te ndee xakuaa' vi' ni xa'a' nanduku' ña'a' nia tein ne iin kuu' xiin' nia xiin' tein sakuu' ne kua'an xiin' nia jaan'. ⁴⁵Te xa'a' a ña ni ña'in ña'a' nia ndii, ni nandiko' tukuu nia ñuu Jerusalén jaan', te nanduku' ña'a' nia. ⁴⁶Ni ya'a uní kivi', te ni xan kuni nia ndu'u' a nuu' ki'e yukun' ka'nu' tein te sania'á tu'un ndei' Ndiosí xini so'ŋ a ña ka'an te jaan', te ndatu'un' ña'a' a. ⁴⁷Te sakuu' ne ni xini so'ŋ ña ka'an a ndii, ni nandaní va nia xa'a' a ña va'a kundani a xiin' ña va'a nakuiin' a nuu' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí jaan'. ⁴⁸Te kij' ni xini ña'a' yuva' si'i' a ndii, ni nandaní nia. Sakan' te ni ka'an si'i' a xiin' a ndii:

—Yuva' i, ¿ndiochun naa ni xaa un' sakan' xiin' ndu?

Yuva' un' xiin' yu'u ndii, ni ndi'ni va ndu ni xaa un' xika' ndu nanduku' ndu yo'ó —ni kachi a'.

⁴⁹Te ni ka'an a xiin' nia ndii:

—¿Ndichun nanduku' ndo' yu'u? ¿Ñáá xini ndo' ña chuun nuu' yuva' i kuni a saa i? —ni kachi a'.

⁵⁰Ndisu ni kundani ne jaan' ndee xa'a' ni ka'an a ña jaan' xiin' nia. ⁵¹Sakan' te ni nakaa' Jesús xiin' ne jaan', te ni nandiko' nia ñuu Nazaret. Te ni saxinú a sakuu' ña ka'an yuva' si'i' a. Te si'i' a ndii, ni taxaa' a' sakuu' ña jaan' nimá a'. ⁵²Te i'in kivi' kua'an kuaxi ku'anú ka Jesús xiin' ña xini tuní, te so'ŋ kuxati'é' ka a, te va'a va kuni Ndiosí xini ña'a' a, te sakan' tu ne yivi'.

**So'ŋ ni xaa a kij' ni sakuchi' Juan ne yivi' kuenta
Ndiosí itia Jordán**

(Mt. 3:1-12; Mr. 1:1-8; Jn. 1:19-28)

3 ¹Xa xa'un kuiya kua'an ña xa'ndia chuun' rey Tiberio ñuu Roma xiin' nda'a' a, te kij' sakan' ni nduu Poncio

Pilato, te xa'ndia chuun' nuu' ñu'u' Judea, ña nduu' nda'a' ñuu Roma jaan', te rey Herodes xa'ndia chuun' nuu' ñu'u' Galilea, te rey Felipe ñani Herodes jaan' ndii, xa'ndia chuun' ra nuu' ñu'u' ña ñani' Iturea xiin' Traconite, te rey Lisantias xa'ndia chuun' nuu' ñu'u' Abilinia. ²Te kij' sakan' ndii, Anás xiin' Caifás nduu' sutu ka'nu'. Te ni ka'an Ndiosí xiin' Juan, si'e Zacarías, mii' taxin' kaa'. ³Te ni xa'an ndoo Juan yoso' mii' kandu'u' itia Jordán ka'an ndoso' ra nuu' ne yivi' kuenta ña nama nia nimá nia xa'a' kuachi ña xaa' nia, te koo ka'nu' ini Ndiosí xa'a' nia, te kuchi nia kuenta a. ⁴Te xa'a' Juan jaan' ni ke'i Isaías, iin te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an', nuu' tutu mii' ni ka'an ra ndii:

Tiakú ka'an ti'e iin tachí yu'u' mii' taxin' kaa' ndii:

“Ndasava'a ndo' ichi' mii' kixin xto'o e',
te ndasandaku tu ndo' a.

⁵Kanii' yoso' ndii, ndunda a,
te ndunda tu mii' tetuvi',
te ndunda tu ichi' mii' yakua' a,
te mii' kiní kaa' a ndii, nduva'a a,

⁶te kuni sakuu' ne yivi' iin yivi' ña tianu' Ndiosí sakakú yoo'.”

Kachi a.

⁷Te ni ka'an Juan jaan' xiin' ne kua'a', ne ni ndekuie ikan' te kuchi nia kuenta Ndiosí ndii:

—Ndo'ó ndii, ndee naa si'e koo' nduu' ndo'. ¿Yoo ni ka'an xiin' ndo' ña kuví kaku ndo' nuu' ña sando'o' Ndiosí ndo'ó nuu' ku'un e', sakan' kuítí? ⁸Nia'a ndo' xiin' ña va'a ña xaa' ndo' ña xa ni nama xna'a ndo' nimá ndo' xa'a' kuachi, ña ni xaa ndo'. Te ká'an ñuñu' ndo' ña siani' xika' Abraham nduu' ndo', te xiin' ña jaan' kuví kaku ndo'. Sakan' ña ka'an kaxi' i xiin' ndo' ña kuví sananduu' Ndiosí yuu' kaa' siani' xika' Abraham jaan'. ⁹Ndiosí ndii, xa yoo tu'va a, te sando'o' a ne xaa' kuachi ndee naa yoo tu'va iin te yivi' xiin' yacha te ka'ndia ra itun' tata. Te jaan' ndii, ka'ndia ra ndee tio'o sakuu' tun' tata jaan', tun' táxi' nduu' va'a, te ka'mi ra nu'. Sakan' tu saa Ndiosí —ni kachi ra.

¹⁰Sakan' te kua'a' ne yivi' ni ndatu'un' ña'a' ndii:

—¿Ndee ña kuní a saa ndu, tákui'e? —ni kachi nia.

¹¹Te ni ka'an ra xiin' nia ndii:

—Ne kumi' uvi ta'an ndini ndii, na samani' nia iin ndaa' a ne koo' a kumi'. Te ne kumi' na xaxi' ndii, na samani' nia a ne koo' a kumi' —ni kachi ra.

¹²Te ni ndekuie tu te kendiaa' ya'vi' xa'a' nuu Roma te kuchi ra kuenta Ndiosí. Te ni ka'an tu ra xiin' Juan ndii:

—¿Ndee na kuní a saa ndu, tákui'e? —ni kachi ra.

¹³Te ni ka'an ra xiin' te jaan' ndii:

—Sakaa' ka ndo' xu'un' na kendiaa' ya'vi' ndo'. Süu' jaan' ndii, kendiaa' ya'vi' kuiti' ndo' saa kuní a —ni kachi Juan.

¹⁴Te ni ndekuie tu te xin', te ni ka'an ra xiin' Juan ndii:

—Te ndu'u tuku, ¿ndee na kuní a saa ndu? —ni kachi ra.

Sakan' te ni ka'an ra xiin' te jaan' ndii:

—Tü'un u'vi ndo' na'a nda'a' ndee iin ne yivi', te tiin kuachi nianí tu ndo' ne yivi'. Te na ndoo va'a nimá ndo' xiin' xu'un' na xiku'un ya'vi' ndo' —ni kachi ra.

¹⁵Te ne yivi' ndii, sakuu' nia ni ndiatu ini, te ka'an nia xiin' nimá nia na tee' kuain' Juan jaan' nduu' Cristo, na ni tianu' Ndiosí sakakú yoo. ¹⁶Ndisu Juan ndii, ni ka'an ra nuu' sakuu' nia ndii:

—Yu'u ndii, xiin' tikui kuiti' sakuchi' i ndo'ó, ndisu na kuaxi xata' i ndii, na koo' chukuu' ka nduu' a te sakan' yu'u. Te yu'u ndii, ni ndee va'a i kunduu te ndaxin' iin' ndixan' ki'i' a. Na jaan' ndii, sakuchi' a ndo'ó kuenta a xiin' na ndiee' Espíritu Santo, te sakuchi' tu a ndo'ó xiin' nu'u. ¹⁷Na jaan' ndii, xa yoo tu'va a te nata'vi' a ne yivi' naa xaa' te yivi' kii' nativi ra trigo, te tava' ra mi'in' a xiin' na tiin' ra te kisi' ra a. Trigo va'a ndii, taxa'a' ra yaka, te mi'in' a ndii, ka'mi ra a nuu' nu'u na koo' kivi' nda'vá —ni kachi ra.

¹⁸Xiin' na kaa' ni, te xiin' kua'a' ka nuu' na'a ni ndiaa yu'u' Juan ne jaan' ka'an ndoso' ra tu'un va'a nuu' nia. ¹⁹Te saki'in' kuento Juan jaan' rey Herodes, te xa'ndia chuun' nuu' nu'u' Galilea, kuachi ndii ni ndu'u' ra xiin' Herodías, na' si'i nani ra, Felipe. Te ni saki'in' kuento tu ra te jaan' xa'a' kua'a' inga na nia'a na ni xaa ra. ²⁰Ndisu nuu' sakuu' na nia'a, na ni xaa Herodes jaan' ndii, ni xaa ka ra inga a, ndee ni ka'an chuun' ra xiin' nda'a' xa'a' ra, te ni sko'ni' ra Juan vi'e kaa.

*Ka'án Jesús xa'a' iin tē sakoyó ndikin'
trigo, tē tava' siin' rā mī'i' a xiin' itun'
tisi'in' nuu', tē taxa'a rā ndikin' a (3.17)*

So'o ni xaa a kii' ni chichi' tu Jesús itia Jordán
(Mt. 3:13-17; Mr. 1:9-11)

²¹Tē kii' sakuchi' Juan nē yivi' kuenta Ndiosí ndii, ni xaa tu Jesús, tē ni sakuchi' ña'a' ra. Tē kii' ka'an a xiin' Ndiosí ndii, ni nunia' ndivi'. ²²Tē ni nuu Espíritu Santo ndivi', naa kaa' paloma kaa' a, tē ni ndoo a xiin' Jesús. Sakan' tē ni ka'an iin tachi' yu'u' ndee ndivi' ndii:

—Yo'ó nduu' si'e mani' i, tē va'a va kuni i xini i yo'ó —ni kachi a.

Ña yo'o' nduu' kivi' ne ni nduu ne ichi' yata' Jesús
(Mt. 1:1-17)

²³Jesús, kii' ni xa'a' a ka'an ndoso' a ichi' Ndiosí ndii, ni kumi' a yatin' oko uxi kuiya. Tē ni tuu nē yivi' ña si'e José ni nduu a, tē José jaan' ni nduu si'e Elí, ²⁴tē Elí jaan' ni nduu si'e Matat, tē Matat jaan' ni nduu si'e Leví, tē Leví jaan' ni nduu si'e Melqui, tē Melqui jaan' ni nduu si'e Jana, tē Jana jaan' ni nduu si'e José, ²⁵tē José jaan' ni nduu si'e Matatías, tē Matatías jaan' ni nduu si'e Amós, tē Amós jaan' ni nduu si'e Nahúm, tē Nahúm jaan' ni nduu si'e Esli, tē Esli

jaan' ni nduu si'e Nagai, ²⁶te Nagai jaan' ni nduu si'e Maat, te Maat jaan' ni nduu si'e Matatías, te Matatías jaan' ni nduu si'e Semei, te Semei jaan' ni nduu si'e José, te José jaan' ni nduu si'e Judá, ²⁷te Judá jaan' ni nduu si'e Joana, te Joana jaan' ni nduu si'e Resa, te Resa jaan' ni nduu si'e Zorobabel, te Zorobabel jaan' ni nduu si'e Salatiel, te Salatiel jaan' ni nduu si'e Neri, ²⁸te Neri jaan' ni nduu si'e Melqui, te Melqui jaan' ni nduu si'e Adi, te Adi jaan' ni nduu si'e Cosam, te Cosam jaan' ni nduu si'e Elmodam, te Elmodam jaan' ni nduu si'e Er, ²⁹te Er jaan' ni nduu si'e Josué, te Josué jaan' ni nduu si'e Eliezer, te Eliezer jaan' ni nduu si'e Jorím, te Jorím jaan' ni nduu si'e Matat, ³⁰te Matat jaan' ni nduu si'e Leví, te Leví jaan' ni nduu si'e Simeón, te Simeón jaan' ni nduu si'e Judá, te Judá jaan' ni nduu si'e José, te José jaan' ni nduu si'e Jonán, te Jonán jaan' ni nduu si'e Eliaquím, ³¹te Eliaquím jaan' ni nduu si'e Melea, te Melea jaan' ni nduu si'e Mainán, te Mainán jaan' ni nduu si'e Matata, te Matata jaan' ni nduu si'e Natán, ³²te Natán jaan' ni nduu si'e David, te David jaan' ni nduu si'e Isaí, te Isaí jaan' ni nduu si'e Obed, te Obed jaan' ni nduu si'e Booz, te Booz jaan' ni nduu si'e Salmón, te Salmón jaan' ni nduu si'e Naasón, ³³te Naasón jaan' ni nduu si'e Aminadab, te Aminadab jaan' ni nduu si'e Aram, te Aram jaan' ni nduu si'e Esrom, te Esrom jaan' ni nduu si'e Fares, te Fares jaan' ni nduu si'e Judá, ³⁴te Judá jaan' ni nduu si'e Jacob, te Jacob jaan' ni nduu si'e Isaac, te Isaac jaan' ni nduu si'e Abraham, te Abraham jaan' ni nduu si'e Taré, te Taré jaan' ni nduu si'e Nacor, ³⁵te Nacor jaan' ni nduu si'e Serug, te Serug jaan' ni nduu si'e Ragau, te Ragau jaan' ni nduu si'e Peleg, te Peleg jaan' ni nduu si'e Heber, te Heber jaan' ni nduu si'e Sala, ³⁶te Sala jaan' ni nduu si'e Cainán, te Cainán jaan' ni nduu si'e Arfaxad, te Arfaxad jaan' ni nduu si'e Sem, te Sem jaan' ni nduu si'e Noé, te Noé jaan' ni nduu si'e Lamec, ³⁷te Lamec jaan' ni nduu si'e Matusalén, te Matusalén jaan' ni nduu si'e Enoc, te Enoc jaan' ni nduu si'e Jared, te Jared jaan' ni nduu si'e Mahalaleel, te Mahalaleel jaan' ni nduu si'e Cainán, ³⁸te Cainán jaan' ni nduu si'e Enós, te Enós jaan' ni nduu si'e Set, te Set jaan' ni nduu si'e Adán, te Adán jaan' ni nduu si'e Ndiosí.

**So'o ni xaa a kii' ni kuni ña ndiva'a sanama'
a Jesús nuu' kuachi**

(Mt. 4:1-11; Mr. 1:12-13)

4 ¹Te chitu' vi' nimá Jesús xiin' Espíritu Santo, te ni keta a itia Jordán, te ni naka ña'a Espíritu jaan' te kua'an a mii' taxin' kaa', ²te ikan' ni xika a nii' uvi xiko kivi', te ni xito kua'a ña'a ña ndiva'a. Te ni xixi a sakuu' kivi' jaan', sakan' na ndee ndi'i ndoso' ndii, ni xi'i va a soko. ³Te ni ka'an ña ndiva'a jaan' xiin' a ndii:

—Naa' ndixa xna'a si'e Ndiosí nduu' un' ndii, ka'an chuun' un' xiin' yuu' ñaa' te nanduú a xita' va'a, te kuxi un' —ni kachi a.

⁴Te ni nakuiin Jesús nuu' ña jaan' ndii:

—Yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: “Süu' xita' va'a kuiti' kuní nuu' ne yivi' te kutiaku ña. Süu' jaan' ndii, kuní tu sakuu' tu'un ña kiee' yu'u' Ndiosí te kutiaku ña”, kachi a —ni kachi Jesús.

⁵Te ni naka ña ndiva'a Jesús te kua'an a xiin' a xini' iin iku' sukun va, te iin ni ña'a kuiti' ña'a a sakuu' ñuu kuu' nuu' iin yivi'. ⁶Te ni ka'an ña ndiva'a jaan' xiin' a ndii:

—Nda'a' yo'ó taxi i sakuu' a kaa' xiin' ña vika' a te ka'ndia chuun' un' nuu' a, sakan' ña xa ni natiin i sakuu' ñuu kaa', te kivi taxi e nda'a' yoo ka kuní mii' i. ⁷Sakan' na kuii' naa' kuiin xiti' un' te koto ka'nu' un' yu'u ndii, sakuu' ña kaa' kunduu ña'a un' —ni kachi a xiin' Jesús.

⁸Te ni ka'an Jesús xiin' ña ndiva'a jaan' ndii:

—Kua'an keta nuu' i yo'o', ña ndiva'a, sakan' ña yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: “Xto'o ndo' Ndiosí kuiti' saka'nu' ndo', te nuu' ña jaan' kuiti' kaka nuu ndo'”, kachi a —ni kachi Jesús xiin' ña ndiva'a.

⁹Sakan' te ni naka ña ndiva'a Jesús, te kua'an a xiin' a ñuu Jerusalén. Te ni saka'a a Jesús xini' yukun' ka'nu' mii' sukun ka. Te ni ka'an a xiin' Jesús ndii:

—Naa' ndixa xna'a si'e Ndiosí nduu' un' ndii, sanama' xiin' mii' un' ndee ndienu, ¹⁰kuachi ndii yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii:

Ka'an chuun' Ndiosí xiin' ángele,
ña xika' nuu' nuu' a te koto a yo'ó.

¹¹ Te t̄īin ñ̄a jāan' nda'a' un' te n̄ama x̄achi' un' ndee ñ̄u'u'
te t̄uxu'v̄i xa'a' un' saa yuu'.

Sakan' kachi a —ni kachi ña ndiva'a jaan' xiin' Jesús.

¹² Te ni nakuiin Jesús nuu' a ndii:

—Yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: “Kōto kua'a
ndo' xto'o ndo' Ndiosí”, kachi a —ni kachi Jesús xiin' ña jaan'.

¹³ Te kii' ndi'i ni xito kua'a ña ndiva'a jaan' Jesús xiin'
sakuu' ña jaan' ndii, ni nakoo ña'a' a iin xa'a'.

**So'o ni xaa a kii' ni xa'a' Jesús ka'an ndoso' a
nuu' ne ndiee' ñu'u' Galilea**

(Mt. 4:12-17; Mr. 1:14-15)

¹⁴ Te ni nandiko' Jesús ñu'u' Galilea chitu' vi' nimá a xiin' ña
ndiee' ña taxi' Espíritu Santo. Te ni kiku kuento xa'a' a sakuu'
ñuu ña ñu'u' nuu' ñu'u' jaan' xiin' ñuu ña ñu'u' yat̄in. ¹⁵ Te
kua'an a tix̄in i'in vi'e mii' nakayá ne ñuu jaan' te sania'á ña'a' a
xa'a' tu'un Ndiosí. Te sakuu' ne yivi' jaan' ka'an va'a xa'a' a.

So'o ni xaa a kii' ni nandiko' Jesús ñuu a Nazaret

(Mt. 13:53-58; Mr. 6:1-6)

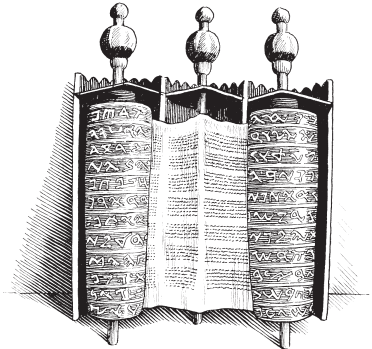
¹⁶ Ni nandiko' Jesús ñuu Nazaret mii' ni xa'nu a. Te ni
xka'ndia a tix̄in vi'e mii' nakayá ne ñuu jaan' naa xixaá a saa
kivi' sábado, ña xinandiee' ne yivi'. Te ni xikuiin ndich̄i a te
ka'vi a ña yoso' nuu' tutu Ndiosí. ¹⁷ Ikan' te ni taxi te xito' vi'e
jaan' tutu ña ni ke'i Isaías, te ni
ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an'. Ni
nunia' Jesús tutu jaan', te ni xini a
mii' yoso' ña ka'an ndii:

¹⁸ Espíritu xto'o e' Ndiosí yoo

xiin' i,
sakan' ña ña jaan' ni taxi ndiee'
i te ka'an ndoso' i tu'un va'a
nuu' ne nda'vi kuu'.

Te ni tianu' a yu'u te nachinaá
va'a i nimá ne suchi' va in̄i.

Te ni tianu' tu a yu'u te ka'an
ndoso' i ña xa kuvi ndoo
ndiká ne ni xiku'un nda'a' ña
ndiva'a.

Ña yo'o' nduu' iin' kiti'
mii' yoso' tu'un Ndiosí
ñā ni ke'i Isaías (4.17)

Te ni tianu' tu a yu'u te nunia' i nduchi' nuu' ne kui'e nuu'.
Te ni tianu' tu a yu'u te sandoó ndiká i ne ndo'o' nuu' ne
kataví ndoso' ña'a'.

¹⁹ Te ni tianu' tu a yu'u te ka'an ndoso' i ña xa ni tondia kivi'
ña chindiee' xto'o e' Ndiosí yoo'.

Ña jaan' ni ka'vi Jesús.

²⁰ Sakan' te ni natuvi' Jesús tutu jaan', te ni nataxi ña'a' a
nda'a' te xito' vi'e jaan'. Te ni xikundu'u' a. Te sakuu' ne ndiee'
vi'e jaan' ndii, ni xto'ni ña nuu' a. ²¹ Te ni xa'a' ka'an Jesús
xiin' ña ndii:

—Kivi' vitin ni xinu ña yoso' nuu' tutu yo'o' nuu' sakuu'
ndo'ó —ni kachi a.

²² Te sakuu' ne yivi' jaan' ka'an va'a xa'a' Jesús, te nandaní
va ña xa'a' ña ndatun' va ka'an a. Te ni ka'an xiin' ta'an' ña
ndii:

—¿Saa tu kuvi ndatun' niatu ka'an te kaa', sakan' ña si'e
José kuiti' nduu' ra? —ni kachi ña.

²³ Te ni ka'an Jesús xiin' ña ndii:

—Xiní yu'u ña kuni ka'an ndo' xiin' i naa ka'an ne yivi'
ndii: “Yo'ó, te tatan' ndii, satatan' xiin' mii' mii' un' te kuvi
kuni ndu a. Nuú Capernaum ndii, kua'a' chuun ka'nu' ni xaa
un' xa'a' ne yivi' jaan', sakan' na kuii' sakan' tu saa un' ña
jaan' ñuu mii' un' yo'o'”, ña jaan' kuni ka'an ndo' xiin' i —ni
kachi a.

²⁴ Te ni ka'an ka a ndii:

—Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ña ndee iin te ka'an tiakú
tu'un Ndiosí ndii, nátiin' va'a ña'a' ne ñuu mii' ra. ²⁵ Ña ndaku
ka'an i xiin' ndo' ndii, ni yoo va ne kuaan' kanii' nuu' ñu'u'
Israel yo'o' kií' ni xika Elías xta'an'. Kivi' jaan' ndii, uní kuiya
yoso' sava ñi kuun savi', te ni yoo va soko kanii' nuu' ñu'u'
yo'o'. ²⁶ Ndisu ñi ti'vi' Ndiosí Elías jaan' te chindiee' ra ndee iin
ne kuaan' jaan'. Süu' jaan' ndii ni ti'vi' ña'a' a te chindiee' ra
iin ña' kuaan', ña' ni ndu'u' ñuu Sarepta, ña nduu' nda'a' ñuu
Sidón. ²⁷ Te ni yoo va tu ne kumi' kui'e te'i kanii' nuu' ñu'u'
Israel yo'o' kií' ni xika Eliseo, te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí
xta'an'. Ndisu ñi sanda'a ra ndee iin ne jaan'. Süu' jaan' ndii te
ni nani' Naamán, te Siria, kuiti' ni sanda'a ra —ni kachi a.

²⁸ Te kií' ni xiní so'o ne ndiee' tixin vi'e jaan' ña ni ka'an
a ndii, ni nasaa' xava'a sakuu' ña. ²⁹ Sakan' na ni ndondichi

n̄ia, te n̄i xt̄a'ni' xa'a n̄ia Jesús vi'e jaan' chinda'a' n̄a'a' n̄ia, te kua'an n̄ia xiin' a ndee nuu' n̄uu Nazaret jaan'. Te n̄i ndekuie n̄ia ndee yu'u' ta'vi', yat̄in mi' nduu' xa'a' n̄uu jaan' te sanama' n̄a'a' n̄ia ndee ndien̄u. ³⁰Ndisu Jesús ndii, n̄i xka'ndia a tein ne jaan', te n̄i keta a kua'an a.

So'õ n̄i xaa a kii' n̄i xt̄a'ni' Jesús n̄a ndiva'a nimá iin te yivi'
(Mr. 1:21-28)

³¹Te n̄i nakaa' Jesús ndee n̄uu Capernaum, n̄a kandu'u' nuu' n̄u'u' Galilea. Ikan' te n̄i sania'á a ne yivi' t̄ixin vi'e mi' nakaya ne n̄uu jaan' kivi' sábado, n̄a xinandiee' n̄ia. ³²Te n̄i nandan̄i n̄ia saa sania'á n̄a'a' a, sakan' n̄a n̄i ka'an a xiin' n̄a ndiee'. ³³Te n̄i yoo iin te naá n̄a ndiva'a nimá t̄ixin vi'e jaan', te n̄i nde'i ti'e' n̄a ndiva'a jaan' ka'an a ndii:

³⁴—Kua'an Jesús, te Nazaret, nakoo un' ndu. ¿Ndichun kuaxi sataña'a' un' ndu? ¿Ñáá kuaxi un' te sandoñu'u' un' ndu? Xiní yu'u' yoo nduu' yo'ó. N̄a su'un kuenta Ndiosí nduu' un' —n̄i kachi a.

³⁵Ikan' te n̄i ka'an ndiee' Jesús xiin' n̄a jaan' ndii:

—Taxin' koo yu'u' un', te kua'an keta nimá te ñaa' —n̄i kachi a.

Te n̄i sanduva n̄a ndiva'a jaan' te yivi' jaan' tein ne yivi' jaan', te n̄i keta a kua'an a. Ndisu n̄i satuxu'vi' n̄a'a' a. ³⁶Te sakuu' ne jaan' ndii, n̄i nandan̄i xava'a n̄ia, te n̄i ka'an xiin' ta'an' n̄ia ndii:

—¿Mii' tu kuaxi tu'un n̄a kumi' n̄a ndiee' n̄a ka'an te yivi' kaa'? Sakan' n̄a xiin' n̄a ndiee', te xiin' tu'un ndiee' ka'an chuun' ra nuu' n̄a ndiva'a, te xini so'õ a, te kiee a nimá ne yivi' —n̄i kachi xiin' ta'an' n̄ia.

³⁷Te n̄i kiku kuento xa'a' Jesús kaniil' nuu' n̄u'u' jaan'.

So'õ n̄i xaa a kii' n̄i sanda'a Jesús n̄a' t̄iso Simón Pedro
(Mt. 8:14-15; Mr. 1:29-31)

³⁸Te n̄i keta Jesús vi'e jaan', te kua'an a vi'e Simón. Te n̄a' t̄iso Simón jaan' ndii, ka'ni' ndiee' tiin' n̄a'a' kandu'u' a' vi'e jaan'. Te kii' n̄i xaa Jesús ikan' ndii, n̄i ka'an nda'vi ne yivi' xiin' a xa'a' n̄a' jaan'. ³⁹Sakan' te n̄i xito ndoso' Jesús n̄a' jaan', te n̄i ka'an ndiee' a xiin' ka'ni' jaan', te n̄i kiee n̄a'a' a. Xa ka'an e', te n̄i ndokoo a', te n̄i xa'a' a' nduku' a' n̄a kuxi a xiin' te jaan'.

So'õ ni xaa a kij' ni sanda'a Jesús kua'a' ne yivi'

(Mt. 8:16-17; Mr. 1:32-34)

⁴⁰Te xakuaa' ña xa ketá ñu'u ndii, sakuu' ne kumi' ne kuni kuvj xiin' ki'in' nuu' kui'e ndii, ni xan ndiaká ña'a' nia nuu' Jesús. Te ni tondia nda'a' a i'in ne jaan', te ni sanda'a ña'a' a.

⁴¹Te ni kiee tu kua'a' ña ndiva'a ña ñu'u' nimá ne yivi' jaan', te ka'án ti'e' a xiin' Jesús ndii:

—Yo'ó nduu' si'e Ndiosí —kachi a.

Ndisu Jesús ndii, ni ka'an ndiee' a xiin' ña ndiva'a jaan', te ni taxí a ka'an ña jaan', sakan' ña xiní ña jaan' ña Cristo, ña ni tianu' Ndiosí sakakú yoo', nduu' Jesús jaan'.

Ka'án Jesús xiin' Ndiosí iin xaan' mii' taxin' kaa'

(Mr. 1:35-39)

⁴²Te nia'a va kuaxi kitú', te ni ndokoo Jesús, te ni keta a vi'e jaan', te kua'an a iin xaan' mii' taxin' kaa' xa'a' ku'u. Te ni xa'an nanduku' ña'a' ne yivi' kua'a' jaan', te ni ndekuie nia mii' iin' a jaan', te ni xika nia nakasi ña'a' nia, te ndoo a ñuu nia. ⁴³Ndisu ni ka'an Jesús xiin' nia ndii:

—Kuní a ku'un i inga ñuu te ka'an ndoso' tu i tu'un va'a xa'a' saa kuní Ndiosí ka'ndia chuun' a nimá ne yivi', kuachí ndii xa chuun jaan' ni keta i nuu' Ndiosí kuaxi i —ni kachi a.

⁴⁴Sakan' te ni xa'an a ka'an ndoso' a tu'un va'a jaan' tixin i'in vi'e mii' nakayá ne ndiee' ñuu ña ñu'u' nuu' ñu'u' Galilea jaan'.

So'õ ni xaa a kij' ni kana Jesús Simón Pedro te

kundu'u ra te nda'a' xa'a' a

(Mt. 4:18-22; Mr. 1:16-20)

5 ¹Unta' kij' iin' Jesús yu'u' miní ña nani' Genesaret ndii, kua'a' xava'a ne yivi' ni yoo ikan' ndee ni ku'ni' ña'a' nia xa'a' a ña kuni kuní so'õ nia tu'un Ndiosí. ²Te ni xiní Jesús ita' uvi ta'an tundoo' yatín yu'u' miní jaan'. Te ita' so'õ nu', sakan' ña xa ni kiee te tava' tiaka' te natia ra ñunu' ra. ³Sakan' te ni sko'nu' a tixin tundoo' Simón, te ni xikan a ña kuxika' ra sie xiin' nu' yu'u' miní jaan'. Sakan' te ni xikundu'u' a, te ndee tixin tun' jaan' ni xa'a' a sania'a a ne yivi' kua'a' jaan'. ⁴Te kij'

ndi'i ni ka'an a xiin' ne jaan', te ni ka'an a xiin' Simón jaan' ndii:

—To'o' ndo' xiin' tundo'o' yo'o' ndee mii' kunu kaa', te sko'ni' ndo' ñunu' te tiin ndo' tiaka' —ni kachi a.

⁵Te ni nakuiin Simón nuu' a ndii:

—Maestro, nii' ñuu ndi'e' ni xika ndiee' va ndu tava' ndu tiaka', te kōo' xachi' ri' ni tiin ndu. Ndisu xa'a' a ña yo'ó ka'án ndii, va'a ku'un e' te sko'ni' ndu ñunu' tixin tikui —ni kachi ra.

⁶Te kii' ni sko'ni' ra ñunu' jaan' ndii, kua'a' xava'a tiaka' ni tiin ra, te ñunu' ra ndii, xa yoo a tia'ndia a. ⁷Sakan' te ni kana nda'a' ra te ndiaka' ta'an' xiin' ra, te ñu'u' inga tundo'o', te chindiee' ña'a' ra. Te ni xaa te jaan', te ni sakutu' xava'a ra uvi saa' tundo'o' jaan' ndee xaku' va, te ndeka'nu nu'. ⁸Te kii' ni xiní Simón Pedro ña ni yoo ikan' ndii, ni xikuiin xiti' ra nuu' Jesús, te ni ka'an ra ndii:

—Tákuie, kuxioo un' nuu' i, sakan' ña te ndiso' kuachi nduu' i —ni kachi ra.

⁹Ni ka'an Simón jaan' sakan' xa'a' a ña ni nandaní yi'vi va ra xiin' te ndiaka' ta'an' xiin' ra xa'a' a ka ni tiin ra kua'a' ya'a tiaka'. ¹⁰Te sakan' tu inga te ndiaka' ta'an' xiin' ra, te nduu' Jacobo, xiin' Juan, te nduu' si'e' Zebedeo ndii, ni nandaní yi'vi ra. Te ni ka'an Jesús xiin' Simón ndii:

—Kuän yi'vi un', taa. Sakan' ña ndee vitin te ndee nuu' ku'un e' ndii, tava' ndo' ne yivi' nuu' kuachi ña te kundikun ña yu'u —ni kachi a.

¹¹Te kii' ndi'i ni xta'ni' Simón tundo'o' xiin' te ndiaka' ta'an' xiin' ra jaan' ndee yu'u' miní ndii, ni nakoo ra nu' xiin' sakuu' a, te kua'an ra xiin' Jesús.

So'o ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús iin te kumi' kui'e te'i

(Mt. 8:1-4; Mr. 1:40-45)

¹²Iin kivi' kii' xika' Jesús iin ñuu ndii, ni xaa iin te kumi' kui'e te'i kanii' ñu'u' nde'i ra. Te kii' ni xiní ña'a' ra ndii, ni xikuiin xiti' ra, te ni katandiee ra nuu' ra ndee nuu' ñu'u' nuu' Jesús, te ni ka'an nda'vi ra xiin' a ndii:

—Tákuie, naa' kuní un' ndii, kuví sanda'a un' yu'u nuu' kui'e ña ndo'o' i —ni kachi ra.

¹³Te ni sanakaá a nda'a' a, te ni tondia nda'a' ña'a' a ka'án a xiin' ra ndii:

—Kuni sanda'a i yo'ó. Nda'a kii' un' —ni kachi a.

Te xa numi' sakan', te ni kīee ña'a' kui'e jaan'. ¹⁴Sakan' te ni ka'an chuun' a xiin' ra ña ká'an ra xiin' ndee iin ne yivi' saa ni xaa a, te ni nda'a ra. Te ni ka'an ka a xiin' ra ndii:

—Kua'an, te nia'a xiin' mii' un' nuu' sutu ña xa ni nda'a un'. Te nasoko' un' ña'a nuu' Ndiosí xa'a' ña xa ni nda'a un', naa ni ka'an chuun' Moisés, te kuni ne yivi' ña ni nda'a xna'a un' —ni kachi a.

¹⁵Te ndii, so'o kiku' te kiku' ka kuento xa'a' Jesús. Te kua'a' xava'a ne yivi' nakaya' nuu' a te kuni so'o nia ña ka'an a, te sanda'a tu ña'a' a nuu' kui'e ña ndo'o' nia. ¹⁶Ndisu Jesús ndii, kua'an chito a mii' kataxin' te ndatu'un' a xiin' Ndiosí.

So'o ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús iin te kui'e xa'a'

(Mt. 9:1-8; Mr. 2:1-12)

¹⁷Te unta' tu, kii' sania'á Jesús ne yivi' ndii, ni xikundiee kua'a' te fariseo xiin' kua'a' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí. Ni kīee te jaan' sakuu' ñuu ña ñu'u' nuu' ñu'u' Galilea, xiin' ñuu Jerusalén, xiin' sakuu' inga nda'a' a ña ñu'u' nuu' ñu'u' Judea. Te yoo ña ndiee' xto'o e' Ndiosí xiin' Jesús te sanda'a a ne yivi'. ¹⁸Ikan' te ni ndekuie kumi' ta'an te yivi' ndiso' ra iin te kui'e xa'a', kanu' ra nuu' iin tun' xto. Te jaan' ndii, ni xika ra ko'ni ra vi'e xiin' te kui'e xa'a' jaan' te chikandu'u' ña'a' ra nuu' Jesús. ¹⁹Ndisu ni kuvi kuyatin ra nuu' a xa'a' ña kua'a' va ne yivi' ñu'u' vi'e a jaan', sakan' na ni kaa ra xini' vi'e xiin' te kuni kuvi jaan', te ni sanundia'á ra ndia'vi' chio. Sakan' te ni sanuu' ra tun' xto mii' kandu'u' te kuni kuvi jaan' ma'in' vi'e jaan' nuu' a. ²⁰Te kii' ni xini Jesús ña ini te yivi' jaan' xini ña'a' ra ndii, ni ka'an a xiin' te kuni kuvi jaan' ndii:

—Te yivi' kua'a, ka'an i xiin' un' ña xa ni ndoyo kuachi un' —ni kachi a.

²¹Sakan' te, te sania'á tu'un ndei' Ndiosí xiin' te fariseo ndii, ni xa'a' ka'an ra xiin' nimá ra ndii: “¿Yoo nduu' te yivi' kaa', tuu ra, na kani'a' ra xa'a' Ndiosí? Sakan' ña Ndiosí kuiti' yoo ndiee' te sandoyo' a kuachi ne yivi'.” ²²Ndisu Jesús ndii, ni xini a ña ka'an te jaan' xiin' nimá ra, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Vä'a ka'an ndo' xiin' nimá ndo' xa'a' i. ²³¿Ndee ña nduu' ña xaku' ka vixi ka'an i xiin' te kaa', tuu ndo'ó? ¿Ñáá ña xa ni ndoyo kuachi ra, uun ñáá ña ndokoo ra te ku'un ra? ²⁴Sakan'

Ni nunia' te yivi' xini' iin vi'e, te ni sanuu' ra iin te kuni kuvu' nuu' Jesús te sanda'a ña'a' a (5.19)

na kuii' nia'a yu'u, ña nduu' tu te yivi', ndo'ó ña kumi' i ndiee' iin yivi' te sandoyo' i kuachi ne yivi' —ni kachi a.

Sakan' te ni ka'an a xiin' te kui'e xa'a' jaan' ndii:

—Xiin' yo'ó ka'an i. Ndokoo un', te na'in un' tun' xto un', te nu'u un' vi'e un' —ni kachi a.

²⁵Xaka'an e', te ni ndondichi ra, te ni na'in ra tun' xto ra mii' ni kandu'u' ra, te nuu' ni'nu' sakuu' ne yivi' jaan', te ni keta ra xaka'nu' ra Ndiosí kua'an ra. ²⁶Te ni nandaní va sakuu' ne yivi' jaan', te ni xaka'nu' nia Ndiosí, te yi'vi xava'a nia ka'an nia ndii:

—Vitín ndii, ni xini e' iin chuun ka'nu' koo' chukuu' —kachi nia.

So'o ni xaa a kij' ni kana Jesús Leví Mateo

(Mt. 9:9-13; Mr. 2:13-17)

²⁷Ndi'i jaan' te ni keta Jesús kua'an a, te ni xini a iin te kendiaa' ya'vi' xa'a' ñuu Roma, te nani' Leví. Te jaan' ndii, ndu'u' ra mii' kendiaa' ya'vi' ra. Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Nia'a, te kundikun un' yu'u —ni kachi a.

²⁸Sakan' te ni ndondichi ra, te ni nako'o ra sakuu' chuun nuu' ra, te ni xikundikun ña'a' ra. ²⁹Te ni xa'a Leví jaan' iin viko' chie vi'e ra xa'a' Jesús. Te kua'a' te kendiaa' ya'vi' xa'a' ñuu Roma ni kixin xiin' tuku ne yivi', te ni xixi nia xiin' ra

xiin' Jesús nuu' mesa. ³⁰Te te fariseo xiin' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí ndii, ni ka'an kui'e ra xiin' te nda'a' xa'a' a ndii:

—Vä'a xachi' xixi' ndo', te xi'i' ndo' xiin' te kendiaa' ya'vi' ñaa' xiin' inga ka te xaa' tu kuachi —ni kachi ra.

³¹Sakan' te ni ka'an Jesús ndii:

—Ne va'a kuni ndii, küní nia te tatan', süu' jaan' ndii ne kuni kuvi kuiti' kuní ra. ³²Te yu'u ndii, kuäxi i te kana i ne tuu ña xachuun' ndaku nia. Süu' jaan' ndii kuäxi i, te kana i ne xiní ña yoo kuachi nia te nama nia nimá nia —ni kachi a.

Yo'o' ka'an Jesús ña nduu' a ndee naa iin te tunda'á'

(Mt. 9:14-17; Mr. 2:18-22)

³³Sakan' te ni ka'an ka te jaan' xiin' a ndii:

—Te nda'a' xa'a' Juan ndii, yoo nditia chito va ra. Te ka'an chito va tu ra xiin' Ndiosí. Te sakan' tu xaa' te nda'a' xa'a' te fariseo. Ndisu te nda'a' xa'a' yo'ó ndii, xixi' ra, te xi'i' ra tiaan tiaan —ni kachi ra.

³⁴Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—¿Náa kuvi tiin ndiee' e' ne yivi', ne ñu'u' mii' yoo ña tunda'á', te koo nditia nia kii' ndu'u' ka te tunda'á' xiin' nia?

³⁵Ndisu xaa iin kivi' kii' tu'un ne yivi' te tunda'á' jaan', te kii' sakan' ndii, kuni a kaka nditia ne jaan' —ni kachi a.

³⁶Te ni ka'an tu a iin ña ka'an ndiaa xiin' te fariseo xiin' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí ndii:

—Ndee iin ne yivi' xá'ndia iin tu'un' toto xaa', te na'ma' ndiaa nia toto yata'. Naa' saa nia sakan' ndii, ka'ndia saka nia ña xaa' jaan', te näkuitá a xiin' toto yata' jaan'. ³⁷Te ndee iin tu ne yivi' ndii, täan' nia vino xaa' tixin iin' yata'. Sakan' ña naa' saa nia sakan' ndii, kii' kuiya' ra' ndii, tia'ndia iin' jaan', te kuitia ndoo ra', te ndoñu'u' saka tu iin' jaan'. ³⁸Sakan' na kuii' kuní a ña taan' e' vino xaa' tixin iin' xaa'. ³⁹Te ndee iin ne yivi' kii' xi'i' nia vino yata' va ndii, küni ko'o ka nia te' xaa', sakan' ña ka'an nia ndii, xavixín' ka te' yata' jaan' —ni kachi Jesús.

Jesús nduu' ña kumi' ndiee' nuu' ndee kivi' sábado, ña xinandiee' ne Israel

(Mt. 12:1-8; Mr. 2:23-28)

6 ¹Iin kivi' sábado, ña xinandiee' ne yivi', kii' xka'ndía Jesús kua'an a xiin' te nda'a' xa'a' a mii' yoo trigo ndii, ni

xa'a' te jaan' tu'un' ra yoko' trigo jaan', te kuun' nda'a' ra a, te xaxi' ra ndikin' a kua'an ra. ²Te ni ka'an sava te fariseo ndii:

—¿Ndichun na xaa' ndo' ña xata'an saa e' kivi' sábado, ña xinandiee' e'? —ni kachi ra.

³Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—¿Náa tia'an ka'vi ndo' tutu Ndiosí mii' ka'an a xa'a' ña ni xaa David xta'an' kii' ni xi'i ra soko xiin' te ndiaka' ta'an' xiin' ra? ⁴Te jaan' ndii, ni xka'ndia ra tixin vi'e Ndiosí, te ni nachii' ra xita' va'a su'un, te ni xixi ra a, te ni taxi tu ra a xixi te ndiaka' ta'an' xiin' ra jaan', tee' ndee sutu kuiti' xata'an kuxi ña jaan' —ni kachi a xiin' ra.

⁵Te ni ka'an tu a ndii:

—Yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, kumi' i ndiee' ndee xa'a' kivi' sábado, ña xinandiee' e' —ni kachi a.

So'o ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús iin te kui'e nda'a'

(Mt. 12:9-14; Mr. 3:1-6)

⁶Te inga kivi' sábado, ña xinandiee' ne yivi' ndii, ni xka'ndia Jesús tixin vi'e mii' nakaya ne ñuu jaan', te sania'á ña'a' a. Te ni ka'ni iin te kui'e nda'a' kua'a' ikan'. ⁷Te sania'á tu'un ndei' Ndiosí xiin' te fariseo ndii, ni chuun xa'a' va ra te kuni ra naa' sanda'a a te kui'e nda'a' jaan' kivi' jaan', sakan' te kuví koo iin xa'a' ña tiin kuachi ra Jesús. ⁸Ndisu Jesús ndii, xa xini a saa xanini nimá te yivi' jaan'. Te ni ka'an a xiin' te kui'e nda'a' jaan' ndii:

—Ndongichi, te kuiin un' ma'in' kaa' —ni kachi a.

Te ni ndongichi te jaan', te ni xikuiin ndichi ra ikan'.

⁹Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' te kuni tiin kuachi ña'a' jaan' ndii:

—¿Ndee ña taxi' tu'un ndei' Ndiosí saa e' kivi' sábado, ña xinandiee' e'? ¿Náa ña va'a taxi' a saa e', uun ña ña nia'a taxi' a saa e'? ¿Náa sakakú e' ne yivi', uun ka'ni' ndi'i' e' nia, kachi a? Nakuin ndo' —ni kachi Jesús.

¹⁰Te kii' ndi'i' ni xito ndiaa a nuu' i'in te ita' saa xinunduú ikan' ndii, ni ka'an a xiin' te kui'e nda'a' jaan' ndii:

—Sanakaá un' nda'a' un' —ni kachi a.

Sakan' te ni sanakaá ra nda'a' ra, te ni nda'a a. ¹¹Te ni naka'mi va xini' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí xiin' te fariseo, te ni ndatu'un' xiin' ta'an' ra saa kuví nakasi ra Jesús.

So'ò ni xaa a kii' ni naḁaxin Jesús uxi uvi ta'an te nda'a' xa'a' a
(Mt. 10:1-4; Mr. 3:13-19)

¹²Kii' saḁan' ndii, ni kaa Jesús iin iku', te ndatu'un' a xiin' Ndiosí. Te ni ndoo a ikan' nii' ñuu ndatu'un' a xiin' a. ¹³Te kii' ni kitu' ndii, ni kana a sakuu' te ndikún ichi' a, te ni naḁaxin a uxi uvi ta'an te jaan'. Te ni chindu'u' a kivi' ra apóstoles, te tianu a sania'á ichi' a. ¹⁴Iin te jaan' nani' Simón, te ni chindu'u' Jesús inga kivi' ra Pedro, xiin' ñani ra, te nani' Andrés, te inga ra nani' Jacobo, xiin' Juan, ñani ra, te inga tuku ra nani' Felipe, te inga tuku ra nani' Bartolomé, ¹⁵te inga tuku ra nani' Mateo, te inga tuku ra nani' Tomás, te inga tuku ra nani' Jacobo, te jaan' ndii, si'e Alfeo nduu' ra, te inga tuku ra nani' Simón, te jaan' ndii, kuenta iin ti'vi te nani' Zelote nduu' ra. ¹⁶Te inga tuku ra nani' Judas, te nduu' ñani Jacobo, te inga tuku ra nani' Judas Iscariote, te jaan' nduu' te ni sanakua'a Jesús so'ò' ndi'i' nda'a' te kuu' ka'nu'.

So'ò ni xaa a kii' ni naḁaya kua'a' ne yivi',
te ni sanda'a ña'a' Jesús
(Mt. 4:23-25)

¹⁷Ndi'i jaan', te ni naḁaa' Jesús iku' jaan' xiin' te nda'a' xa'a' a jaan', te ni xikuiin a iin xaan' mii' kandaá. Te ikan' ni naḁaya kua'a' xava'a ne ndikún ichi' a xiin' kua'a' xava'a ne yivi', ne ni kiee ñuu Jerusalén, xiin' inga ñuu ña ñu'u' nuu' ñu'u' Judea, xiin' ne ni kiee yoso' ñuu Tiro xiin' ñuu Sidón. Ni xaa ne jaan' te kuni so'ò nia ña ka'an a. Te ni xaa tu nia te sanda'a ña'a' a nuu' kui'e ña ndo'o' nia. ¹⁸Te ni sanda'a tu a ne ndo'o' xaa' ña ndiva'a ña ñu'u' nimá nia. ¹⁹Te sakuu' ne yivi' ni xika tondia ña'a', saḁan' ña xiin' ndiee' ña kumi' a ni sanda'a a sakuu' ne kuni kivi jaan'.

So'ò ni xaa a kii' ni sania'á Jesús xa'a' ne sañu'u' va Ndiosí
(Mt. 5:1-12)

²⁰Saḁan' te ni ndoni'i Jesús nuu' a mii' ita' te nda'a' xa'a' a, te ni ka'an a ndii:
—Sañu'u' va Ndiosí ndo'ó, ne nda'vi kuu', saḁan' ña xa'ndia chuun' a nimá ndo'.

21 'Sañu'u' va Ndiosí ndo'ó, ne xi'í soko vitin, sakan' ña sanda'ni a ndo'ó.

'Sañu'u' va Ndiosí ndo'ó, ne xaku' vitin, sakan' ña kuaku ndo'.

22 'Sañu'u' va Ndiosí ndo'ó kij' kundasi' ne yivi' ndo'ó, te saxio' ña ndo'ó, te ka'an kiní ña xiin' ndo', te kania'a ña xiin' ndo' xa'a' a ña ndikún ndo' yu'u, ña nduu' tu te yivi'.

23 Kij' sakan' ndii, va'a va kuní i'in ndo'ó, te sii' tu kuní ndo', sakan' ña iin ña va'a koo' chukuu' ni'i' ndo' ndivi'. Kuachi ndii sakan' tu ni sando'o' ne xii' yata' e', te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an'.

24 'Ndisu ndo'ó, ne vika' ndii, nda'vi va kuu' ndo', sakan' ña xa kumi' ndo' ña xakuatia' nimá ndo' iin yivi' yo'o' kuiti'.

25 'Ndo'ó, ne xika' chitu' vitin ndii, nda'vi va kuu' ndo', sakan' ña kuxi'i va ndo' soko.

'Ndo'ó, ne xakú vitin ndii, nda'vi va kuu' ndo', sakan' ña kuaku suchi' ini va ndo'.

26 'Ndo'ó, ne ka'an va'a sakuu' ne yivi' xa'a' vitin ndii, nda'vi va kuu' ndo', sakan' ña iin kachi ni xaa tu ne xii' yata' e' xta'an' xa'a' te ni ka'an tiakú tun vixi.

Sania'á Jesús yoo' ña kundani e' ne ndasi' yoo'

(Mt. 5:38-48; 7:12)

27 'Ndisu ka'an i xiin' ndo'ó, ne xini so'o ña ka'an i vitin ndii: Kundani ndo' ne ndasi' ndo'ó. Te saa ndo' ña va'a xa'a' ne xi'é xini ndo'ó. 28 Te ka'an va'a ndo' xiin' ne sanacha'an' ndo'ó. Te ka'an ndo' xiin' Ndiosí xa'a' ne kania'a xiin' ndo'. 29 Te naa' ni sa'ndia' yoo ka iin ta'vi' nuu' ndo' ndii, taxí tu ndo' tuku ta'vi' nuu' ndo' sa'ndia' ña. Te naa' yoo ka tu'un toto tití ndo' ndii, taxí tu ndo' ndini ndo' nda'a' ña. 30 Te yoo ka xikán ña'a ndo' ndii, taxí tu ndo' a. Te yoo ka xakui'na' ña'a ndo' ndii, näkan ka ndo' a nuu' ña. 31 Te saa kuní ndo' saa ne yivi' xiin' ndo' ndii, sakan' tu saa ndo'ó xiin' ña.

32 'Te naa' kundani ndo' ne ndani ndo'ó kuiti' ndii, köo' ndee iin ña va'a xaa' ndo' na sakan', kuachi ndii ndee ne köo' Ndiosí nuu' xaa' ña jaan'. 33 Te naa' saa ndo' ña va'a xa'a' ne xaa' ña va'a xa'a' ndo' kuiti' ndii, köo' ndee iin ña va'a xaa' ndo' na sakan', kuachi ndii ndee ne köo' Ndiosí nuu' xaa' ña jaan'.

34 Te naa' satatu ndo' ña'a ndo' nuu' ne ndiatu' ini ndo' nataxi

a te koo ya'vi' a ndii, koo' ndee iin ña va'a xaa' ndo' na sakan', kuachi ndii ndee ne koo' Ndiosí nuu' satatu ta'an' ña'a nia, te natiin' kua'a' ka nia xata' a. ³⁵Ndisu ndo'ó ndii, kundani ndo' ne ndasi' ndo'ó, te saa ndo' ña va'a xa'a' ne jaan', te satatu ndo' ña'a ndo' te kundiātu iní ndo' nataxi nia a, te natiin ndo' iin ña va'a va, kunduū ndo' si'e Ndiosí ña ka'nu' koo' chukuu'. Sakan' ña ña jaan' ndii, va'a iní a xini a ne taxí' ña chindani a, te va'a tu iní a xini a ne nia'a. ³⁶Na kunduū ndo' ne kuvita iní xa'a' ne yivi' ndee naa xaa' yuva' e' Ndiosí kuvita iní a xa'a' nia.

Yo'o' sania'á Jesús ña vā'a saa e' kuenta kuu' ne yivi'

(Mt. 7:1-5)

³⁷Nātava' ndo' kuenta kuu' ne yivi', te nātava' tu Ndiosí kuenta kuu' ndo'ó. Kätun' ndo' ne yivi', te kätun' Ndiosí ndo'ó. Koo ka'nu' iní ndo'ó xa'a' ne yivi', te koo ka'nu' tu iní a xa'a' ndo'. ³⁸Taxi ndo'ó ña'a ndo' nda'a' ne yivi', te taxi tu Ndiosí ña jaan' nda'a' ndo'. Ña jaan', kii' taxi ña'a' a ndii, chunku'va va'a ña'a' a, te chunkutu' ña'a' a, te kisi a ku'va jaan' te naku'un va'a ka a, te sakutu' kati'i' a nuu' toto ndo' ndee kuitia vi' ña'a jaan'. Kuachi ndii, xiin' ku'va ña chu'un' ndo' ña jaan', chu'un tu Ndiosí ña taxi a nda'a' ndo' —ni kachi Jesús.

³⁹Te ni ka'an Jesús xiin' nia iin ña ka'an ndiaa ndii:

—Xini e' ña küvi kundiaka iin te kui'e nuu' tuqu te kui'e nuu' ku'un ra ichi', kuachi ndii koyo uvi saa' ra ta'vi'. ⁴⁰Iin te sakuaan ndii, süü' te xini ka nduu' te jaan' te sakan' te sania'á ña'a'. Ndisu kii' ndi'i sakuaan ra ña xini tuni jaan' ndii, kunduū ra ndee naa te sania'á ña'a' jaan'. ⁴¹Vā'a xaa' un' xito' un' naá xi'e itun' nduchi' nuu' ta'an' un', te xaa' un' kuenta kuu' tikundu tun' naá nduchi' nuu' miji' un'. ⁴²Vā'a xaa' un' ña ka'an un' xiin' ta'an' un' ndii: “Taxi na xta'ni' i xi'e itun' ña naá nduchi' nuu' un', ñani i”, kii' xaa' un' kuenta kuu' tikundu tun' naá nduchi' nuu' miji' un'. Te xasuvi' xiin' miji', va'a ka xi'na xta'ni' un' tikundu tun' naá nduchi' nuu' miji' un'. Te sakan' küvi koto'ni kaxi' un' te xta'ni' un' xi'e itun' ña naá nduchi' nuu' ta'an' un' jaan'.

Yo'o' sania'á Jesús ña xiin' ña ka'an ne yivi' küvi nakuni e' ndee nuu' ne yivi' nduu' nia

(Mt. 7:15-20; 12:33-35)

⁴³Ndee iin itun' va'a küvi kuun nduu' nia'a nda'a', te ndee iin tun' nia'a küvi kuun nduu' va'a nda'a'. ⁴⁴Kuachi ndii, i'in itun' tata ndii, küvi nakuni e' nu' xiin' nduu' ña kuun' nda'a' nu'. Sakan' ña küvi

ka'ndia e' higo nda'a' tun' iñu', ni ndee küvi tu ka'ndia e' uva nda'a' iñu' kuii'. ⁴⁵Te sakan' tu iin ne yivi' va'a ndii, xaa' nia ña va'a ña ñu'u' nimá nia, te ne nia'a ndii, xaa' nia ña nia'a ña ñu'u' nimá nia. Sakan' ña ña taxa'a chitu' nia nimá nia jaan' nduu' ña ka'an nia.

Yo'o' ka'an ndiaa Jesús xa'a' uvi ta'an te xa'a' vi'e

(Mt. 7:24-27)

⁴⁶¿Ndichun na ka'an ndo' xiin' i ndii: “Yo'ó nduu' xto'o i, yo'ó nduu' xto'o i”, te xaa' ndo' ña ka'an i? ⁴⁷Yoo ka kuaxi nuu' i, te xini so'o nia ña ka'an i, te xaa' nia a ndii, sania'a i ndo'ó yoo xiin' nakuitá nia. ⁴⁸Nakuitá ne jaan' xiin' iin te ni xava'a vi'e ra. Te jaan' ndii, kunu va ni xatia ra chichi xa'a' vi'e ndee ni tondia ra yuu' chie mii' ni sakanian' ra xa'a' vi'e jaan'. Te kii' ni kие kua'a' teñu'u' itia ndee ni ndaa ra', te ni kondia ndiee' ra' xa'a' vi'e jaan' ndii, ni nduva a, sakan' ña ni xa'a ra a xata' yuu'. ⁴⁹Ndisu yoo ka xini so'o ña ka'an i, te xaa' nia a ndii, nakuitá nia xiin' iin te ni xava'a vi'e ra. Te jaan' ndii, ni xa'a ra vi'e jaan' nuu' ñu'u' kuiti', te ni sakanian' ra xa'a' a. Te kii' ni kие kua'a' teñu'u' itia, te ni ndaa ra', te ni kondia ndiee' ra' xa'a' vi'e jaan' ndii, ni nduva a, te ni nduxin xachi' a —ni kachi Jesús.

So'o ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús te xika' nuu' nuu' iin te xín'

(Mt. 8:5-13)

7 ¹Te kii' ndi'i ni ka'an Jesús sakuu' ña jaan' nuu' ne jaan' ndii, ni keta a kua'an, te ni xaa a ñuu Capernaum. ²Te ikan' ni ndu'u' iin te xa'ndia chuun' nuu' ciento te xín'. Te xa kuni kuvi kuii iin te xika' nuu' nuu' ra, te kundani ya'a ra. ³Te kii' ni xini te jaan' kuento xa'a' Jesús ndii, ni ti'vi' ra iin uvi te xixa nuu' ne judío te ka'an nda'vi ra xiin' Jesús, te kixin sanda'a a te xika' nuu' nuu' ra jaan'. ⁴Te ni ndekuie te jaan' mii' iin' Jesús, te ni ka'an nda'vi ra xiin' a ndii:

—Iin te xata'an ña chindiee' ña'a' un' nduu' ra, ⁵sakan' ña ndani ra ne ñuu e', te ni xa'a mii' tu ra iin vi'e mii' nakayá ndu —ni kachi ra.

⁶Te ni keta Jesús kua'an a xiin' ra. Te kii' xa kuyatin' a vi'e te xa'ndia chuun' jaan' ndii, ni ti'vi' ra iin uvi te xini ta'an xiin' ra, te kua'an ka'an te jaan' xiin' Jesús. Te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Ka'án te xa'ndia chuun' ndii: “Tákui'e, sändi'n_i xiin' m_ii' un' kōo' nduu' xachi' yu'u na ndi'vi un' vi'e i, 7xa'a' a jaan' na n_i ndee n_i kundieni i ña ku'un nata'an' i xiin' un'. Sakan' na kuii' ka'an chuun' kuiti' un', te nda'a te xika' nuu' nuu' i. 8Kuachi' ndii yoo tu te xa'ndia chuun' nuu' yu'u, te yoo' tu te xiin' te xa'ndia chuun' yu'u nuu'. Te kii' ka'án i xiin' iin ra: Kua'an' ndii, kua'an ra. Te kii' ka'án i xiin' inga ra: N_ia'a ndii, kuaxi ra. Te kii' ka'án i xiin' te xika' nuu' nuu' i: Saa un' ña yo'o' ndii, xaa' ra ña jaan'”, kachi ra —n_i kachi te xin_i ta'an' xiin' ra jaan' xiin' a.

9Te kii' n_i xin_i so'o Jesús ña jaan' ndii, n_i nandan_i a n_i xin_i a te xa'ndia chuun' jaan'. Te n_i ndiko kuifn a, te n_i ka'an a xiin' ne ndikún ña'a' jaan' ndii:

—Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ndii, tia'an kuni i ndee iin ne ta'an' e', ne Israel, ne in_i xin_i yu'u ndee naa in_i te jaan' —n_i kachi a.

10Te kii' n_i nandiko' te n_i ti'vi' te xiin' jaan' vi'e ndii, xa n_i nda'a te xika' nuu' jaan'.

So'o n_i xaa a kii' n_i sanatiaku Jesús si'e iin ña' kuaan' ñuu Naín

11Te kii' n_i xka'ndia ndia'vi' kivi' ndii, n_i keta Jesús, te kua'an a ñuu ña nani' Naín. Te kua'an tu kua'a' ne ndikún ichi' a xiin' kua'a' xava'a ka ne yivi' xiin' a. 12Te kii' n_i kuyatin a yi'e' ñuu jaan' ndii, n_i xin_i a ña kua'an nataan' ne yivi' iin te n_i xi'i. Te n_i xi'i jaan' ndii, iin ndaa' ra sakan' nduu' si'e iin ña' kuaan', te kua'a' va ne ñuu jaan' kua'an xiin' a'. 13Te kii' n_i xin_i xto'o e' ña' jaan' ndii, n_i kuvita in_i a xa'a' a', te n_i ka'an a xiin' a' ndii:

—Kuaku un' —n_i kachi a.

14Te n_i kuyatin a mii' kanu' te n_i xi'i jaan', te n_i tondia nda'a' a ña'a' a, te n_i xikuita te ndiso' ña'a', te n_i ka'an Jesús ndii:

—Te lui, xiin' yo'o ka'án i, ndokoo un' —n_i kachi a.

15Sakan' te n_i ndokoo te n_i xi'i jaan', te n_i xa'a' ka'án ra. Te n_i sanakua'a ña'a' Jesús nda'a' si'i' ra. 16Te n_i yi'vi xava'a sakuu' ne yivi' jaan' kii' n_i xin_i n_ia ña jaan', te n_i xaka'nu' n_ia Ndiosí ka'án n_ia ndii:

—Iin te ka'nu' ka'án tiakú tu'un Ndiosí n_i tuvi tein e' —n_i kachi n_ia.

Te n_i ka'an tu n_ia ndii:

—Ndiosí ndii, kuaxi chindiee' a yoo', ne nduu' kuenta a —ni kachi nia.

¹⁷Te ni kiku kuento xa'a' Jesús kanii' nuu' ñu'u' Judea xiin' sakuu' ñuu ña ñu'u' yatın jaan'.

**Ka'an Jesús xiin' ne yivi' xa'a' Juan, te ni sakuchi'
ne yivi' kuenta Ndiosí
(Mt. 11:2-19)**

¹⁸Te nda'a' xa'a' Juan ndii, ni ndatu'un' ndi'i ra nuu' te jaan' xa'a' sakuu' ña xaa' Jesús. Te ni kana Juan jaan' uvi ta'an ra, ¹⁹te ni ti'vi' ña'a' ra nuu' Jesús, te ndatu'un' ña'a' ra ndii: “¿Ñáá yo'ó nduu' ña ni tianu' Ndiosí sakakú ndu'u, uun va'a ka ndiatu' ndu xaa inga ra?, kachi ndo?”, ni kachi Juan xiin' te jaan'. ²⁰Sakan' na kii' ni ndekuie te jaan' mii' iin' Jesús, te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Juan, te sakuchi' ne yivi' kuenta Ndiosí, ni ti'vi' ndu'u te ndatu'un' ndu yo'ó ndii: ¿Ñáá yo'ó nduu' ña ni ka'an Ndiosí ti'vi' a sakakú ndu'u, uun ñáá kuní a ndiatu' ndu xaa inga ra? —ni kachi ra.

²¹Xa sava ni hora jaan' ni sanda'a Jesús kua'a' ne kuni kuvi xiin' ki'in' nuu' kui'e, xiin' kui'e xii, te ni tava' tu a kua'a' ña ndiva'a nimá ne yivi', te ni sanda'a tu a kua'a' ne kui'e nduchi' nuu'. ²²Te ni ka'an Jesús xiin' te jaan' ndii:

—Kua'an ndo' te ka'an ndo' xiin' Juan ña ni xini nduchi' nuu' ndo' xiin' ña ni xini so'o ndo'. Ne kui'e nduchi' nuu' ndii, nuniá' nduchi' nuu' nia, ne kui'e xa'a' ndii, nakaka' nia, ne kumi' kui'e te'i ndii, nda'a nia, ne so'o' ndii, nuniá' so'o nia, ne ni xi'i ndii, natiaku nia, te ne nda'vi kuu' ndii, ka'an ndoso' i tu'un va'a nuu' nia. ²³Te sañu'u' va Ndiosí ne ñako'o ña ini nia xini nia yu'u —ni kachi a.

²⁴Te kii' ni kiee te jaan' kua'an ra ndii, ni xa'a' Jesús ndatu'un' a ne yivi' xa'a' Juan ndii:

—¿Yoo ni xa'an koto ndo' kii' ni xa'an ndo' mii' taxin' kaa'? ¿Ñáá ni xan koto ndo' iin te yivi', te xiko' ndee naa xiko' tun' yoo' xaa' tachi'? ²⁵Süu' sakan' nduu' a. ¿Yoo ni xan koto ndo' na sakan'? ¿Ñáá iin te yivi' te ni'nu' toto ndatun' va? Süu' sakan' nduu' a, sakan' ña te yivi', te ni'nu' toto ndatun' jaan' te ndiee' sii' ra ndii, vi'e rey ndiee' te jaan'. ²⁶Sakan' na kuii', ¿yoo nduu' ra ni xa'an

koto ndo'? ¿Ñáá iin te ka'án tiakú tu'un Ndiosí? Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ndii, suvi xna'a ra, ndisu ya'a ka te sakan' te ka'án tiakú tu'un Ndiosí kuiti' nduu' te jaan'.

²⁷Sakan' ña xa'a' Juan jaan' yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án a ndii:

Koto un', ti'vi' i xi'na iin te xika' nuu' nuu' i,
te te jaan' sakoo' tu'va ne yivi' xa'a' un'.

Sakan' kachi a.

²⁸Te ka'án i xiin' ndo' ña tia'an tuvi iin te ka'nu' ka iin yivi' te sakan' Juan jaan', ndisu tein ne xa xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ndii, ne yivi' ne nda'vi so'o kuiti' nduu' ne ka'nu' ka ikan' te sakan' Juan jaan'. ²⁹Te sakuu' ne ni xini so'o ña ni ka'an te jaan', ndee te kendiaa' ya'vi xa'a' ñuu Roma ndii, ni nia'a ña ña ña ndaku xaa' Ndiosí, sakan' na ni chichi ña kuenta a ni xaa Juan jaan'. ³⁰Ndisu te fariseo xiin' te sanakuachi' tu'un ndei' Ndiosí ndii, ni xasiin' ra ña kuní Ndiosí xa'a' ra, sakan' ña ni nama ra nimá ra, ña jaan' na ni sakuchi' ña'a' Juan kuenta a.

³¹¿Ndee ña nakata i xiin' ne ndiee' iin yivi' vitin? Te, ¿yoo xiin' nakuitá ña? ³²Nakuitá ña xiin' ndee naa ne kuachi', ne xasiki' xiin' ta'an ma'in' ya'vi, te ka'án xiin' ta'an ña ndii: “Ni tiví ndu tun' yoo', te ni taxa'a' ndo'. Ni xita ndu yaa nda'vi kua'an, te ni xaku ndo'”, kachi xiin' ta'an ña. ³³Sakan' kuu' ña, kuachi' ndii ni kixin Juan te sakuchi' ne yivi' kuenta Ndiosí, te ni xixi va'a ra, te ni ndee ni xi'i tu ra vino. Te ni ka'an ndo' ña ña ndiva'a naá nimá ra. ³⁴Ikan' te ni xaa yu'u, ña nduu' tu te yivi', te xixi' va'a i, te xi'i' i, te ka'án ndo' ña iin te xixi' ndasi' nuu' nduu' i, te nduu' tu i iin te xini. Te ka'án tu ndo' ña nduu' i te ndiaka' ta'an xiin' te kendiaa' ya'vi xa'a' ñuu Roma xiin' tuku te xaa' kuachi, kachi ndo'. ³⁵Ndisu ne kumi' ña ndichi ndii, nia'á ña a xiin' ña xaa' ña —ni kachi Jesús.

So'o ni xaa a kii' ni xa'an Jesús vi'e iin te fariseo, te nani' Simón

³⁶Iin te fariseo ni ka'an nda'vi xiin' Jesús te kun kuxi a vi'e ra. Te ni ndi'vi a, te ni xikundu'u' a te kuxi a nuu' mesa. ³⁷Ikan' te ni xaa iin ña'a', ña' xaa' kuachi, sakan' ña ni xini a' kuento ña ndu'u' Jesús vi'e te fariseo jaan' xixi' a, te ni'i' a' iin limita yuu' ña ni ku'a' xiin' alabastro mii' naá xa'an xavixín'

xava'a. ³⁸Te ni kuyatın a' xata' Jesús xaku' a' iin' xiti' a' xa'a' a, te ni xa'a' xitía tikui nduchi' nuu' a', te ni chii xa'a' Jesús, sakan' te ni sanayaa' a a' xiin' ixi' xini' a', te ni chito tu a a', te ni saka' a' xa'an xavixín' jaan' xa'a' a. ³⁹Kii' ni xini te fariseo, te ni kana Jesús, te kuxi a vi'e ra jaan', ña xaa' ña'a' jaan' xiin' a ndii, ni ka'an ra xiin' nimá ra ndii: "Te yivi' kaa' ndii, naa' te ka'an tiakú tu'un Ndiosí xna'a nduu' ra ndii, nakuní ra ndee nuu' ña'a' nduu' ña' tondía ña'a' kaa', sakan' ña ña' xaa' kuachi nduu' a'", ni xanini ra xiin' nimá ra. ⁴⁰Ikan' te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Simón, yoo iin ña kuni ka'an i xiin' un' —ni kachi a.
Sakan' te ni ka'an te jaan' ndii:

—Maestro, ka'an xiin' i —ni kachi ra.

⁴¹Sakan' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Yoo uvi ta'an te yivi', te ni tatu xu'un' nuu' iin te satatu xu'un'. Iin ra ndii, u'un ciento ndiso' ika' ña'a' ra. Te inga ra ndii, uvi xiko uxi ndiso' ika' ña'a' ra. ⁴²Te kii' ni kuví sanandiko' uvi saa' ra xu'un' ña ni tatu ra jaan' ndii, ni yoo ka'nu' ini te satatu xu'un' jaan' xa'a' uvi saa' ra. Te ka'an xiin' i vitin, ¿ndee te yivi' jaan' nduu' te nia'a ña kundani ka ra te satatu xu'un' jaan'? —ni kachi Jesús.

⁴³Te ni nakuiin Simón ndii:

—Tuu i ndii, te ni ndiso ika' kua'a' ka ña'a' jaan' nduu' te kundani ka ña'a' —ni kachi ra.

Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ña ndaku ka'an un' —ni kachi a.

⁴⁴Sakan' te ni nakoto a nuu' ña'a' jaan', te ni ka'an a xiin' Simón ndii:

—¿Xa ni xini un' ña xaa' ña'a' kaa' xiin' i? Kii' ni xaa i vi'e un' ndii, ni taxí un' tikui natia i xa'a' i. Ndisu ña'a' yo'o' ndii, xiin' tikui nuu' a' ni sachii' a' xa'a' i, te xiin' ixi' xini' a' ni sanayaa' a' a. ⁴⁵Te ni ndee nuu' i ni chito un'. Ndisu ña'a' yo'o' ndii, tia'an vikuiin a' chito a' xa'a' i ndee kii' ni xaa i vi'e un'. ⁴⁶Te ni ndee xa'an oliva ni saka' un' xini' i. Ndisu ña'a' yo'o' ndii, ni saka' a' xa'an xavixín' xava'a xa'a' i. ⁴⁷Xa'a' a jaan' na ka'an i xiin' un' ndii, tee' ndee kua'a' ya'a kuachi ndiso' ña' kaa' ndii, xa ni ndoyo a, sakan' ña kua'a' va kundani a' yu'u. Ndisu yoo ka tuu ña sie kuiti' kuachi nia ni ndoyo ndii, sie kuiti' kundani nia yu'u —ni kachi a.

48 Te ni ka'an a xiin' ña' jaan' ndii:

—Xa ni ndoyo kuachi un' —ni kachi a.

49 Te, te yivi' te ndiee' xixi' xiin' Jesús ndii, ni xa'a' ka'an xiin' ta'an' ra ndii:

—¿Yoo nduu' te kaa', tuu ra, na ka'an ra ña xa ni ndoyo kuachi ña' kaa'? —ni kachi ra.

50 Te ni ka'an ka Jesús xiin' ña' jaan' ndii:

—Xa'a' a ña ini un' xini un' yu'u ndii, xa ni kaku un' nuu' kuachi un'. Kua'an te Ndiosí na taxi ña maní' koo xiin' un' —ni kachi a.

Yo'o' ka'an a xa'a' ña'a', ne ni chindiee' ta'an' xiin' Jesús

8 1 Te kii' ni xka'ndia ña jaan' ndii, ni xa'an Jesús xiin' te uxí uvi nda'a' xa'a' a jaan' saa ñuu xiin' nda'a' a ka'an ndoso' a tu'un va'a xa'a' saa xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi'. 2 Te kua'an tu ndia'vi' ña'a', ne ni ndiaka ta'an' xiin' a. Sava ne jaan' ni sanda'a a nuu' kule, te sava tuku nia ni tava' a ña ndiva'a nimá. Iin ña'a' jaan' nani' María Magdalena, ña' ni tava' Jesús uxa ta'an ña ndiva'a nimá. 3 Te inga ña'a' jaan' nani' Juana, ña' si'i Chuza, te ndiso' chuun' xa'a' ña'a' Herodes. Te inga ka ña'a' jaan' nani' Susana, xiin' ki'in' tuku ña'a', ne ni chindiee' ña'a' xiin' ña'a' nia.

So'q kua'an ña ni sania'á Jesús xa'a' iin ñu'u' mii'

kiku' iin te yivi' ndikin'

(Mt. 13:1-15; Mr. 4:1-20)

4 Te kii' ni nakaya kua'a' koo' chukuu' ne yivi', ne ni kiee ki'in' ñuu, te kuni nia Jesús ndii, ni ka'an a iin ña ka'an ndiaa nuu' nia:

5—Unta' ndii, ni keta iin te yivi' kua'an kiku' ra ndikin' trigo mii' xika' ra. Te kii' kiku' ra ndikin' jaan' ndii, sava a ni koyo ma'in' ichi', te ni xain ne yivi' a. Te ni ndekuie tu saa, ti' ta'nu' ndivi', te ni xaxi' ri' a. 6 Te sava tuku ndikin' ni koyo mii' yaxin' va ndoso' ñu'u' xata' yuu'. Te kii' ni ndutia a ndii, ni ichi xachi' a, sakan' ña ni nayaa ñu'u' mii' ita' a. 7 Te sava tuku a ni koyo tein ku'u iñu'. Te kii' ni xa'nu iñu' jaan' ndii, ni tavi a itia trigo jaan', te ni xa'ni' ndi'i' ña'a' a. 8 Te sava ka tuku a ni koyo nuu' ñu'u' ña'ma. Te ni ndutia a, te ni xa'nu a, te ni

Xatia iin te yivi' ndikin' trigo nuu' ñu'u' ra (8.8)

kuun ya'a ndikin' a. Te i'in itia trigo jaan' ni taxi ndee ciento vi' ndikin' —ni kachi a.

Kii' ndi'i ni ka'an Jesús ña jaan', ikan' te ni ka'an ti'e' ka a ndii:

—Ndo'ó, ne xini so'o ndii, chuun xa'a' va ndo' ña ni ka'an i —ni kachi a.

Yo'o' sanakuachi' Jesús ña ka'an ndiaa jaan'

(Mt. 13:10-17; Mr. 4:10-12)

⁹Te nda'a' xa'a' Jesús ndii, ni ndatu'un' ña'a' ra saa kuni kachi ña ni ka'an ndiaa a jaan'. ¹⁰Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ndo'ó ndii, taxi' Ndiosí ña kundani ndo' ña xini mii' kuiti' a xa'a' saa xa'ndia chuun' a nimá ne yivi'. Ndisu nuu' inga ne yivi' ndii, xiin' ña ka'an ndiaa kuiti' ka'an i. Sakan' te tee' ndee xito' nia ndii, köo' xachi' a kuvi kuni nia. Te tee' ndee xini so'o te xini so'o nia ndii, kundani nia a.

**Ka'an Jesús ndee ña kuni kachi ña ka'an ndiaa xa'a'
te kiku' ndikin' jaan'**

(Mt. 13:18-23; Mr. 4:13-20)

¹¹Ña yo'o' kuni kachi ña ka'an ndiaa i jaan'. Ndikin' jaan' nduu' ndee naa tu'un Ndiosí. ¹²Te ichi' mii' ni koyo sava

ndikin' jaan' nduu' ndee naa nimá sava ne yivi', ne xini so'lo tu'un Ndiosí. Te kii' ndi'i' xini so'lo nia a ndii, kuaxi ña ndiva'a, te tu'un' a ña jaan' nimá nia te kuini nia kuni nia Ndiosí te kaku nia nuu' kuachi nia. ¹³Te ñu'u' yaxin' va ña ndoso' xata' yuu' mii' ni koyo sava ndikin' jaan' nduu' ndee naa nimá sava tuku ne yivi', ne xini so'lo tu'un Ndiosí, te va'a kuni nia natiin' nia a. Ndisu koo' tio'o a nimá nia, xa'a' a jaan' na iin kani' tio' kandixa' nia, te kii' ndo'o' nimá nia ndii, nakoo' nia tu'un jaan'. ¹⁴Te ñu'u' mii' yoo ku'u' iñu', mii' ni koyo sava ndikin' jaan' nduu' ndee naa nimá sava ne yivi', ne xini so'lo tu'un Ndiosí. Ndisu kiee' so'lo nia kua'an nia, te xa'a' ndi'ni va nimá nia xa'a' ña yoo iin yivi', xiin' xa'a' ña vika', xiin' ña sii' ña yoo iin yivi'. Te tavi sakuu' ña jaan' tu'un jaan', te nanduu' a ndee naa ña koo' ndikin' kuun' nda'a'. ¹⁵Te ñu'u' ña'ma mii' ni koyo sava ndikin' jaan' nduu' ndee naa ne xini so'lo tu'un jaan', te xika' ndaku nia xiin' a, te ini nia xini nia a xiin' nimá va'a. Te kundieni nia xaa' nia ña ka'an tu'un jaan'.

Sania'á Jesús iin ña ka'an ndiaa xa'a' kaa tuún
(Mr. 4:21-25)

¹⁶'Ndee iin ne yivi' nakun' kaa tuún, te kani nia tixin iin kisi, ni ndee kani tu nia a tixin iin tun' xto. Süu' jaan' ndii nakun' nia a, te xani' nia a mii' sukun te kuví tuvi' nuu' ne xka'ndiá tixin vi'e. ¹⁷Kuachi ndii koo' ndee iin ña iin' sa'vi ña nätuvi, te koo' tu ndee iin ña ñu'u' si'e ña nätuvi saa Ndiosí, te kuni ne yivi' a naá kivi'. ¹⁸Chuuñ xa'a' va ndo' saa xini so'lo ndo' ña ka'an i xiin' ndo'. Kuachi ndii, yoo ka kundani sava ña ka'an i jaan' ndii, taxi i ña kundani kua'a' ka nia a. Ndisu yoo ka taxi' so'lo xa'a' a jaan' ndii, ndee ña sie, ña tuu nia kundani nia, nandosó' nia saa i —ni kachi a.

So'lo ni xaa a kii' ni kixin si'i' Jesús xiin' ñani a
nanduku' ña'a' nia
(Mt. 12:46-50; Mr. 3:31-35)

¹⁹Sakan' te ni xaa si'i' Jesús xiin' ñani a vi'e mii' iin' a. Ndisu ni kuví kuyatın nia nuu' a sakan' ña chitu' ni'i va ne yivi'. ²⁰Te ni ka'an iin ne yivi' xiin' a ndii:

—Tákuie, si'i' un' xiin' ñani un' ndii, ki'e ita' nia, te kuni kuni nia yo'ó —ni kachi nia.

²¹Sakan' te nī ka'an Jesús xiin' ne jaan' ndii:

—Ndee naa si'i' xiin' ñani i nduu' sakuu' ne xini so'o tu'un Ndiosí, te xaa' nīa ña ka'an a —nī kachi a.

**So'o nī xaa a kii' nī ka'an chuun' Jesús,
te nī xikuiin tachi' ndiee'**
(Mt. 8:23-27; Mr. 4:35-41)

²²Unta' ndii, nī sko'nu' Jesús tixin iin tundo'o xiin' te nda'a' xa'a' a, te nī ka'an a xiin' ra ndii:

—To'o' ndo', te xka'ndia e' tuku ta'vi' xioo minī —nī kachi a.

Sakan' te nī keta a kua'an a xiin' ra. ²³Te kii' kua'an ra nuu' minī jaan' ndii, nī kixin Jesús. Te nī xa'a' xika' ndiee' tachi', te nī xa'a' ko'ni' tikuí tixin tundo'o jaan', te xa ndeka'nu xa ndeka'nu nu'. ²⁴Te nī sandoto' ra Jesús ka'an ra xiin' a ndii:

—Tákui'e, tákui'e, xa kuni ndoñu'u' e'! —nī kachi ra.

Te nī ndoko'o a, te nī ka'an chuun' a xiin' tachi' xiin' tikuí minī, te nī xikuiin ndoo tachi' jaan', te nī nakunaa taxin' tu tikuí minī jaan'. ²⁵Te nī ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—¿Náa tia'an tu inī ndo' xini ndo' yu'u? —nī kachi a.

Te nī nandanī yi'vi ra ka'an xiin' ta'an' ra ndii:

—¿Yoo nduu' tu te yivi' kaa', na kuii' ndee tachi' xiin' tikuí minī ka'an chuun' ra xiin', te kandixa' ña'a' a? —nī kachi ra.

**So'o nī xaa a kii' nī tava' Jesús ña ndiva'a
nimá iin te ñu'u' Gadara**
(Mt. 8:28-34; Mr. 5:1-20)

²⁶Sakan' te nī xaa Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a ndee tuku ta'vi' yu'u' minī Galilea jaan', nuu' ñu'u' ne Gadara. ²⁷Te kii' nī nuu Jesús tundo'o jaan' ndii, nī kixin nata'an' iin te Gadara xiin' a, te jaan' ndii, ña ndiva'a naá nimá ra. Te xa na'a' va sando'o' ña'a' a te koo' toto ni'nu' ra, te nī ndee ndü'u' tu ra vi'e. Süu' jaan' ndii yavi ndii ndu'u' ra. ²⁸Te kii' nī xini ra Jesús ndii, ti'e' va nī nde'i ra te nī xikuiin xiti' ra nuu' a ka'an ra ndii:

—¿Ndichun kuaxi un' sataña'a' un' yu'u, Jesús si'e Ndiosí ndu'u' ndivi'? Ka'an nda'vi i xiin' un' ña sando'o' u'vi un' yu'u —nī kachi ra.

²⁹Nī ka'an ra sakan' xiin' a sakan' ña xa nī ka'an chuun' a xiin' ña ndiva'a jaan' ña keta a nimá ra. Kuachi ndii xa na'a' va xiko' ni'i' ña'a' ña ndiva'a jaan'. Tee' ndee satiín ña'a' ne

© 1996 David C. Cook

Ni xta'ni' Jesús ña ndiva'a nimá iin te ñuu Gadara (8.27)

yivi' xiin' karena ndu'u, uun xiin' kaa ña yoo tivi ndii, xa'ndia ra ña jaan', te taxi' ña'a' ña ndiva'a jaan' te kua'an ra mii' taxin' kaa'. ³⁰Te ni ndatu'un' ña'a' Jesús ndii:

—¿Saa nani' yo'ó? —ni kachi a.

Te ni ka'an ra ndii:

—Legión nani' i —ni kachi ra.

Ni ka'an ra ña jaan', kuachi ndii kua'a' va ña ndiva'a ni ko'ni nimá ra. ³¹Sakan' te ni ka'an nda'vi va ña ndiva'a jaan' nuu' Jesús ña ti'vi' ña'a' a yavi kunu va. ³²Yatin ikan' ni yoo iin itun, te ndoso' iin ti'vi' chie kini xaxi' ri' ku'u. Te ni ka'an nda'vi tukuu a xiin' Jesús ña taxi a ña kun ko'ni a tixin kini jaan'. Sakan' te ni taxi Jesús ña ko'ni a tixin ri'. ³³Te ni kiee ña ndiva'a jaan' nimá te yivi' jaan', te ni ko'ni a tixin kini jaan'. Te ni taxa'an' ri' ni naka'a' ri' mii' nako' itun jaan' ndee ni koyo ri' mini, te ni ka'a ndoo ri', te ni xi'i ri'.

³⁴Te yivi' te ndiee' xito' kini jaan' ndii, ni xinu ra kuan nu'u ra kii' ni xini ra ña ni ndo'o ti' jaan'. Te ni ka'an ra xiin' ne ndiee' ñuu ra ndee ña ni xka'ndia. Te ni ka'an tu ra xiin' ne ndiee' yatin ñuu jaan'. ³⁵Te ni kiee ne yivi' kuan kuni nduchi' nuu' nia ndee ña ni xka'ndia ikan'. Te ni ndekuie nia mii' iin' Jesús, te ni xini nia, te ni ñu'u ña ndiva'a nimá ndu'u' ra nuu' Jesús, ni'nu' ra toto, te xa kuvi tu xanini va'a ra. Kii' ni xini ne

yivi' ña jaan' ndii, ni yi'vi va ña. ³⁶Te ne yivi' ne ni xini nduchi' nuu' ña ni xka'ndia jaan' ndii, ni ka'an ña xiin' inga ne yivi' ña ni sanda'a Jesús te ni ñu'u ña ndiva'a nimá jaan'. ³⁷Te sakuu' ne ndiee' nuu' ñu'u' Gadara jaan' xiin' nda'a' a ndii, ni ka'an nda'vi ña nuu' Jesús, ña na ku'un a, sakan' ña ni yi'vi xava'a ña. Te kii' skó'nu' a tixin tundo' kua'an a ndii, ³⁸ni xikan te ni ñu'u ña ndiva'a nimá jaan' ña saa Jesús ña va'a te taxi a ña ku'un na ra xiin' a. Ndisu ni ndei' ña'a' Jesús ka'an a xiin' ra ndii:

³⁹—Kuan nu'u vi'e un', te ka'an un' xiin' ne yivi' sakuu' ña ka'nu' ña ni xaa Ndiosí xa'a' un' —ni kachi a.

Sakan' te ni nandiko' ra ñuu ra, te ni ka'an ra xiin' sakuu' ne yivi' jaan' sakuu' ña ka'nu' ña ni xaa Jesús xiin' ra.

**So'o ni xaa a kii' ni sanatiaku Jesús ña' si'e Jairo,
te ni sanda'a tu a iin ña' ndo'o' kui'e ní'**

(Mt. 9:18-26; Mr. 5:21-43)

⁴⁰Te kii' ni nandiko' Jesús ndii, ni natiin mani' va ña'a' ne yivi' kua'a' jaan', sakan' ña xa ndiee' ña ndiatu' ña'a' ña. ⁴¹Sakan' te ni kuyatin iin te nani' Jairo nuu' Jesús. Te jaan' ndii, te xa'ndia chuun' xa'a' vi'e mii' nakayá ne ñuu jaan' nduu' ra. Te ni xikuiin xiti' ra nuu' a, te ni ka'an nda'vi va ra xiin' a ña ku'un a vi'e ra. ⁴²Sakan' ña yoo iin ndaa' kulú' ña' sie si'e ra ña' kumi' uxí uvi' kuiya tío', te xa yoo a' kuvi a'.

Te kii' kua'an Jesús xiin' ra ndii, ndee ku'ni' vi' ña'a' ne yivi' jaan' kua'an ña. ⁴³Te tein ne yivi' jaan' ka'ni iin ña' ndo'o' kui'e ní', te xa uxí uvi' kuiya kua'an ña ndo'o' a' kui'e jaan'. Te xa ni ndi'i ndoo xu'un' a' ni xa'ni' a' nda'a' ki'in' te tatan', ndisu ndee iin ra ni kuvi sanda'a ña'a'. ⁴⁴Te ni kuyatin a' xata' Jesús, te ni tondia nda'a' a' yu'u' toto a. Te xaka'an e' te ni xikuiin ní' a' jaan'. ⁴⁵Ikan' te ni ka'an Jesús ndii:

—¿Yoo ni tondia nda'a' yu'u'? —ni kachi a.

Te xa'a' a ña sakuu' ña ni ka'an ña ni tondia nda'a' ña'a' ña ndii, ni ka'an Pedro xiin' a ndii:

—Koto un', tákui'e, saa vi' kua'a' ne yivi' ku'ni' yo'ó, te chinda'a' ña yo'ó, te kusaa' ndatu'ún' un' ndii, yoo ni tondia nda'a' toto i, kachi un' —ni kachi ra.

⁴⁶Ndisu ni ka'an Jesús ndii:

—Xini i ña ni tondia iin ne yivi' yu'u, sakan' ña ni xini i ña ni kiee ña ndiee' i, te ni nda'a' iin ne yivi' —ni kachi a.

⁴⁷Te kii' ni xini ña'a' jaan' ña küvi tisi'e xiin' mii' a' ndii, kisi' yi'vi ña'a' a. Te ni kuyatin a', te ni xikuiin xiti' a' nuu' Jesús. Te ni ka'an a' xiin' a' nuu' sakuu' ne yivi' jaan' ndee xa'a' ni tondia a' yu'u' toto a, xiin' saa vi' numi' ni nda'a a'.

⁴⁸Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' a' ndii:

—Xa ni nda'a un', pia'un, xa'a' a ña ini un' xini un' yu'u. Kua'an te Ndiosí na taxí ña maní' koo xiin' un' —ni kachi a.

⁴⁹Kii' kusaa' ka'an ka Jesús xiin' ña' jaan' ndii, ni xaa iin te ni kiee vi'e Jairo, te xa'ndia chuun' jaan', te ni ka'an ra xiin' Jairo jaan' ndii:

—Tákuie, xa ni ndoñu'u' ndi'i ña' si'e un'. Sataña'a' ka un' nuu' maestro ñaa' —ni kachi ra.

⁵⁰Te Jesús ndii, ni xini so'o a ña ni ka'an te jaan', te ni ka'an a xiin' Jairo ndii:

—Käka nimá un', ini kuiti' un' kuni un' yu'u, te ña' si'e un' ndii, natiaku a' —ni kachi a.

⁵¹Te kii' xka'ndía Jesús vi'e Jairo jaan' ndii, ni taxí a xka'ndia ndee ka ne yivi' mii' kandu'u' ña' ni ndoñu'u' jaan', süu' jaan' ndii Pedro, xiin' Jacobo, xiin' Juan, xiin' yuva' si'i' ña' sie jaan' kuiti' ni taxí a xka'ndia xiin' a. ⁵²Te kii' sakan' ndii, kuaa' sakuu' ne yivi' xaku' suchi' ini nia xa'a' ña' ni xi'i' jaan'. Te ni ka'an Jesús xiin' ne jaan' ndii:

—Kuäku ka ndo' xa'a' ña' sie kaa'. Kuächí ndii kuäsa' ni xi'i' a', süu' jaan' ndii kixín kuiti' a' —ni kachi a xiin' nia.

⁵³Te ni xaku ndiaa ichi ña'a' ne yivi' jaan', sakan' ña xini nia ña xa ni xi'i' xna'a a'. ⁵⁴Te ni tiin a nda'a' ña' sie jaan', te ti'e' ni ka'an a ndii:

—Na' sie, ndokoo un' —ni kachi a.

⁵⁵Sakan' te ni natiaku a'. Te iin ni ndokoo tio' a'. Te ni ka'an chuun' Jesús xiin' yuva' si'i' ña' jaan', ña taxí nia ña kuxi a'. ⁵⁶Te ni nandaní va yuva' si'i' ña' sie jaan'. Te ni ka'an ndiee' va Jesús xiin' nia ña ká'an nia xiin' ndee iin ne yivi' ña ni xaa a sakan'.

So'o ni xaa a kii' ni ti'vi' Jesús te nda'a' xa'a' a te ku'un ka'an ndoso' ra tu'un a

(Mt. 10:5-15; Mr. 6:7-13)

9 ¹Te ni nakaya Jesús te uxí uví ta'an te nda'a' xa'a' a, te ni taxí a ndiee' ra te kuví tava' ra sakuu' nuu' ña ndiva'a ña ñu'u' nimá ne yivi'. Te ni taxí tu a ndiee' ra te kuví sanda'a ra

ne kuni kuví. ²Te sakan' tu nì tianu' ña'a' a te ka'an ndoso' ra xa'a' saa xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi' te sanda'a tu ra ne yivi'. ³Te nì ka'an a xiin' ra ndii:

—Köni'i ndo' ndee iin ña'a ku'un ndo' ichi'. Köni'i ndo' tun' katuvi' ndo', nì ndee tindaa' ndo', nì ndee ña xaxi', nì ndee xu'un', nì ndee inga ndini. ⁴Ndee ka vi'e ne yivi' mii' xaa ndo' ndii, ikan' kuiti' kundiee ndo' ndee kiee ndo' ñuu jaan'. ⁵Te naa' xaa' ndo' iin xaan', te nätiin' va'a ne yivi' ndo'ó ndii, kiee ndo' ñuu jaan', te sakoyó ndo' yaka' ndixan' ki'i' ndo'. Te xiin' ña jaan' sakuni' ña'a' ndo' ña koo nia tundo'o' —nì kachi Jesús.

⁶Sakan' te nì kiee ra kua'an ra saa ñuu ka'an ndoso' ra tu'un va'a, te sanda'a ra ne kuni kuví mii' ka kua'an ra.

So'o nì xaa a kii' nì xi'i Juan, te sakuchi' ne yivi' kuenta Ndiosí
(Mt. 14:1-12; Mr. 6:14-29)

⁷Kii' nì xini so'o Herodes, te nì xa'ndia chuun' kuu' nuu', sakuu' ña nì xaa Jesús ndii, nì ndi'ni va ra xa'a' a. Sakan' ña sava ne yivi' ka'an ndii: “Nì natia'ku Juan, te te jaan' nduu' Jesús”, kachi nia.

⁸Te sava tuku nia ka'an ndii: “Elías, te nì ka'an tiakú tu'un Ndiosí xt'a'an' nduu' ra”, kachi nia. Te sava tuku nia ka'an ndii: “Iin te nì ka'an tiakú tu'un Ndiosí xt'a'an' nduu' ra, te nì natia'ku ra”, kachi nia. ⁹Ndisu nì ka'an Herodes xiin' nimá ra ndii: “Yoo' nì ka'an chuun', te nì kendoso' ra sukun' Juan jaan'. Sakan' na kuui', ¿yoo nduu' tu' Jesús, te xini so'o e' ndatu'un' ne yivi' xa'a' jaan'?”, nì kachi ra xiin' nimá ra. Te nì kuni ra nata'an' ra xiin' Jesús.

So'o nì xaa a kii' nì sakuxi' Jesús u'un mií te yivi'
(Mt. 14:13-21; Mr. 6:30-44; Jn. 6:1-14)

¹⁰Kii' nì nandiko' te nì tianu' Jesús ka'an ndoso' jaan' ndii, nì ka'an ra xiin' a sakuu' ña nì xaa ra mii' nì xa'an ra. Sakan' te nì naka siin' ña'a' a, te kua'an a iin xaan' mii' taxin' kaa' xiin' ra yatin iin ñuu ña nani' Betsaida. ¹¹Ndisu kii' nì xini ne yivi' kua'a' xava'a jaan' mii' kua'an Jesús ndii, nì xikundikun ña'a' nia. Te kii' nì ndekuie nia nuu' a ndii, nì natiin maní ña'a' a, te nì sania'á ña'a' a xa'a' saa xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi', te nì sanda'a tu ña'a' a. ¹²Te kii' nì kuqa' kua'an ndii, nì kuyatin te nda'a' xa'a' a nuu' a, te nì ka'an ra xiin' a ndii:

—Tákuie, sandutía un' ne yivi' kua'a' kaa' te kiku nia ku'un nia xa'a' ku'u, uun ñuu' kualí ña ñu'u' yatin, te ni'i' nia

mii' kusun nia, te sata' tu nia ña kuxi nia, sakan' ña yo'o' ndii, köo' a yoo kuxi nia saa e' —ni kachi ra.

¹³Ndisu ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Ndo'ó taxí ña kuxi nia —ni kachi a.

Sakan' te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—U'un ta'an so'ó xita' va'a xiin' uvi ta'an tiaka' kuiti' kumi' ndu. Küvi sata' ndu ña xaxi' xa'a' sakuu' ne yivi' kaa', ran' —ni kachi ra.

¹⁴Sakan' ña kuyatin' u'un mií kuu' mii' ndi'i' te yivi' kuiti'. Te ni ka'an a xiin' te nda'a' xa'a' a jaan' ndii:

—Natandíee ti'vi ndo' ne yivi' kaa', uvi xiko uxi nia kundíee i'in ti'vi saa ndo' —ni kachi a.

¹⁵Te sakan' ni xaa ra, te ni xikundíee sakuu' ne yivi' jaan'.

¹⁶Sakan' te ni ki'in Jesús u'un saa' xita' va'a jaan' xiin' uvi saa' tiaka' jaan'. Te ni nakoto a ndivi', te ni taxí a ña chindani Ndiosí. Sakan' te ni sakuachi' a xita' va'a jaan' xiin' uvi saa' tiaka' jaan', te ni taxí ña'a' a nda'a' te nda'a' xa'a' a. Te ni xaxa' te jaan' a nda'a' sakuu' ne yivi' kua'a' jaan'. ¹⁷Sakan' te ni xixi sakuu' nia ndee ni nda'ni nia. Ndi'i' jaan', te ni nakaya te nda'a' xa'a' a jaan' xita' va'a ña'in' xiin' tiaka'. Te ni sakutu' ra uxi uvi ta'an íka' na'nu' xiin' ña ni ndoo ndoso' jaan'.

Ka'an Pedro ña Jesús nduu' Cristo, ña ni tianu' Ndiosí sakakú yoo'
(Mt. 16:13-20; Mr. 8:27-30)

¹⁸Unta' kii' ni kuxioo Jesús te ka'an a xiin' Ndiosí ndii, ni yoo yatín te nda'a' xa'a' a, te ni ndatu'un' ña'a' a ndii:

—¿Yoo nduu' yu'u, kachi ne yivi'? —ni kachi a.

¹⁹Sakan' te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Sava ne yivi' ka'an ña Juan, te ni sakuchi' ne yivi' kuenta Ndiosí, nduu' un', te sava tukú nia ka'an ña Elías nduu' un', te sava tukú nia ka'an ña inga te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an', te ni natiaku ra, nduu' un', kachi nia —ni kachi ra.

²⁰Sakan' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Te ndo'ó tukú, ¿yoo nduu' yu'u, kachi ndo'? —ni kachi a.

Te ni nakuijn Pedro ka'an ra xiin' a ndii:

—Yo'ó nduu' Cristo, ña ni tianu' Ndiosí sakakú ne yivi' —ni kachi ra.

²¹Ndisu ni ka'an chuun' ndíee' a xiin' ra ña ka'an ra xiin' ndee iin ne yivi' yoo nduu' a.

Ka'án Jesús ndee ña kundo'o a te kuví a

(Mt. 16:21-28; Mr. 8:31)

²²Te nì ka'an tų Jesús xiin' ra ndii:

—Kuní a ña kundo'o u'vi va yu'u, ña nduu' tų te yivi'. Te sandiee kui'e te xixa nuu' ñuu yu'u, xiin' sutu kuu' nuu', xiin' te sania'á tų'un ndei' Ndiosí. Te ka'ni' ra yu'u, ndisu natiaku i kivi' ña unì —nì kachi a.

Ka'án Jesús saa kuní a saa e' te kundikun e' ichi' a

(Mt. 10:38-39; Mr. 8:34—9:1)

²³Te nì ka'an tų Jesús xiin' sakuu' ne ndiee' jaan' ndii:

—Naa' yoo ka kuni kundikun ichi' yu'u ndii, kuní a ña nakoo ña ña kuní mii' ña, te na koo tų'va tų ña te kundo'o ña i'in kivi' kua'an ndee naa kundo'o i nuu' krusín, te kundikun ña yu'u. ²⁴Kuachi ndii, yoo ka kuni sakakú xiin' mii' mii' ndii, kuví ña. Ndisu yoo ka taxi' kivi' ñuu ña xa'a' ichi' yu'u ndii, natiin ña kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i'. ²⁵Te kuasa' kuní tų kivi' ñuu iin ne yivi' naa' kanando ña sakuu' ña'a ña yoo iin yivi', te kuví ña nuu' Ndiosí. ²⁶Te yoo ka kuchani xa'a' yu'u xiin' xa'a' tų'un i ndii, iin kachi kuchani tų yu'u, ña nduu' tų te yivi', xa'a' ne jaan' nuu' Ndiosí kii' kixin tukuu i iin yivi' xiin' ña ndiee' yuva' i Ndiosí, xiin' ña ndiee' sakuu' ángele ña xika' nuu' nuu' a. ²⁷Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ndii, ka'ni sava ne yivi' tein ndo'ó yo'o' vitin ndii, küvi ña ndee kuní ña saa xa'ndia chuun' Ndiosí —nì kachi a.

So'o nì xaa a kii' nì nanduu ndatun' va nuu' Jesús,

te nì yi'e tų toto a

(Mt. 17:1-8; Mr. 9:2-8)

²⁸Kii' ndi'i nì ka'an Jesús ña jaan' ndii, nì xka'ndia yatin' unia kivi', te nì naka a Pedro, xiin' Jacobo, xiin' Juan, te kua'an siin' a xiin' ra iin tindu' sukun te ka'an a xiin' Ndiosí. ²⁹Te kii' ka'án Jesús xiin' a ndii, nì nanduu ndatun' va nuu' a, te toto a ndii, nì nanduu yaa ndee yi'é vi' a. ³⁰Ikan' te nì tuvi uvi ta'an te yivi', te ndatu'un' ra xiin' a, te jaan' nduu' Moisés xiin' Elías. ³¹Te nì tuvi ra xiin' ña yi'é ndatun' koo' chukuu'. Te ndatu'un' ra xiin' Jesús xa'a' ña kundo'o a te kuví a te saxinú a

ñā saa a ñūu Jerusalén. ³²Te Pedro xiin' te ndiee' xiin' ra jaan' ndii, kuni kusun xava'a ra, ndisu ni yoo ñu'u' iní ra ni xaa ñā ni xini ra, ñā yi'é ndatun' koo' chukuu' Jesús xiin' uvi saa' te ita' xiin' a jaan'. ³³Kij' kua'an Moisés xiin' Elías, te ni ka'an Pedro xiin' Jesús ndii:

—Va'a ñā kuaxi ndu yo'o', tákui'e. Na kasa'a ndu uní ta'an tia'va'. In a kundu'u' yo'ó, te in a kundu'u' Moisés, te in a kundu'u' Elías —ni kachi ra xiin' a.

Ndisu xini ra ndee ñā nduu' ñā ka'an ra. ³⁴Kij' ka'an ka Pedro ñā jaan' iin' ra, te ni nuu in viko', te ni tisa'ví ñā'a' a, te kij' tisa'ví ñā'a' a ndii, ni yi'vi va uní saa' ra. ³⁵Te tein viko' jaan' ni ka'an in tachi' yu'u' ndii:

—Ñā ñaa' nduu' si'e mani' i. Kuní so'o ndo' ñā ka'an a xiin' ndo' —ni kachi a.

³⁶Te kij' ndi'i ni ka'an tachi' yu'u' jaan' ndii, ni xini ra ñā in ndaa' kuiti' Jesús iin' ikan'. Te ni ka'an ra xiin' ndee in ne yivi' xa'a' ñā ni xini ra jaan' ndee ni ya'a kua'a' kivi'.

**So'o ni xaa a kij' ni sanda'a Jesús in te sava,
te naá ñā ndiva'a nimá
(Mt. 17:14-21; Mr. 9:14-29)**

³⁷Te tuku kivi' kij' ni nakaa' Jesús xiin' te jaan' xini' iku' jaan' ndii, kua'a' koo' chukuu' ne yivi' ni xa'an nata'an' xiin' a. ³⁸Sakan' te ni ka'an ti'e in te ka'ni tein ne yivi' jaan' xiin' a ndii:

—Tákui'e, ka'an nda'vi i xiin' un' ñā saa va un' ñā va'a, te chindiee' un' si'e i. Sakan' ñā in ndaa' kulu' ra sakan' kumi' i. ³⁹Te in ñā ndiva'a tiin' ñā'a', te in sande'í tio' ñā'a' a, te xa'ni' i' ñā'a' a, te tava' a pele yu'u' ra, te satuxu'ví ñā'a' a. Te kij' ndi'i' mji' kuu' a xiin' ra ndii, xii va sandie'ni' ñā'a' a. ⁴⁰Te xa ni ka'an nda'vi i xiin' te nda'a' xa'a' un' te xta'ni' ra a ñā ndiva'a jaan' nimá si'e i ka'a', ndisu ni kuvi xta'ni' ra a —ni kachi ra.

⁴¹Sakan' te ni ka'an a xiin' ne yivi' jaan' ndii:

—Ne iní xini Ndiosí nduu' ndo'ó, ne ndiee' in yivi' vitin, te ne nia'a nduu' tu ndo'. ¿Saa ka vi' ta'an' kivi' ka koo i xiin' ndo' te kundieni i ñā xaa' ndo'? Nia'a yo'o' xiin' te lui si'e un' ñaa' —ni kachi a.

⁴²Kii' kuyatin' te luj jaan' kua'an ra mii' iin' Jesús ndii, ni sanduva ña'a' ña ndiva'a jaan' ndee ñu'u', te ni xa'ni' i'i' ña'a' a. Ikan' te ni ka'an ndiee' Jesús xiin' ña ndiva'a jaan', te ni ketā a nimá ra. Te ni sanda'a ña'a' Jesús, te ni sanakua'a ña'a' a nda'a' yuva' ra. ⁴³Te sakuu' ne yivi' jaan' ndii, ni nandanī nia xa'a' ña ka'nu' ña ni xaa Ndiosí ikan'.

Tuku ni ka'an Jesús xa'a' ña kundo'o a te kuvī a

(Mt. 17:22-23; Mr. 9:30-32)

Te kii' ita' ka ne yivi' nandanī nia xa'a' sakuu' ña xaa' Jesús ndii, ni ka'an a xiin' te nda'a' xa'a' a ndii:

⁴⁴—Taxi so'o va ndo', te nāndoso' ndo' ña ka'an i xiin' ndo' vitin. Yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, sanakua'a te yivi' yu'u nda'a' te kuu' ka'nu' —ni kachi a.

⁴⁵Ndisu ni kundani te jaan' ña ka'an a xiin' ra. Sakan' ña tia'an nunia' xini' ra te kundani ra tu'un jaan'. Te ni yivi' ra ndatu'un' ña'a' ra xa'a' ña jaan'.

Ka'an Jesús yoo nduu' ne ka'nu'

(Mt. 18:1-5; Mr. 9:33-37)

⁴⁶Sakan' te ndee ndiee' ni xa'a' kani' ta'an' kuento te nda'a' xa'a' a jaan' xa'a' ndee te jaan' nduu' te ka'nu' ka tein ra.

⁴⁷Ndisu kii' ni xini Jesús saa xanini nimá ra ndii, ni ki'in a iin te lulu, te ni xani ña'a' a xiin' a. ⁴⁸Te ni ka'an a xiin' te nda'a' xa'a' a jaan' ndii:

—Yoo ka natiin' iin te lulu yo'o' xa'a' a ña nduu' ra kuenta i ndii, yu'u natiin' nia. Te yoo ka natiin' yu'u ndii, natiin' tu nia ña ni tianu' yu'u. Sakan' ña ne koo' nduu' xachi' tein ndo' ndii, ne jaan' nduu' ne ka'nu' ka —ni kachi a.

Ka'an Jesús ña ne nakasi yoo ndii, ne chindiee' yoo nduu' nia

(Mr. 9:38-40)

⁴⁹Sakan' te ni ka'an Juan xiin' Jesús ndii:

—Tákuie, ni xini ndu iin te tava' ña ndiva'a nimá ne yivi' xiin' ña ndiee' un'. Te ni xika ndu sain kuiín ña'a' ndu, kuachi ndii süu' te xika' xiin' e' nduu' ra —ni kachi ra.

⁵⁰Ndisu ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Sāin kuiín ña'a' ndo', kuachi ndii, yoo ka nakasi yoo ndii, ne chindiee' yoo nduu' nia —ni kachi a.

Xi'é Jesús nuu' Santiago xiin' nuu' Juan

⁵¹Te kii' xa kuyatin' nandiko' Jesús ndivi' ndii, iin ndaa' ni taxí iní a ña ku'un a ñuu Jerusalén. ⁵²Te ni tì'vi' a iin uvi' te nda'a' xa'a' a iin ñuu ne Samaria, te ku'un kuie ra nanduku' ra mii' kuvì nandiee' nia iin xa'a'. ⁵³Ndisu ne ndiee' ñuu jaan' ndii, ni xiin nia natiiin ña'a' nia, sakan' ña ni xini nia ña ñuu Jerusalén kua'an a. ⁵⁴Kii' ni xini te nda'a' xa'a' a, Juan xiin' Jacobo, ña ni xka'ndia ikan', te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Tákuie, çñáá kuní un' ña ka'an chuun' e' naa ni xaa Elías, te koyo ñu'u ndivi', te koko xachi' nia? —ni kachi ra.

⁵⁵Sakan' te ni ndiko kuiín Jesús, te ni saki'in' ña'a' a kuento ka'an a xiin' ra ndii:

—Ndo'ó ndii, ni ndee xini ndo' ndee espíritu tíin ndiaa ndo'. ⁵⁶Kuachi' ndii, yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, ni xaa i iin yivi' te sandoñu'u' i ne yivi'. Süu' jaan' ndii ni xaa i te sakakú ña'a' i —ni kachi a.

Sakan' te kua'an ra xiin' a inga ñuu.

So'ó ni ka'an Jesús xiin' te ni kuní kundikun ña'a'

(Mt. 8:18-22)

⁵⁷Kii' naá Jesús ichi' xiin' te nda'a' xa'a' a kua'an a, te ni ka'an iin te yivi' xiin' a ndii:

—Tákuie, ku'un i xiin' un' mii' ka kua'an un' —ni kachi ra.

⁵⁸Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ingui ndii, yavi ri' yoo, te saa, ti' ta'nu' ndivi' ndii, cho'ó ri' yoo. Ndisu yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, ndee mii' nandiee' i köo' vi' —ni kachi a.

⁵⁹Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' inga ra ndii:

—Kundikun un' yu'u —ni kachi a.

Ikan' te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Tákuie, xi'na taxí un' na ku'un nataan' i yuva' i —ni kachi ra.

⁶⁰Ikan' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Nakoo un' na nataan' ne xa ni xi'i nuu' Ndiosí ne yivi' xiin' nia. Ndisu yo'ó ndii, kua'an te ka'an ndoso' un' tu'un va'a xa'a' saa xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi' —ni kachi a.

⁶¹Te ni ka'an inga ra xiin' a ndii:

—Tákuie, kundikun yu'u yo'ó, ndisu xi'na taxí un' na ku'un ndei' i ne ndiee' vi'e i —ni kachi ra.

⁶²Sakan' te ni ka'an a xiin' te jaan' ndii:

—Ndee iin te natiin' xa'a' tun' yata' ta'vi' ñu'u', naa' xito' xata' ra kua'an ra ndii, vä'a ra ta'vi' ñu'u'. Sakan' tu nduu' a xiin' ne xikundikún ichi' yu'u' naa' xito' xata' nia nuu' ña yoo' iin yivi' ndii, vä'a nia ko'ni ne yivi', te ka'ndia chuun' Ndiosí nimá nia —ni kachi a.

**Ti'vi' Jesús uni xiko uxi te yivi' te ku'un
ka'an ndoso' ra tu'un va'a xa'a' ichi' a**

10 ¹Kii' ndi'i ña jaan' ndii, ni nakaxin xto'o e' inga uni xiko uxi ta'an te ndikún ichi' a, te ni ti'vi' a uvi' ta'an uvi' ta'an ra, te ku'un ra sakuu' ñuu xiin' nda'a' a mii' kuni a ku'un a. ²Sakan' te ni ka'an a xiin' te jaan' ndii:

—Ña ndaku ndii, yoo kua'a' ne yivi', te nduu' nia ndee naa ña savi', ndisu köo' kua'a' te yivi' xachuun' xa'a' nia te sania'á ña'a' ra. Sakan' na kuii' ka'an nda'vi ndo' xiin' Ndiosí, ña nduu' xto'o ña savi' ka'a', te ti'vi' a te sachuun' xa'a' a. ³Kua'an ndo' te saa ndo' chuun jaan'. Ndisu kuni a kundani ndo' ña ti'vi' i ndo'ó ndee naa mbee tein kua'a' lobo. ⁴Kii' ku'un ndo' ndii, köni'i ndo' xu'un', te köni'i tu ndo' tindaa' ndo', te ni ndee köni'i tu ndo' inga na'a ndixan' ndo', te näkuatu ta'an ndi'i tu ndo' xiin' ne yivi' ichi'. ⁵Te ndee ka vi'e mii' xaa nuu' ndo' ndii, xi'na ka ña yo'o' ka'an ndo': “Na ko'o na ña mani' nimá ne ndiee' vi'e yo'o'”, kachi ndo'. ⁶Te naa' yoo' sava ne xata'an natiin ña mani' jaan' ndii, ndoo a xiin' nia, te naa' köo' nia ndii, nandiko' tukuu' a xiin' ndo'. ⁷Te xa iin ndaa' vi'e jaan' ndoo ndo', te kuxi ndo', te ko'o tu ndo' ndee ka ña taxi ne xiin' vi'e jaan'. Kuachi ndii, te xachuun' ndii, xata'an ña ki'in ra ña tiaku ra. Te ndüku' ka ndo' inga xaan' mii' kundiee ndo'. ⁸Kii' ko'ni ndo' ndee ka ñuu, te natiin mani' nia ndo'ó ndii, kuxi ndo' ndee ka ña taxi nia nda'a' ndo', ⁹te sanda'a ndo' ne kuni kivi ñuu jaan', te ka'an ndo' xiin' nia ndii: “Xa kuyatin' kuii ka'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi'.” ¹⁰Ndisu kii' ko'ni ndo' ndee ka ñuu, te natiin mani' nia ndo'ó ndii, kiee ndo' ya'ya ñuu nia jaan' ka'an ndo' ndii: ¹¹“Ndee yaka' ñuu ndo', ña ni tiso ndixan' ndu ndii, sakoyó ndu a te kundani ndo' ña vä'a kuni Ndiosí xini a ndo'ó. Ndisu kuni a ña kundani ndo' ña xa kuyatin' kuii ka'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi'”, kachi ndo'. ¹²Ka'an i xiin' ndo' ña kivi', ña sana'má Ndiosí ne

yivi' ndii, sando'o' kua'a' ka a ne jaan' te sakan' ne nia'a ne ni ndiee ñuu Sodoma.

Yo'o' ka'an Jesús ña nda'vi va kundō'o ne ndiee'
ñuu mii' ni xiin nia ini nia kuni ña'a' nia
(Mt. 11:20-24)

¹³'Nda'vi va kuu' ndo'ó, ne ndiee' ñuu Corazín, xiin' ndo'ó, ne ndiee' ñuu Betsaida. Naa' ni xaa' i chuun ka'nu', ña ni xaa i ñuu ndo'ó jaan', ñuu Tiro xiin' ñuu Sidón ndii, xta'an' vi' ni nama ne jaan' nimá nia ni'nu' nia toto ndei', te ndiee' nia nuu' yaa' nu'u. ¹⁴Sakan' na kuii' chie ka tundo'o' kundō'o ndo'ó kivi' ña sana'má Ndiosí ne yivi' te sakan' ne ndiee' ñuu Tiro xiin' ñuu Sidón jaan'. ¹⁵Te ndo'ó, ne ndiee' ñuu Capernaum ndii, tuu ndo' ña kaa ndo' ndee ndivi', ndisu ndee yavi ndii ko'ni Ndiosí ndo'ó —ni kachi a.

¹⁶Te ni ka'an Jesús xiin' te uni xiko uxi jaan' ndii:

—Ne xini so'o ña ka'an ndo'ó ndii, ña ka'an yu'u xini so'o tu nia, te ne saxio' ndo'ó ndii, yu'u saxio' tu nia, te yoo ka saxio' yu'u ndii, saxio' tu nia Ndiosí ña ni ti'vi' yu'u iin yivi' yo'o' —ni kachi a.

So'o ni xaa a kii' ni nandiko' te uni xiko uxi jaan'

¹⁷Kii' ni nandiko' te uni xiko uxi jaan' mii' ni xa'an ra ndii, va'a va kuni ra, te ka'an ra xiin' Jesús ndii:

—Tákuie, ndee ña ndiva'a kandixa' ña ka'an chuun' ndu xiin' a xiin' ña ndiee' un' —ni kachi ra.

¹⁸Ikan' te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Ni xini yu'u ni nama ña ndiva'a kuu' nuu' ndivi' ndee naa ñuu' saví'. ¹⁹Koto ndo', xa ni taxi i ndiee' ndo', te kanando ndo' koo' xiin' tisu'ma. Te ni taxi tu i ndiee' ndo' nuu' ña ndiva'a, ña ndasi' ta'an' xiin' e', te ndee iin ña jaan' sätuxu'ví ndo'ó.

²⁰Ndisu nakuatia' nimá ndo' xa'a' a ña kumi' ndo' ndiee' nuu' ña ndiva'a jaan'. Süu' jaan' ndii nakuatia' nimá ndo' xa'a' a ña xa yoso' kivi' ndo' nuu' tutu Ndiosí ndivi' —ni kachi a.

Nakuatia' nimá Jesús xaa' Espíritu Santo

(Mt. 11:25-27; 13:16-17)

²¹Xa hora sakan' te ni nakuatia' ya'a nimá Jesús ni xaa Espíritu Santo, te ni ka'an a xiin' Ndiosí ndii:

—Tataa, xaka'nu' yu'u yo'ó. Yo'ó nduu' xto'o nuu' ndivi' xiin' nuu' iin yivi'. Ni tisi'e un' ña ndiee' un' nuu' ne xini tuni xiin' nuu' ne ndichi, ndisu ni nia'a un' ña jaan' nuu' ne nda'vi kuu' nimá. Un ndo', tataa, ni xaa un' sakan' xa'a a ña ña jaan' ni xtani mii' un' —ni kachi a.

²²Te ni ka'an Jesús xiin' ne yivi' ne ita' ikan' ndii:

—Ni sanakua'a yuva' i sakuu' ña yoo nda'a' i. Te ndee iin köo' xini yoo nduu' yu'u, ña nduu' si'e Ndiosí. Süu' jaan' ndii yuva' i jaan' kuiti' xini yoo nduu' i. Te ndee iin köo' xini yoo nduu' yuva' i jaan'. Süu' jaan' ndii yu'u, ña nduu' si'e a kuiti', xini ña'a' xiin' ne kuni yu'u nia'a ña'a' i nuu' —ni kachi a.

²³Sakan' te ni ndiko kufin Jesús nuu' te nda'a' xa'a' a, te ni ka'an siin' a xiin' ra ndii:

—Sañu'u' va Ndiosí ndo'ó, ña xini nduchi' nuu' ndo' ña yoo vitin. ²⁴Kuachi ndii ka'an i xiin' ndo' ña kua'a' te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xiin' te ni xa'ndia chuun' kuu' nuu' ndii, ni kuni ra kuni nduchi' nuu' ra ña xini nduchi' nuu' ndo', ndisu ni xini ra a. Te ni kuni tu ra kuni so'o ra ña xini so'o ndo', ndisu ni xini so'o ra a —ni kachi a xiin' ra.

Sania'á Jesús xa'a' ña va'a ña ni xaa iin te ni kiejee ñu'u' Samaria

²⁵Sakan' te ni nuta iin te sanakuachi' tu'un ndei' Ndiosí, te xa'a' a ña ni kuni ra koto kua'a ra Jesús na ni ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—Maestro, ¿ndee ña kuni a saa i te ni'i' i kivi' ñuu ña köo' kivi' ndi'i'? —ni kachi ra.

²⁶Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—¿Ndee ña ka'an tu'un ndei' Ndiosí? ¿Saa kundani un' ña ka'an a? —ni kachi a.

²⁷Sakan' te ni ka'an ra ndii:

—Ka'an a ndii: “Kundani ndo' xto'o e' Ndiosí xiin' kanii' nimá ndo', xiin' kanii' ña nduu' ndo', xiin' sakuu' ña ndiee' ndo', xiin' sakuu' ña xini tuni ndo'. Te kundani tu ndo' sakuu' ne yivi' xiin' ndo' ndee naa kundani xiin' mii' mii' ndo'” —ni kachi ra.

²⁸Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Va'a ni nakuiin un', ña jaan' saa un' te natiin un' kivi' ñuu ña köo' kivi' ndi'i' —ni kachi a.

²⁹Ndisu xa'a' a ña ni kuni te yivi' jaan' natiaa ra, na ni ndatu'un' ka ra Jesús ndii:

—Te, ¿yoo nduu' ne yivi' xiin' i? —ni kachi ra.

³⁰Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Unta' ndii, ni keta iin te yivi' nuu Jerusalén, te kua'an naka'a' ra nuu Jericó. Te kii' kua'an ra ichi' ndii, ni kande'kuie te kui'na', te ni na'in ndoo ra ña'a te jaan' ndee toto ra, te ni satuxu'ví va ña'a' ra, ndee chaa' va te ka'ni' ña'a' ra. Te ni nakoo ña'a' ra te kua'an ra. ³¹Te va'a ña' ichi' jaan' tu ni naka'a' iin sutu kua'an ra. Ndisu kii' ni xini ra kandu'u' te jaan' ichi' ndii, ni xka'ndia xioo ra xiin' ichi' jaan' kua'an ra. ³²Te sakan' tu ni xaa iin te levita, te xachuun' tixin yukun' ka'nu'. Kii' ni xini ra kandu'u' te jaan' ichi' ndii, ni xka'ndia xioo ra xiin' ichi' jaan' kua'an ra. ³³Ndisu kua'an tu iin te Samaria ichi' jaan', te kii' ni xini ra kandu'u' te jaan' ndii, ni kuvita va ini ra xa'a' te jaan'. ³⁴Sakan' te ni xaa ra mii' kandu'u' te jaan', te ni natia ra xiin' vino, te ni saka' tu ra xa'an oliva mii' ni tuxu'ví te jaan', te ni tisuku' ra a toto. Ndi'i jaan', te ni saka'a' ña'a' ra xata' mburru sana ra, te ni xan ndiaka ña'a' ra iin vi'e tatú, te ni xito ña'a' ra. ³⁵Te tuku kivi', kii' ni keta ra kua'an ra ndii, ni tava' ra uvi ta'an xu'un' yuu' plata, te ni taxi ra a nda'a' te xiin' vi'e jaan' ka'an ra xiin' ra ndii: “Saa un' ña va'a, te koto va'a un' te kaa', te naa' ka'ni' un' kua'a' ka xu'un' te sakan' ña ni taxi i nda'a' un' ñaa' ndii, kii' nandiko' i te nacha'vi i yo'ó”, ni kachi ra —ni kachi Jesús xiin' te jaan'.

³⁶Sakan' te ni ka'an ka a xiin' te jaan' ndii:

—Te uni saa', te ni xini te ni tuxu'ví ni xaa te kui'na' jaan' ndii, ¿ndee te jaan', tuu yo'ó ndii, ni nia'a xna'a ra ña nduu' ra te yivi' xiin' te ni tuxu'ví jaan'? —ni kachi Jesús.

³⁷Sakan' te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Te ni kuvita ini xa'a' te jaan' —ni kachi ra.

Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Va'a, kua'an, te iin kachi saa un' xiin' ne yivi' —ni kachi a.

So'lo ni xaa a kii' ni xa'an Jesús vi'e Marta xiin' María

³⁸Kii' naá Jesús ichi' kua'an a xiin' te nda'a' xa'a' a ndii, ni xaa a iin nuu lulu, te nuu jaan' ndu'u' iin ña' nani' Marta, te ni natiin ña'a' ña' jaan' vi'e a'. ³⁹Te ni yoo iin ña'a' ta'an' a nani' María, ña' ni xikundu'u' yatín xa'a' Jesús xini so'lo a' ña sania'á a. ⁴⁰Ndisu Marta jaan' ndii, ndi'ni ka a' xa'a' kua'a'

© 1996 David C. Cook

Ndu'u' María xini so'ò a' ña sania'á Jesús (10.39)

chuun ña yoo nuu' a', sakan' na ni kuyatin' a' nuu' Jesús, te ni ka'an a' xiin' a ndii:

—Tákuie, ¿ñáá tüvi' nuu' un' ña ñaa' taxin' ndu'u' ña' ta'an' i, te yu'u ndii, yoo kua'a' chuun nuu' i? Ka'an kii' xiin' a' na ndondichi' a' te chindiee' a' yu'u —ni kachi' a'.

⁴¹Ikan' te ni ka'an Jesús xiin' a' ndii:

—Marta kua'a, xa ndi'ni yo'ó, ndee ximi' koo nimá un' xa'a' kua'a' chuun. ⁴²Ndisu iin ndaa' kuiti' ña'a' nduu' ña kuni a, te ña ni nakaxin María nduu' ña va'a ka. Te köo' kuvi tu'un a nda'a' a' —ni kachi a.

Yo'o' sania'á Jesús saa ka'an e' xiin' Ndiosí

(Mt. 6:9-15; 7:7-11)

11 ¹So'ò ni xka'ndia a unta' kii' ndi'i ni ka'an Jesús xiin' Ndiosí, ni ka'an iin te nda'a' xa'a' a xiin' a ndii:

—Tákuie, saa un' ña va'a, te sania'á un' ndu'u saa ka'an ndu xiin' Ndiosí naa ni xaa Juan ni sania'á ra te nda'a' xa'a' ra saa ka'an te jaan' xiin' Ndiosí —ni kachi ra.

²Sakan' te ni ka'an a xiin' sakuu' ra ndii:

—Kii' ka'an ndo' xiin' Ndiosí ndii, so'ò kachi ndo':

Yuva' ndu, ña ndu'u' ndivi',
na tiin ka'nu' sakuu' ne yivi' kivi' un'.

Te na kixin un' te ka'ndia chuun' un' nimá ndu,
te na saa un' ña ka'an nimá un' iin yivi' yo'o', saa nii' xaa'
un' ña jaan' ndivi'.

³ Te i'in kivi' kua'an taxi un' ña xaxi', ña kuní nuu' ndu.

⁴ Te na koo ka'nu' ini un' xa'a' kuachi ndu ndee naa xaa'
ndu'u' yoo ka'nu' ini ndu xa'a' sakuu' ne xaa' ña vä'a xiin'
ndu.

Te taxi un' koto ku'a tundo'o' ndu te koyo ndu nuu'
kuachi, süu' jaan' ndii sakakú un' ndu nuu' ña ndiva'a.

Kachi ndo' xiin' a —ni kachi a xiin' ra.

⁵ Te ni ka'an tu a ndii:

—Saa e' kuenta ndii, yoo iin te xiní ta'an' xiin' iin ndo'ó, te ku'un ndo' vi'e ra na nuu, te ka'an ndo' xiin' ra ndii: “Ñani roi, ñani roi, saa va un' ña va'a, te satatu un' yu'u uni ta'an xita' va'a, ⁶sakan' ña ni xaa iin te xiní ta'an' xiin' i, te kuaxi xika' va, te koo' a taxi i kuxi ra”, kachi ndo'. ⁷Te nakuiin te jaan' ndee tixin vi'e ra ka'an ra ndii: “Sataña'a' un' yu'u, xa ni ndasi i yi'e, te ne kuachi' si'e i ndii, xa kixín nia ndee' nia xiin' i nuu' tun' xto, sakan' na kuu' küvi ndokoo i te taxi e' nda'a un'”, kachi ra xiin' ndo'. ⁸Ka'an i xiin' ndo' ña tee' ndee küni ndokoo ra, te taxi ra xita' va'a nda'a' ndo' xa'a' a ña iin te xiní ta'an' xiin' ndo' nduu' ra ndii, ndokoo ra, te taxi ra ndee ka ña kuní nuu' ndo' xa'a' ña kayu'u' te kayu'u' ndo' nuu' ra. ⁹Te ka'an i xiin' ndo' ña kakan ndo' ña'a nuu' Ndiosí, te taxi ña'a' a nda'a' ndo'. Nduku' ndo' ña jaan' nuu' a, te natiin ndo' a. Sakaxan' ndo' yi'e, te nunia' ña'a' a nuu' ndo'. ¹⁰Kuachi ndii, sakuu' ne xikán ña'a nuu' Ndiosí ndii, taxi a ña jaan' nda'a' nia, te sakuu' ne nduku' ña jaan' nuu' a ndii, natiin nia a, te sakuu' ne sakaxan' yi'e ndii, nunia' ña'a' a nuu' nia.

¹¹ Kuachi ndii koo' ndee iin ndo'ó, te nduu' yuva', taxi iin yuu' nda'a' tiaa si'e ndo' kii' xikán ra iin xita' va'a kuxi ra. Ni ndee taxi tu ndo' iin koo' nda'a' si'e ndo' jaan' kii' xikán ra iin tiaka' nuu' ndo' kuxi ra. ¹² Te koo' tu ndee iin ndo'ó taxi iin tisuma' nda'a' tiaa si'e ndo' kii' xikán ra iin ndivi' kuxi ra. ¹³ Naa' xiní ndo'ó, ne yoo kuachi, taxi ndo' ña va'a nda'a' si'e ndo' ndii, saa ka vi' tu yuva' e' Ndiosí, ña ndu'u' ndivi' ndii, taxi a Espíritu Santo kunaan' nimá ne xikán ña'a' nuu' a —ni kachi a.

Ka'án kinì te yivì' xa'a' Jesús

(Mt. 12:22-30; Mr. 3:20-27)

¹⁴Unta' ndii, iin' Jesús xtá'ni' a iin ña ndìva'a ña ni xaa i'in' iin te yivì'. Te kii' ni keta' ña jaan' nimá te jaan' ndii, ni naka'an tukuu ra, te ni nandanì va ne yivì'. ¹⁵Ndisu sava nia ni ka'an xiin' ta'an' ndii:

—Ña ndìva'a kuu' nuu', ña nani' Beelzebú, taxi' ndiee' te kaa', te kuvì tava' ra ña ndìva'a nimá ne yivì' —ni kachi' ne jaan'.

¹⁶Te sava tukuu nia ni xito kua'a ña'a', sakan' na ni xikan nia nuu' Jesús ña saa a iin chuun ka'nu', ña taxi' Ndiosí, te kuni' nia a. ¹⁷Ndisu Jesús ndii, ni xini' a saa xanini nia, te ni ka'an a ndii:

—Naa' nata'vi' ne yivì', ne ndiee' iin ñuu' ka'nu' kuu' nuu', te kunta'an' nia ndii, ndoñu'u' ñuu' jaan', uun naa' nata'vi' ne ndiee' tixin iin vi'e te kunta'an' nia ndii, nduxin tu ña jaan'.

¹⁸Te nii' sakan' nduu' tu a naa' kunta'an' ña ndìva'a kuu' nuu' xiin' nda'a' xa'a' a ndii, sandoñu'u' xiin' mii' mijì' a. Ka'án i ña jaan' xiin' ndo', sakan' ña ka'án ndo' ña xiin' ndiee' Beelzebú tava' i ña ndìva'a, ña ñu'u' nimá ne yivì'. ¹⁹Naa' ndixa xna'a ña xiin' ndiee' Beelzebú tava' i ña ndìva'a, ña ñu'u' nimá ne yivì' ndii, ¿yoo taxi' ndiee' te nduu' kuenta ndo'ó, te tava' ra ña ndìva'a jaan' nimá ne yivì'? Sakan' na kuii' te jaan' nia'á ña süu' ña ndaku nduu' ña ka'án ndo' xa'a' i. ²⁰Ndisu naa' tava' i ña ndìva'a jaan' xiin' ña ndiee' Ndiosí ndii, xiin' ña jaan' nia'á i ña xa ni xa'a' Ndiosí xa'ndia chuun' a tein' ndo'.

²¹Naa' yoo iin te ndiee', te kumi' kua'a' ña xín' ndii, yoo tu'va ra te koto ra vi'e ra. Sakan' na kuii' koo' a ndo'o' ña yoo tixin vi'e ra. ²²Ndisu kii' xaa iin te ndiee' ka te sakan' te jaan' ndii, kanando ña'a' ra, te tu'un ra sakuu' ña xín', ña ini' te jaan' xini ra, te xaxa' ra sakuu' ña va'a ña ni kumi' te jaan'. ²³Yoo ka xachuun' inga' xiin' yu'u' ndii, ne ndasi' ta'an' xiin' i nduu' nia, te yoo ka chindiee' ta'an' xiin' i ndii, ne xikuita'nú nuu' i nduu' nia.

Ka'án Jesús ña ndo'o' ka iin ne yivì' kii' nandiko'

ña ndìva'a nimá nia mii' ni naa' a

(Mt. 12:43-45)

²⁴Kii' keta' iin ña ndìva'a nimá iin ne yivì' ndii, kua'an a te xika' a mii' kaa' ichi nanduku' a mii' nandiee' a. Te kii' kuäsa' ni'i' ña'a' a, te ka'án xiin' mii' mijì' a ndii: “Nandiko' tukuu e'

nimá te yivi' vi'e e' mii' ni keta e'", kachi a. ²⁵Te kii' nandiko' a ikan' ndii, ndatun' nimá te jaan', ndee naa kaa' iin vi'e ña xa ni nati'vi', te ni ndasandoo ne yivi' tixin a. ²⁶Sakan' te kua'an nakaya a inga uxa ta'an ña ndiva'a, ña kiní ka kuu' te sakan' mii' a, te ko'ni sakuu' a nimá te jaan', te kundiee a ikan'. Sakan' na kuu' te yivi' jaan' ndii, kiní ka kuu' ra so'o' ndi'i' te sakan' ña nuu' —ni kachi a.

Saņu'u' va Ndiosí ne xini so'o tu'un a, te saxinú nia ña ka'án a

²⁷Kii' iin' Jesús ka'án a ña jaan' ndii, iin ña'a', ña' ka'ni tein ne yivi' kua'a' jaan', ni ka'an ti'e' xiin' a ndii:

—Saņu'u' va Ndiosí ña'a', ña' ni sakaku' yo'ó, te ni sachichin' a' yo'ó —ni kachi a'.

²⁸Te ni ka'an Jesús ndii:

—Saņu'u' ka a ne xini so'o tu'un a, te saxinú nia ña ka'án a —ni kachi a.

Ña yo'o' ka'án Jesús xa'a' ne xikán ña saa a iin

chuun ka'nu' nuu' nia

(Mt. 12:38-42)

²⁹Te kii' so'o nakayá kua'a' ka ne yivi' mii' iin' Jesús ndii, ni xa'a' ka'án a xiin' nia ndii:

—Ndo'ó, ne nia'a ndiee' iin yivi' vitin ndii, kuni kuni ndo' iin chuun ka'nu' ña xaa' Ndiosí. Ndisu tãxi ka Ndiosí kuni ndo' inga chuun ka'nu', süu' jaan' ndii ña ni xaa a xiin' Jonás kuiti' nia'a i nuu' ndo'. ³⁰Kuachi ndii, naa ni xaa Ndiosí iin chuun ka'nu' xiin' Jonás xta'an' nuu' ne ni ndiee' ñuu ña ni nani' Nínive ndii, iin kachi tu saa a xiin' yu'u, ña nduu' tu te yivi', nuu' ndo'ó, ne ndiee' iin yivi' vitin. ³¹Ña' ni nduu' reina nuu' ñuu Sabá xta'an' ndii, tijn kuachi a' ndo'ó, ne ndiee' iin yivi' vitin, kii' sana'má Ndiosí sakuu' ne yivi', sakan' ña ndee mii' xan ndi'i' iin yivi' ni kiee a', te ni kixin a', te ni xini so'o a' ña xini tuní te ni nduu' rey Salomón. Ndisu te iin' ka'án xiin' ndo' vitin ndii, te ka'nu' ka nduu' ra te sakan' Salomón jaan'. ³²Sakan' tu ne ni ndiee' xta'an' ñuu Nínive jaan' ndii, tijn kuachi nia ndo'ó, ne ndiee' iin yivi' vitin kii' sana'má Ndiosí sakuu' ne yivi', sakan' ña ni nama nia nimá nia kii' ni xini so'o nia tu'un va'a ña ni ka'an ndoso' Jonás. Ndisu ña iin' ka'án xiin' ndo' vitin ndii, ña ka'nu' ka nduu' a te sakan' Jonás jaan'.

Ka'án Jesús ña xachuun' nduchi' nuu' e' ndee naa kaá tuún
(Mt. 5:15; Mt. 6:22-23)

³³'Ndee iin ne yivi' nākun' kaá tuún, te kanī nīa a mii' kasī'e, te nī ndee nākun' tu nīa a, te kanī nīa a tixin iin xatun'. Süu' jaan' ndii nakun' nīa a, te kataxko' nīa a, te kuvi' tuvi' nuu' ne xka'ndiá tixin vi'e. ³⁴Nduchi' nuu' e' ndii, ndee naa kaá tuún xa'a' nimá e' nduu' a. Sakan' na kuii' naa' yoo va'a nduchi' nuu' e' ndii, chitu' nimá e' xiin' ñu'u' ña taxi' Ndiosí. Ndisu naa' yöo va'a a ndii, kanii' nimá e' yoo iin' yaví. ³⁵Sakan' na kuii' koto va ndo' saa' iin kii' nda'va ñu'u' ña yoo nimá ndo', te kuu iin' yaví a. ³⁶Te naa' chitu' nimá ndo' xiin' ñu'u' ña taxi' Ndiosí, te ndee iin sie köo' iin' yaví a ndii, ndatun' xava'a yi'é nimá ndo' ndee naa ndatun' yi'é iin kaá tuún —nī kachi Jesús.

Ka'án Jesús xa'a' ña vā'a ña xaa' te fariseo xiin' xa'a'
ñā vā'a ñā xaa' te sanakuachi' tu'un ndei' Ndiosí
(Mt. 23:1-36; Mr. 12:38-40; Lc. 20:45-47)

³⁷Te kii' ndi'i nī ka'an Jesús nuu' ne yivi' ndii, nī xaka ña'a' iin te fariseo ña ku'un kuxi a vi'e ra. Sakan' te kua'an a, te nī xka'ndiá a tixin vi'e ra, te nī xikundu'u' a, te kuxi a nuu' mesa xiin' ra. ³⁸Te fariseo jaan' ndii, nī nandanī ra kii' nī xini ra ña nī saxinú a saa kuní a natia a nda'a' a ki'in' ichi' ña kuní ka kuxi a. ³⁹Ndisu nī ka'an xto'o e' xiin' te jaan' ndii:

—Ndo'ó, te fariseo ndii, natia' ndo' xata' yaxin' xiin' xata' ko'o' kuiti'. Ndee naa yoo mii' ndo', sakan' ña tixin nimá ndo' ndii, chitu' vi' a xiin' mii' ndi'i' ña nī xakui'na' ndo' xiin' ña nīa'a ña xaa' ndo'. ⁴⁰Ndo'ó ndii, te küu' kaxi' nduu' ndo'. ¿Ñáá xini ndo' ña Ndiosí nī xa'a' ñu'u' nde'i' ndo', te suvi' tu a nī xa'a' nimá ndo'? ⁴¹Va'a ka chindiee' ndo' ne nda'vi kuu' xiin' iin kanii' nimá ndo', te kii' saa ndo' sakan' ndii, ndundo'o kanii' ndo'.

⁴²'Ndisu ndo'ó, te fariseo ndii, chie va tundo'o' kundo'o' ndo' nda'a' Ndiosí, sakan' ña cha'vi ndo' uxī nu'ni xata' i'in ciento nu'ni ña nduu' minu' menta, xiin' minu' ruda. Te sakan' tu xaa' ndo' xiin' ndee ka yuva ña chi'i' ndo'. Ndisu nakoo' ndo' ña ka'nu' ka, ña xachuun' ndaku xiin' ña ndani' ndo' Ndiosí. Ña kaá nī kunī a saxinú ndo', te saa na xaa' tu ndo' ña jaan'.

43'Ndo'ó, te fariseo ndii, chie va tundo'o' kundo'o' ndo' nda'a' Ndiosí, sakan' ña xtani va ndo' kundiee ndo' nuu' tei, tun' kuu' nuu', tun' ita' tixin vi'e mii' nakayá ne yivi', te xtani tu ndo' ña nakuatú va'a ne yivi' ndo'ó ma'in' ya'vi' mii' chitu' kaa'.

44'Ndo'ó, te fariseo, xiin' ndo'ó, te sania'á tu'un ndei' Ndiosí ndii, te xasuvi' xiin' mii' nduu' ndo', te chie va tundo'o' kundo'o' ndo' nda'a' Ndiosí, sakan' ña nduu' ndo' ndee naa ñaña', ña küvi' kuni ne yivi' tee' ndee xika' ña xata' a —ni kachi a.

45'Ikan' te ni ka'an iin te sanakuachi' tu'un ndei' Ndiosí xiin' a ndii:

—Tákui'e, kii' ka'an un' sakan' xiin' te kaa' ndii, ka'an kini tu un' xiin' ndu'u —ni kachi ra.

46'Ikan' te ni ka'an ka Jesús xiin' ra ndii:

—Ndo'ó, te sanakuachi' tu'un ndei' Ndiosí ndii, chie va tundo'o' kundo'o' ndo' nda'a' Ndiosí, sakan' ña chituní ndo' ña ndei' vie xava'a nuu' ne yivi', te ka'an chuun' ndo' xiin' ña ña saxinú ña ña jaan', ndisu mii' ndo' ndii, ni ndee xiin' iin ndaa' nuu' nda'a' ndo' küni tondia' ndo' ña jaan'.

47'Ndo'ó, te fariseo ndii, chie va tundo'o' kundo'o' ndo' nda'a' Ndiosí. Sakan' ña xa'a ndo' ñaña' mii' ñu'u' ñu'u' ndei' te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí, te ni xa'ni' te xii' yata' ndo'.

48'Sakan' na kuii' xiin' ña jaan' nia'á ndo' ña xiní ndo' xa'a' ña jaan', te nakuitá ndo' kuento xiin' ña ni xaa te xii' yata' ndo' jaan'. Sakan' ña te jaan' ni xa'ni' ña'a', te ndo'ó xa'a ñaña' ra.

49'Sakan' na kuii' ni ka'an Ndiosí xiin' ña xiní tuní mii' a ndii: “Tí'vi' i nuu' ndo' te ka'an tiakú tu'un i xiin' te nda'a' xa'a' i. Te sava te jaan' ndii, ka'ni' ña'a' ndo', te sava tuku ra kundikun u'vi' ndo' taxi' ña'a' ndo'”, ni kachi a. 50'Sakan' na kuii' ndo'ó nduu' ne nacha'vi' nuu' Ndiosí xa'a' ní' sakuu' te ni ka'an tiakú tu'un a, ndee te ni xi'i' ndee kii' ni xikandu'u' iin yivi'. 51'Nacha'vi' ndo' ndee xa'a' ní' Abel, te ndee ní' Zacarías, te ni xi'i' tixin yukun' mii' nasoko' ne yivi' ña'a' nuu' Ndiosí. Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, ndo'ó ne ndiee' iin yivi' vitin, nacha'vi' xa'a' sakuu' ña jaan' saa Ndiosí.

52'Ndo'ó, te sanakuachi' tu'un ndei' Ndiosí ndii, chie va tundo'o' kundo'o' ndo' nda'a' Ndiosí, sakan' ña xikuita'nú ndo' nuu' ne yivi' te kundani ña xa'a' Ndiosí, sakan' ña ni ndee mii' ndo' kundani xa'a' Ndiosí, te ni ndee taxi' tu ndo' ña kundani inga ne yivi' xa'a' a —ni kachi a.

⁵³Kii' ndi'i ni ka'an Jesús ña jaan' ndii, ni xa'a' nasaá' xava'a te sania'á tu'un ndei' Ndiosí xiin' te fariseo, te ni xa'a' ndatu'ún' ña'a' ra xa'a' ki'in' ña'a' vixi. ⁵⁴Ni xaa ra sakan' ndee ni te ka'an a iin ña kuvi tiin kuachi ña'a' ra.

Ka'an Jesús ña kunduú e' ndee naa te fariseo

(Mt. 10:26-27)

12 ¹Ikan' te ni nakaya ki'in' mií ne yivi' mii' iin' Jesús ndee xe'ní xa'a' ta'an nia. Sakan' te ni xa'a' a ka'an a xiin' te nda'a' xa'a' a ndii:

—Koto xiin' mii' ndo' nuu' ña xasuvi' xiin' mii' te fariseo, ña nduu' ndee naa yuchi' levadura. ²Kuachi ndii, sakuu' ña xaa' si'e yoo ka ndii, nakoó tuvi' a, te sakuu' ña yoo si'e ndii, sakuu' ne yivi' kuni a. ³Te ndee ka ña ni ka'an ndo' ñuu ndii, iin ke'in' xachi' natuvi a nuu' ne yivi', te sakuu' ña ni ka'an yaa' ndo' tixin iin vi'e ndasi ndii, ka'an ndoso' ti'e' ne yivi' a ndee xini' vi'e —ni kachi a.

Küyi'vi e' ne yivi' xiin' e', Ndiosí kuiti' kuní a kuyi'vi e'

(Mt. 10:26-31)

⁴Te ni ka'an ka Jesús ndii:

—Ndo'ó, te xini' ta'an' xiin' i ndii, ka'an i xiin' ndo' ña küyi'vi ndo' te kuvi ka'ni' ñu'u' nde'i ndo', sakan' ña koo' a kuvi saa ka ra xiin' ndo' so'o' ndi'i. ⁵Ndisu ka'an i xiin' ndo' yoo kuní a kuyi'vi ndo'. Kuní a kuyi'vi ndo' ña kumi' ndiee' te ti'vi' a ndo'ó vi'e ndiaya' kií' xa ni xi'i' ndo'. Uun ndo', ña jaan' kuní a kuyi'vi ndo'. ⁶Xini' sakuu' e' ña kuvi sata' e' u'un ta'an saa xiin' sie kuiti' xu'un' kuachi', ndisu Ndiosí ndii, xini' a xa'a' i'in ti' jaan'. ⁷Te saa ka vi' tu ndo'ó ndii, ndee ixi' xini' ndo' xini' a saa ta'an kuu'. Sakan' na kuii' küyi'vi ndo', sakan' ña ndiaa ya'vi' ya'a ka ndo'ó nuu' Ndiosí te sakan' kua'a' saa.

Na ndiee yu'u' e' nuu' ne yivi' ña nduu' e' kuenta Jesús

(Mt. 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

⁸Te ka'an tu i xiin' ndo' ña yoo ka ndiee' yu'u' xa'a' i nuu' ne yivi' ndii, ndiee yu'u' tu yu'u, ña nduu' tu te yivi', nuu' ángele, ña xika' nuu' nuu' Ndiosí, xa'a' ne jaan'. ⁹Ndisu yoo ka ka'an ña xini' nia yu'u' ndii, ka'an tu yu'u nuu' ángele, ña

xika' nuu' nuu' Ndiosí, ña xini i ne jaan'. ¹⁰Te yoo ka kania'a xa'a' yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, koo ka'nu' ini Ndiosí xa'a' nia. Ndisu yoo ka kania'a xa'a' Espiritu Santo ndii, koo' ka'nu' ini a xa'a' nia. ¹¹Te kii' kundiaka ra ndo'ó vi'e mii' nakayá e', uun kii' kundiaka ra ndo'ó vi'e mii' xa'nú te yivi' kuachi, uun kii' kundiaka ra ndo'ó nuu' te xa'ndia chuun' nuu' ñuu ndii, kundi'ni ndo' ndee ña nakuiin ndo' nuu' te jaan'. Ni ndee kundi'ni tu ndo' saa ka'an ndo' nuu' ra, ¹²sakan' ña kii' xaa hora ña nakuiin ndo' ndii, mii' Espiritu Santo sania'á ndo'ó ndee ña kuní a ka'an ndo' —ni kachi a.

Ka'an Jesús iin ña ka'an ndiaa xa'a' iin te vika', te küu' kaxi'

¹³Ikan' te ni ka'an iin te iin' tein ne kua'a' xava'a jaan' ndii: —Tákuie, ka'an un' xiin' ñani i na nata'vi' ra ña'a ndu ña ni ndoo nda'a' i ni xaa yuva' ndu —ni kachi ra.

¹⁴Ndisu ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Te yivi', süu' te xa'nú kuachi nduu' yu'u nuu' ndo', ni ndee süu' te nata'vi' ña'a tu nduu' i nuu' ndo' —ni kachi a.

¹⁵Sakan' te ni ka'an ka a xiin' ne yivi' kua'a' jaan' ndii:

—Koto xiin' mii' va ndo' nuu' sakuu' ña ndioo' ini va ne yivi' xa'a', te kuxioo ndo' nuu' a, sakan' ña süu' xa'a' ña kumi' ne yivi' kua'a' ña'a te ndiaa ya'vi' kivi' ñuu nia —ni kachi a.

¹⁶Sakan' te ni ka'an Jesús iin ña ka'an ndiaa xiin' ne yivi' kua'a' jaan' ndii:

—Ni yoo iin te vika' ndii, kua'a' va ña savi' ni nakaya ra nuu' ñu'u' ra. ¹⁷Te ni xa'a' ka'an ra xiin' nimá ra ndii: “¿Ndee ña saa tu e' xiin' sakuu' ña savi' kaa', sakan' ña ñani mii' taxa'a e' e?”, ni kachi ra. ¹⁸Sakan' te ni ka'an ka ra xiin' nimá ra ndii: “Xa xini i ndee ña saa e'. Sanduva e' yaka e', te kasa'a e' ña na'nu' ka, te ikan' taxa'a e' sakuu' ña savi' kaa' xiin' sakuu' ña'a ña kumi' e'. ¹⁹Sakan' te ka'an i xiin' nimá i ndii: Nimá mii' i, kua'a' va ña'a ni taxa'a e' xa'a' kua'a' va kuiya. Ña jaan' na kiii' nandiee' e', te kuxi e', te ko'o e', te sasana' xiin' mii' e'”, ni kachi ra. ²⁰Ndisu ni ka'an Ndiosí xiin' te jaan' ndii: “Yo'ó, te küu' kaxi', ñuu vitin kuvi un', te sakuu' ña'a ña ni taxa'a un' ndii, ¿yoo ña'a kundu a?”, ni kachi Ndiosí xiin' ra. ²¹Sakan' kundo'o tu ne taxa'a ña vika' xa'a' mii' nia, ndisu nda'vi kuu' nimá nia nuu' Ndiosí —ni kachi a.

Xito' Ndiosí yoo', ne nduu' si'e a

(Mt. 6:25-34)

22 Sakan' te ni ka'an ka Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a jaan' ndii:

—Sakan' na kuii' ka'an i xiin' ndo' ndii, kündi'ni ndo' xa'a' ña kaxi' ndo' te kutiaku ndo', ni ndee xa'a' toto ña kui'nu ndo'.
23 Kuach'i ndii yoo ña ka'nu' ka xa'a' kivi' ñuu e' te sakan' ña xaxi' e', te yoo ña ka'nu' ka xa'a' ñu'u' nde'i e' te sakan' toto ña ni'nu' e'. 24 Chuun xa'a' va ndo' saa xaa' tikaka'. Ti' jaan' ndii, chi'i' ri', te näkaya tu ri' ña savi', te täxa'a' tu ri' a yaka, ndisu Ndiosí xamaní' ña'a'. Te ndiaa ya'vi' ya'a ka ndo'ó nuu' Ndiosí te sakan' tikaka' jaan'. 25 Ndo'ó, ne ndi'ni xava'a ndii, küvi ndasasukun xiin' mii' ka ndo' ni ndee iin kondó nda'a'. 26 Te naa' küvi saa ndo' ña kualí' kuso'o jaan' ndii, ¿ndichun ndi'ni ndo' xa'a' inga ña'a'?

27 Chuun xa'a' ndo' saa xa'nu' ita lirio. Ita jaan' ndii, xächuun' a, te künu' a toto. Ndisu ka'an i xiin' ndo' ña ni ndee rey Salomón ni ni'nu' toto ndatun' va ndee naa ndatun' ita jaan', tee' ndee te vika' xava'a ni nduu ra. 28 Naa' sakan' xandatun' Ndiosí ita, ña yoo xa'a' ku'u, ña ita' vitin, te tiaan xixi' a nuu' ñu'u' ndii, saa ka vi' tu ndo'ó taxí a ña va'a ka nda'a' ndo', tee' ndee sie va ini ndo' xini ña'a' ndo'. 29 Xa'a' a jaan' na kündi'ni ndo' xa'a' ña kuxi ndo' ni ndee xa'a' ña ko'o ndo', sändi'ni xiin' mii' ndo' xa'a' ña jaan'. 30 Kuach'i ndii sakuu' ña jaan' xika' nduku' ne nduu' kuenta iin yivi', ndisu ndo'ó ndii, xa xini yuva' e' Ndiosí ña kuní ña jaan' nuu' ndo'. 31 Ndee chaa' ka nduku' ndo' ña ka'ndia chuun' Ndiosí nimá ndo', te taxí tu a sakuu' ña jaan' nda'a' ndo'.

Ka'an Jesús xa'a' ña kaya e' ña vika' e' ndivi'

(Mt. 6:19-21)

32 Kuän yi'vi ndo' tee' ndee köo' kua'a' ndo', mbee mii' i, sakan' ña yuva' e' Ndiosí ndii, va'a kuni a, te taxí a ña ka'ndia chuun' ndo' xiin' a. 33 Xiko' ndo' ña kumi' ndo', te taxí ndo' xu'un' a nda'a' ne kuní a nuu', taxa'a ndo' ña vika' ndo' ndivi' mii' köo' kivi' kuyata' a, ni ndee köo' kivi' tu ndi'i a, ni ndee küvi ki'vi tu te kui'na' te na'in ra a, ni ndee kuxi küvi satívi' ña'a'. 34 Kuach'i ndii mii' yoo ña vika' ndo' jaan' yoo tu nimá ndo' —ni kachi a.

**Ka'án Jesús ña kuní a kunduu e' ndee
naa ne xika' nuu ne yoo tu'va**

³⁵Te ni ka'an tu Jesús ndii:

—Koo tu'va va ndo' sakuu' ichi', kotiin kutu' toko' ndo', kotuun na tuún tu kaa tuún nuu' ndo'. ³⁶Kunduu ndo' ndee naa ne xika' nuu', ne ndiatu' xto'o ña kii' nandiko' ra kii' ndii' ña tunda'a, sakan' te kii' xaa te jaan', te sakaxan' ra yi'e' ndii, achí va ñunia' ña yi'e' jaan' nuu' ra. ³⁷Va'a va kiese ne xika' nuu' jaan' kii' kuní xto'o ña ña ndiatu' tu'va ña'a' ña kii' nandiko' ra. Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ndii, satíin kutu' ra toko' ra, te tandiee ra ne jaan' nuu' mesa, te taxi ra ña kuxi ña. ³⁸Te'e' ndee nandiko' ra xa kuyatin' tondia na ñuu, uun kuaxi kitú', te kuní ra ndiee' tu'va ne xika' nuu' jaan' ndiatu' ña'a' ña ndii, va'a va kiese ña. ³⁹Ndisu kuní a kundani ndo' ña yo'o', naa' xiní iin te xiin' vi'e' ndee hora ki'vi iin te kui'na' vi'e' ra ndii, koo tu'va ra te taxi ra saku'na' te jaan' ña kumi' ra. ⁴⁰Sakan' tu ndo'ó ndii, koo tu'va ndo', sakan' ña xiní ndo' amaa nandiko' yu'u, ña nduu' tu te yivi' —ni kachi a.

Yo'o' sania'á Jesús saa xaa' uvi ta'an te xika' nuu'

(Mt. 24:45-51)

⁴¹Sakan' te ni ka'an Pedro xiin' Jesús ndii:

—Tákuie, ¿ñaá ka'án un' ña ka'án ndiaa jaan' nuu' ndu'u kuiti', uun ñaá ka'án tu un' ña jaan' nuu' sakuu' ne yivi'? —ni kachi ra.

⁴²Sakan' te ni ka'an xto'o e' xiin' ra ndii:

—Naa' yoo iin te xika' nuu', te xachuun' ndaku, te kuu' kaxi' tu ra ndii, te jaan' sakuiso' chuun' xto'o ra, te ka'ndia chuun' ra nuu' inga te xachuun' nuu' xto'o ra jaan', te taxi ra ña kuxi te jaan' sava ni hora ña kuní a. ⁴³Va'a va keta te ndiso' chuun' jaan' naa' kii' nandiko' xto'o ra jaan', te kuní ra ña xaa' te jaan' chuun' jaan'. ⁴⁴Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ndii, taxi xto'o jaan' ña ka'ndia chuun' te jaan' nuu' sakuu' ña kumi' ra. ⁴⁵Ndisu naa' ka'an te ndiso' chuun' jaan' xiin' nimá ra ndii: “Kuu kuachí va xto'o e' te nandiko' a”, kachi ra, sakan' te xa'a' ra kutun' ra inga ne xika' nuu' nuu' xto'o jaan', ña'a' xiin' tiaa, te xa'a' ra kuxi saka ra, te ko'o ndii' ra ndee xiní ra, ⁴⁶te nandiko' xto'o jaan' kivi' ña koo' a naá nimá ra xiin' hora ña xiní ra, te sando'o'

u'vi xava'a ña'a' xto'o jaan', te sko'ni' ña'a' a mii' ñu'u' inga ne xächuun' ndaku. ⁴⁷Te ne xika' nuu', ne xiní ndee ña kuní xto'o ñia, ndisu sätu'va xiin' mii' ñia, te xäa' tu ñia ña kuní xto'o ñia ndii, kaxi' kua'a' xava'a ñia. ⁴⁸Ndisu ne xika' nuu', ne xiní ndee ña kuní xto'o ñia, te ni xaa ñia ña vä'a ndii, sie kaxi' ñia. Kuachi ndii, yoo ka ni natiin kua'a' chuun ka'nu' nda'a' Ndiosí ndii, xa'a' kua'a' ña'a' nakan a kuenta nuu' ñia. Te yoo ka ni kuini kua'a' a ni xini a ndii, xa'a' kua'a' ka ña'a' nakan a kuenta nuu' ñia.

Nata'vi' ta'an' ne yivi' xa'a' Jesús

(Mt. 10:34-36; Mt. 16:1-4; Mr. 8:11-13)

⁴⁹Ni xaa i te sandatin i ñu'u' iin yivi', te saa ka vi' kuní nimá i ña xa xixí a. ⁵⁰Ndisu kuní a ña kundo'o i iin tundo'o' chie va, te kuvi i, te ndo'o' va nimá i ndee xinu tundo'o' jaan'. ⁵¹¿Náa xanini ndo'ó ña ni xaa i te natandiee mani' i ne yivi' iin yivi'? Ka'an i xiin' ndo' ña süu' sakan' nduu' a. Süu' jaan' ndii ni xaa i te nata'vi' ta'an' ne yivi' xa'a' i. ⁵²Kuachi ndii, ndee vitin, te ndee nuu' ku'un e' ndii, iin xaan' mii' ndiee' u'un ta'an ne yivi' ndii, nata'vi' ta'an' ñia, sakan' ña uni ta'an ñia kunduu kuenta i, te uvi ta'an ñia kasi'e kuní ne jaan'. Uun kunduu uvi ta'an ñia kuenta i, te uni ta'an ñia kasi'e kuní ne jaan'. ⁵³Sakan' ña yuva' ndii, nata'vi' ta'an' ra xiin' tiaa si'e ra, te tiaa si'e ndii, nata'vi' ta'an' ra xiin' yuva' ra. Te ña' nduu' si'i' ndii, nata'vi' ta'an' a' xiin' ña'a' si'e a', te ña'a' si'e ndii, nata'vi' ta'an' a' xiin' si'i' a'. Te ña' tiso ndii, nata'vi' ta'an' a' xiin' xanu a', te ña xanu ndii, nata'vi' ta'an' a' xiin' tiso a' —ni kachi a.

⁵⁴Te ni ka'an ka Jesús xiin' ne yivi' kua'a' va jaan' ndii:

—Kii' xito' ndo' nuta' viko' mii' ketá ñu'u' ndii, ka'an ndo' ña kuun saví', te kuun' xna'a' ra'. ⁵⁵Te kii' xika' tachi' ña kuaxi su'ma' iin yivi' ndii, ka'an ndo' ña kuu i'ni' va, te kuu' i'ni' xna'a'. ⁵⁶Ndo'ó, ne xasuvi' xiin' mii' ndii, kundani ndo' saa xachuun' ndivi' xiin' ña xka'ndía nuu' ñu'u' iin yivi'. Ndisu ndichun na chüun xa'a' ndo' ndee ña xka'ndía yo'o' kivi' vitin xaa' yu'u.

Ka'an Jesús ña nako'o e' ña mani' xiin' ne xika' kuachi xiin' e'

(Mt. 5:25-26)

⁵⁷¿Saa tu küvi saa kuenta mii' ndo', te nakuni ndo' ndee ña nduu' ña ndaku? ⁵⁸Kii' chindu'u' iin ne yivi' kuachi xa'a' ndo', te kua'an ndo' xiin' ñia vi'e kuachi ndii, saa ndo' ña nduxa' te

na_{ko}o ndo' ña maní' xiin' ne jaan' kii' kua'an ndo' ichi', saa' iin kii' kañuu nia ndo'ó, te ku'un ndiaka nia ndo'ó ndee nuu' te xa'nú kuachi, te te jaan' ku'un ndiaka ndo'ó nda'a' te xín', te te xín' jaan' taan' ndo'ó ndee vi'e kaa. ⁵⁹Te ka'an i xiin' ndo' ña kōo' kivi' ketā ndo' ikan' ndee nacha'vi ndo' sakuu' ña kuní a cha'vi ndo' —ni kachi a.

Kuní a nāma e' nimá e' nuu' Ndiosí

13 ¹Te kii' sakan' ndii, ni xaa ndia'vi' ne yivi' ndatu'un' nia nuu' Jesús xa'a' ña ni nasaka' Pilato ní' ndia'vi' te Galilea, xiin' ní' kiti' ña ni nasoko' ra nuu' Ndiosí. ²Sakan' te ni ka'an a xiin' nia ndii:

—¿Náa xanini ndo'ó ña kua'a' ka kuachi ndiso' te Galilea jaan' te sakan' inga te ñuu ra na ni ndo'o ra sakan'? ³Ka'an i xiin' ndo' ña siiu' sakan' nduu' a. Nii' sakan' kundo'o tu ndo'ó naa' nāma ndo' nimá ndo' xa'a' kuachi ña xaa' ndo'. ⁴Naka'an' ndo' xa'a' ne xa'un uní ta'an, ne ni xi'i' kii' ni nduva vi'e sukun ña nani' Siloé. ¿Náa xanini ndo'ó ña kua'a' ka kuachi ndiso' ne jaan' te sakan' inga ne ñuu Jerusalén? ⁵Ka'an i xiin' ndo' ña siiu' sakan' nduu' a. Nii' sakan' kundo'o tu ndo'ó naa' nāma ndo' nimá ndo' xa'a' kuachi ña xaa' ndo' —ni kachi a.

Sania'á Jesús xa'a' iin tun' higo, tun' kōo' nduu' kuun' nda'a'

⁶Sakan' te ni ka'an Jesús iin ña ka'an ndiaa ndii:

—Iin te yivi' ndii, kumi' ra iin tun' higuera iin xaan' mii' ni nachi'i ra yo'o' uva. Te ni xa'an ra xito' ra naa' yoo nduu' nda'a' nu'. Ndisu kōo' a iin'. ⁷Sakan' te ni ka'an ra xiin' te xito' yo'o' uva jaan' ndii: “Koto un', xa uní kuiya kuaxi i koto i naa' iin' nduu' nda'a' tun' higuera yo'o', ndisu kōo' a iin' nda'a' nu'. Ndee cha'a' ka ka'ndia un' nu', te kāsī saka nu' nuu' ñu'u' i”, ni kachi ra. ⁸Sakan' te ni ka'an te xito' yo'o' uva jaan' ndii: “Táku'e, taxī un' na ndoo ka nu' ndee kuiya vitin, te katia i saa xinunduu xa'a' nu', te taan' i mi'in' te'i. ⁹Te naa' kuun ndoko' nda'a' nu' kuiya ki'in ndii, va'a. Ndisu naa' kōo' a kuun ndii, ka'ndia i nu'”, ni kachi te jaan' —ni kachi Jesús.

So'o ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús iin ña'a' ña' ni kutoso

¹⁰Unta' iin kivi' sábado, ña xinandiee' ne yivi' ndii, sania'á Jesús ne yivi' tixin iin vi'e mii' nakayá nia. ¹¹Te ikan' ka'ni iin

ñā'a', ñā' xā kua'an xa'un unī ta'an kuiya ñā kuni kuvī a' xaa' iin ñā ndiva'a. Ñā' jaan' ndii, nī kutoso va' a', te ndee sie kivi ndunda'ku a'. ¹²Kii' nī xini ñā'a' Jesús ndii, nī kañā ñā'a' a, te nī ka'an a xiin' a' ndii:

—Nakui'e, xā nī sejn' un' nuu' kui'e ñā ndo'o' un' —nī kachi a.

¹³Sakan' te nī tandiee a nda'a' a xata' a', te xaka'an e', te nī ndunda'ku a', te nī xaka'nu' a' Ndiosí. ¹⁴Ndisu te xa'ndia chuun' xa'a' vi'e jaan' ndii, xi'é va' ra xa'a' a ñā nī sanda'a Jesús ñā'a' jaan' kivi' sábado, ñā xinandiee' ne yivi' jaan'. Te nī ka'an ra xiin' ne yivi' ndii:

—Yoo iñu ta'an kivi' ñā xachuun' e'. Kivi' jaan' kixin ndo' te sanda'a te kaa' ndo'ó, te kixin ndo' kivi' sábado, ñā xinandiee' e' —nī kachi ra.

¹⁵Sakan' te nī ka'an xto'o' e' xiin' ra ndii:

—Ndo'ó, te xasuvi' xiin' mii', i'in ndo' ndaxin' sindiki' sana ndo', uun mburru sana ndo' kivi' sábado, ñā xinandiee' e', mii' ita' ri' xaxi' ri' ñā'a, te kua'an ndo' xiin' ri' te ko'o' ri' tikui. ¹⁶Te ñā'a' yo'o' ndii, siani' xika' Abraham nduu' a', te xā kua'an xa'un unī kuiya tiin' ñā'a' kui'e yo'o' xaa' ñā ndiva'a. Sakan' na kiii' va'a nduu' a ñā ndaxin' a' nuu' kui'e ñā ndo'o' a' kivi' sábado, ñā xinandiee' e', te nda'a' a' —nī kachi a.

¹⁷Kii' nī ka'an Jesús ñā jaan' ndii, nī saka'an' a sakuu' ne xtāni ñā xaa' a. Te sakuu' ne yivi' kua'a' ya'a jaan' ndii, va'a ya'a kuni nimá ñā xa'a' sakuu' chuun ka'nu' ndatun' koo' chukuu' ñā nī xaa a.

**Yo'o' ka'an Jesús iin ñā ka'an ndiaa xa'a' ndikin'
ma'á ñā nani' mostaza
(Mt. 13:31-32; Mr. 4:30-32)**

¹⁸Te nī ka'an tu Jesús ndii:

—¿Ndee ñā nakuitá xiin' ñā xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi', uun ndee ñā xiin' va'a ka nakata e', te kuvī kundani ndo' a? ¹⁹Ñā xa'ndia chuun' a jaan' ndii, nduu' a ndee naa ndikin' mostaza, ñā nī ki'in iin te yivi', te nī chi'i ra a mii' xika' ra. Te kii' nī xa'nu' a jaan' ndii, nī kuu chie ka itun' a. Te ndee saa, ti' ta'nu' ndivi', kuvī kundiee kati' nda'a' nu' —nī kachi a.

Ka'án Jesús iin ña ka'án ndiaa xa'a' yuchi' levadura
(Mt. 13:33)

²⁰Ni ka'an tu a ndii:

—¿Ndee ña nakata i xiin' ña xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi' te kundani ndo' a? ²¹Nduu' a ndee naa yuchi' levadura kii' ki'in' iin ña'a' a, te nasaka' a xiin' uní ta'an yaxin' yuchi' harina, te saki'ví pachi a sakuu' ixan' —ni kachi a.

Sania'á Jesús ña kuni a sandiee' e' te ndi'vi' e' yi'e' tein' kuenta ndivi'
(Mt. 7:13-14, 21-23)

²²Kii' kua'an Jesús ichi' ñuu Jerusalén ndii, sania'á a tu'un Ndiosí i'in ñuu xiin' nda'a' a ña ñu'u' yu'u' ichi' jaan' mii' xka'ndiá a kua'an a. ²³Te iin ne yivi' ni ndatu'un' ña'a' ndii:

—Tákui'e, ¿ñáá ndia'vi' kuiti' ne yivi' kakú nuu' kuachi nia? —ni kachi nia xiin' Jesús.

Sakan' te ni ka'an a xiin' ne yivi' ndii:

²⁴—Sandiee' va ndo'ó, te ko'ni ndo' yi'e' tein', sakan' ña ka'án i xiin' ndo' ña kua'a' va ne yivi' nanduku' saa saa nia, te ndi'vi' nia yi'e' tein' jaan', ndisu kúvi xka'ndia nia. ²⁵Kii' sakan' ndii, ndondichi te xiin' vi'e, te ndasi kutu' ra yi'e' jaan' nuu' ndo'. Sakan' te ndo'ó, ne ita' ki'e ndii, sakaxan' ndo' vitu' yi'e' te ka'an ndo' xiin' ra ndii: “Tákui'e, tákui'e, saa va un' ña va'a te nunia' un' yi'e' nuu' ndu”, kachi ndo'. Te ka'an te jaan' xiin' ndo' ndii: “Xíní i yoo nduu' ndo'ó”, kachi ra.

²⁶Sakan' te xa'a' ka'an ndo' ndii: “Ni xixi ndu, te ni xii' ndu xiin' un', te ni sania'á un' ndu'u ya'ya mii' ndiee' ndu”, kachi ndo'. ²⁷Ndisu ka'an ni tukuu te xiin' vi'e jaan' xiin' ndo' ndii: “Xa ka'án i xiin' ndo' ña xíní i yoo nduu' ndo'. Kuan sakuu' ndo'ó, ne xaa' ña nia'a”, kachi ra. ²⁸Te ikan' kuaku u'vi' ndo', te ke'i vi' nakaxi' nu'u ndo' kii' kuni ndo' Abraham xiin' Isaac xiin' Jacob xiin' sakuu' te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí ndiee' ra mii' xa'ndia chuun' a, te kii' kuni tu ndo' ña ndo'ó ndii, ki'e ni ndoo ndo'. ²⁹Sakan' ña kixin kua'a' ne kiee mii' keta' ñu'u, xiin' mii' ketá ñu'u, xiin' su'ma' iin yivi', xiin' xini' iin yivi', te kundiee nia nuu' mesa, te kuxi nia mii' xa'ndia chuun' Ndiosí. ³⁰Sava ne nduu' ne nuu' vitin ndii, ne so'o' ndi'i' kunduu nia kii' sakan'. Te sava ne nduu' ne so'o' ndi'i' vitin ndii, ne nuu' kunduu nia kii' sakan' —ni kachi a.

Xaku' Jesús xa'a' ñuu Jerusalén

(Mt. 23:37-39)

³¹Xa kivi' sakan' ni ndekuie ndia'vi' te fariseo, te ni ka'an ra xiin' Jesús ndii:

—Kua'an keta yo'o' te ku'un un', sakan' ña kuni ka'ni' Herodes yo'ó —ni kachi ra.

³²Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Kua'an ndo' te ka'an ndo' xiin' ingui jaan' ña vitin xiin' tiaan ndii, tava' i ña ndiva'a nimá ne yivi', te sanda'a i ne kuni kuvi, te kivi' ña uni saxinu i chuun nuu' i. ³³Ndisu vitin, tiaan, xiin' isa ndii, kuni a ña kua'an na kua'an i ichi' ña kua'an ñuu Jerusalén, sakan' ña xata'an ña kuvi iin te ka'an tiakú tu'un Ndiosí inga ñuu, ña ndüu' ñuu Jerusalén. ³⁴Ndo'ó kua'a, ndo'ó kua'a, ne ndiee' ñuu Jerusalén, ne xa'ni' te ka'an tiakú tu'un Ndiosí, te kuun' yuu' ndo' te tianu' a nuu' ndo' ndee kuvi ra. Ki'in' va ichi' ni kuni i ndasaiin i ndo'ó ndee naa xaa' iin nduxi' ña ndasaiin' ri' nduxi' kualí si'e ri' tixin ndixin ri', ndisu ni xiin ndo'. ³⁵Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, nduxin ñuu ndo', te ka'an tu i xiin' ndo' ña küni ka ndo' yu'u ndee xaa kivi' ña ka'an ndo' xa'a' i ndii: “Sañu'u' va xto'o' e' Ndiosí ña kuaxi kuenta a”, kachi ndo' —ni kachi Jesús.

So'o ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús iin te kumi' kuiñu kui'e

14 ¹Unta' iin kivi' sábado, ña xinandiee' ne yivi' ndii, iin te fariseo, te xa'ndia chuun' ndii, ni xaka ra Jesús te kun kuxi a vi'e ra. Te sava tuku ra ndiee' ikan' xito' maña ra Jesús. ²Te nuu' a jaan' ni yoo iin te yivi', te kumi' kuiñu kui'e. ³Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' te sanakuachi' tu'un ndei' Ndiosí xiin' te fariseo ndii:

—¿Ñáa va'a nduu' a nuu' tu'un ndei' Ndiosí ña sanda'a e' ne kuni kuvi kivi' sábado, ña xinandiee' e'? —ni kachi a.

⁴Ndisu ni nakuiin ra, sakan' te ni tondia nda'a' a te kuni kuvi jaan', te ni sanda'a ña'a' a, te ni ndei' ña'a' a. ⁵Te ni ka'an a xiin' te yivi' jaan' ndii:

—Naa' sakan' te iin ndo'ó ni nama iin mburru, uun iin sindiki' sana ndo' iin pozo kivi' sábado, ña xinandiee' e' ndii, ¿ñáa xtä'ni' ki'i' ndo' ri'? —ni kachi a.

⁶Te köo' a ni kuvi nakuiin ra nuu' a.

So'o ni ka'an Jesús saa e' kii' kua'an e' mi' yoo iin viko'

⁷Te kii' xito' Jesús saa nakaxin ne yivi', ne ni xaa viko' jaan', tei tun' kuu' nuu' mi' kundiee nia, te ni ka'an xiin' nia iin na ka'an ndiaa ndii:

⁸—Kii' tatu iin ne yivi' ndo'ó iin viko' na tunda'á ndii, kundiee ndo' nuu' tei tun' kuu' nuu', saa' iin kii' ni tatu nia iin te ka'nu' ka te sakan' ndo'ó, ⁹te kii' xaa' te jaan' ndii, kixin te ni tatu ndo'ó jaan', te ka'an ra xiin' ndo' ndii: “Taxi tei naa' kundu'u' te yo'ó”, kachi ra. Te sakan' kuchani ndo', te kun kundu'u' ndo' nuu' tei nda'vi so'ó. ¹⁰Ndisu kii' tatu ne yivi' ndo'ó viko' jaan' ndii, va'a ka kundu'u' ndo' nuu' iin tei nda'vi so'ó, sakan' te kii' kixin te ni tatu ndo'ó ndii, ka'an ra xiin' ndo' ndii: “Chee kua'a, xka'ndia un', te kundu'u' un' tei kuu' nuu' kaa'”, kachi ra. Te sakan' natiin ndo' na tiin' ka'nu' nuu' sakuu' ne yivi', ne ndiee' jaan'. ¹¹Sakan' na yoo ka xachie xiin' mij' ndii, sanuu' na'a' Ndiosí. Te yoo ka sanuu' xiin' mij' ndii, sachie na'a' a —ni kachi a.

¹²Sakan' te ni ka'an tu Jesús xiin' te fariseo, te ni tatu na'a' jaan' ndii:

—Kii' kasa'a un' viko', te taxi un' na xaxi' iin ke'in', uun xakuua' ndii, tatu un' ne xiní ta'an' xiin' un', ni ndee nani un', ni ndee ne iin kuu' xiin' un', ni ndee ne vika', ne ndiee' yatín vi'e un', saa' iin kii' tatu tu ne jaan' yo'ó te kuxi un', te xa na jaan' kuiti' kunduu ya'vi un'. ¹³Ndisu kii' kasa'a un' iin viko' vi'e un' ndii, kana un' ne nda'vi kuu', xiin' ne kui'e nda'a' uun xa'a', xiin' ne küvi kaka, xiin' ne kui'e nduchi' nuu' kuiti', ¹⁴te xiin' na jaan' sañu'u' Ndiosí yo'ó, sakan' na ne jaan' ndii, küvi tatu nia yo'ó te kuxi un' vi'e nia, ndisu yo'ó ndii, natiin un' iin na va'a nda'a' Ndiosí kii' natiaku ne yoo ndaku nimá nuu' a —ni kachi a.

**Yo'o' ka'an Jesús xa'a' te ni tatu kua'a' ne yivi',
ne ku'un viko' vi'e ra**

(Mt. 22:1-10)

¹⁵Kii' ni xini so'ó iin te ndu'u' ikan' na jaan' te ni ka'an ra ndii:

—Sañu'u' va Ndiosí yoo ka kuxi viko' ndivi' mii' xa'ndia chuun' a —ni kachi ra.

¹⁶Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—In te yivi' ndii, ni ka'an tuni ra ña sava'a ra kua'a' va ña xaxi' xa'a' xakuaa', te kua'a' va ne yivi' ni tatu ra. ¹⁷Te kii' xa yoo' tu'va ña xaxi' xakuaa' ndii, ni ti'vi' ra te xika' nuu' nuu' ra, te ka'an ra xiin' ne jaan' ndii: “To'o' ndo', sakan' ña xa yoo tu'va sakuu' a”, ni kachi ra. ¹⁸Ndisu sakuu' nia ni xa'a' xikan ña ka'nu' ini nuu' te jaan'. Ne nuu' ni ka'an ndii: “Sakan' ni sata' i iin nu'u', te ña jaan' kuni kun koto i. Saa un' ña va'a, te koo ka'nu' ini un' xa'a' i”, ni kachi nia. ¹⁹Te inga nia ni ka'an ndii: “Ni sata' i u'un na'a toro, te ti' jaan' kun koto i saa xachuun' ri. Saa un' ña va'a, te koo ka'nu' ini un' xa'a' i”, ni kachi nia. ²⁰Te inga nia ni ka'an ndii: “Sakan' ni tunda'a' i, sakan' na küvi ku'un i”, ni kachi nia. ²¹Ni nandiko' te xika' nuu' jaan', te ni ka'an ra sakuu' ña jaan' xiin' xto'o' ra. Te ni nasaa' te xiin' vi'e jaan', te ni ka'an ra xiin' te xika' nuu' nuu' ra jaan' ndii: “Kua'an kii' sakuu' ya'ya ka'nu' xiin' ya'ya tein', te naka un' ne nda'vi kuu', xiin' ne kui'e nda'a', xiin' ne kui'e xa'a', xiin' ne kui'e nduchi' nuu'.” ²²Kii' ndi'i ni saxinu ra ña ni ka'an xto'o' ra jaan', te ni ka'an ra ndii: “Tákuie, xa ni saxinu i saa ni ka'an un' xiin' i, ndisu ndoó ndoso' ka mii' kundiee ne yivi'”, ni kachi ra. ²³Sakan' te ni ka'an xto'o' jaan' xiin' ra ndii: “Kua'an ichi' ka'nu' xiin' ichi' ku'u, te ka'an ndiee' un' xiin' ne yivi' na kixin nia, te kutu' vi'e i. ²⁴Kuachi ndii ka'an i xiin' ndo' ña ndee iin ne yivi', ne ni tatu nuu' i jaan' ndii, taxa i kuxi nia viko' vi'e i, ndo'”, ni kachi xto'o' jaan' —ni kachi Jesús.

Ka'an Jesús ndee ña kuní a saa e', te kundikun e' ichi' a

(Mt. 10:37-38)

²⁵Kua'a' va ne yivi' kua'an xiin' Jesús, te ni nandiko' kuiin a, te ni ka'an a xiin' nia ndii:

²⁶—Naa' kuni kundikun yoo ka ichi' yu'u, te kundani ya'a ka nia yuva' nia, xiin' si'i' nia, xiin' ña' si'i' ra, xiin' si'e nia, xiin' ñani ra, xiin' tiaa ta'an' nia, xiin' ña'a' ta'an' nia, xiin' ndee kivi' nuu' mii' nia te sakan' yu'u ndii, küvi kunduu nia ne ndikún ichi' i. ²⁷Yoo ka küni kundo'o' ndee naa kundo'o' yu'u nuu' krusín, te kundikun nia yu'u ndii, küvi kunduu nia ne ndikún ichi' i. ²⁸Saa e' kuenta ña kuni kasa'a' iin ndo'ó iin vi'e sukun. ¿Náá süu' xi'na kunduu' ndo', te natava' ndo'

kuenta saa kuu' xu'un' kuní a ka'ni' ndo' te xinu vi'e jaan'?
 29Naa' saa ndo' sakan', te xa'a' ndo' sakanía' ndo' xa'a' vi'e
 jaan', te küvi saxinú ndo' a ndii, xa'a' ne yivi' sandi'i nía
 xiin' ndo' 30ka'an nía ndii: "¡Jan'! Te kaa' ndii, sie ní xanini
 ra, sakan' ña ní xa'a' ra xa'a ra vi'e, te ní kuvi saxinu ra a",
 kachi nía.

31'Uun saa e' kuenta ndii, yoo iin rey, te kumi' ra uxi mií
kuiti' te xíin'. Te kuní a ña kunta'an' ra xiin' tuqu rey. Ndisu
inga rey ndii, kumi' ra oko mií te xíin'. Naa' sakan' nduu' a
 ndii, ña nuu' ndii, kuní a kundu'u' te kumi' uxi mií te xíin'
jaan', te natava' ra kuenta naa' kuvi kanando ra te kumi' oko
 mií te xíin' jaan'. 32Te naa' natava' ra kuenta ña kuvi kanando
ña'a' ra ndii, sakan' te tianu' ra iin tí'vi' te yivi' te nakan ra
ña mani' nuu' tuqu rey jaan' kii' ndee xika' kuaxi te jaan'.
 33Sakan' na kuii' yoo ka küni nakoo sakuu' ña kumi' nía ndii,
kuvi kundu nía ne ndikún ichi' i.

Sanía'á Jesús ña vä'a ka iin' kii' tívi' a

(Mt. 5:13; Mr. 9:50)

34'Iin' ndii, ña va'a nduu' a, ndisu naa' ndi'i' ña u'va a
 ndii, köo' a kuvi saa e' te nandu u'va a. 35Ni ndee vä'a ka a
kundu tatan' ña nasaka xiin' ñu'u', ní ndee vä'a tu a ko'ni' e'
nuu' si'vi' te ka'ni' a xiko xa'an, ndee ña kuitia kuiti' nduu' a.
 Ndo'ó, ne xini so'o ndii, chuun xa'a' va ndo' ña ní ka'an i —ní
 kachi Jesús.

Ka'an Jesús iin ña ka'an ndiaa xa'a' iin mbee ti' ni xita i'nu

(Mt. 18:10-14)

15 1Kii' sanía'á Jesús iin' a ndii, kua'a' va te kendiaa'
ya'vi' xa'a' ñuu Roma xiin' kua'a' tu ne käl'an va'a ne
yivi' xa'a' ní ndekuie nuu' a te kuní so'o tu ña'a' nía. 2Sakan'
 te ní xa'a' ka'an kui'e te fariseo xiin' te sanía'á tu'un nde'
 Ndiosí xa'a' Jesús ndii:

—Te xini ta'an' xiin' ne xaa' kuachi nduu' te kaa', te ndee
xixi' ra xiin' nía —ní kachi ra.

3Sakan' te ní ka'an Jesús ña ka'an ndiaa yo'o' nuu' ra ndii:

4—Naa' sakan' te kumi' iin ndo'ó ciento mbee, te ní xita
iin ri' ndii, ¿ñaá nakoo ndo' ti' kumi' xiko xa'un kumi' jaan',
 te ku'un nanduku' ndo' ti' ní xita jaan' ndee na'in ndo' ri'?

*Ni na'i te paxto mbee sana ra, ti' ni xita, te ni chindu'u'
ra ri' soko ra, te kuanu'u' ra xiin' ri' vi'e (15.5)*

⁵Te kii' na'in ndo' ri' ndii, nakuatia' va nimá ndo', te chindu'u' ndo' ri' soko ndo'. ⁶Te kii' xaa ndo' vi'e ndo' ndii, nakaya ndo' ne xiní ta'an' xiin' ndo', xiin' ne ndiee' yatín, te ka'an ndo' xiin' nia ndii: “Nia'a ndo' vi'e i te kundiee sii' sakuu' e', sakan' ña xa ni na'in i mbee sana i, ti' ni xita”, kachi ndo'. ⁷Ka'an i xiin' ndo' ña nii' sakan' tu va'a ka kuni sakuu' ña ndiee' ndivi' xa'a' iin ne xaa' kuachi kii' nama' nia nimá nia xa'a' kuachi ña xaa' nia, te sakan' xa'a' kumi' xiko xa'un kumi' ne tuu ña ne ndaku nimá nduu' nia nuu' Ndiosí, te kuni a nama nia nimá nia.

Ka'an Jesús iin ña ka'an ndiaa xa'a' iin xu'un' yuu' ña ni xita

⁸Uun saa e' cuenta ndii, iin ña'a' kumi' uxi ta'an xu'un' yuu' plata, te ni xita iin ndaa' a ndii, çñáá nākun' a' iin kaa tuún, te natí'vi' a' te kaka ndi'i a' nanduku' a' a kanii' tixín vi'e ndee na'in a' a? ⁹Te kii' na'in a' xu'un' jaan' ndii, nakaya a' ne xiní ta'an' xiin' a', xiin' ne ndiee' yatín vi'e a', te ka'an a' xiin' nia ndii: “Nia'a ndo' vi'e i, te kundiee sii' sakuu' e', sakan' ña xa ni na'in i xu'un' i ña ni xita”, kachi a'. ¹⁰Ka'an i xiin' ndo' ña iin sakan' tu va'a kuni ángele, ña xika' nuu' nuu' Ndiosí, xa'a' iin ne xaa' kuachi kii' nama' nia nimá nia —ni kachi a.

**Ka'án Jesús iin ña ka'án ndiaa xa'a' iin yuva',
te ni xita iin tiaa si'e, te ni nandiko' ra**

¹¹Te ni ka'an tu a ndii:

—Iin te yivi' ndii, ni yoo uvi ta'an tiaa si'e ra. ¹²Te ni ka'an te xanuu' xiin' yuva' ra ndii: “Tataa, taxi un' nda'a' i ña xata'an ndoo nda'a' i xa'a' a ña nduu' i si'e un'”, ni kachi ra. Sakan' te ni taxi yuva' ra ña xata'an natiin ra.

¹³'Ndia'vi' kivi' ni xka'ndia, te ni xiko' ra sakuu' ña'a ña ni taxi yuva' ra nda'a' ra, te ni keta ra kua'an ra iin ñuu xika' va. Te ikan' ni xa'ni' saka ndoo ra xu'un' ra xika' sii' ra. ¹⁴Te kii' ni sandi'i' ndoo ra xu'un' jaan' ndii, sakan' te ni xaa iin soko chie va ñuu jaan', te ni xa'a' kuni ña kutiaku ra. ¹⁵Sakan' te ni xan nduku' ra chuun nuu' iin te ñuu jaan'. Te ni ti'vi' ña'a' te jaan' ña koto ra kiní sana ra mii' ñu'u' ri' xa'a' ku'u. ¹⁶Te yoo vi' kaa' nimá ra kuni kaxi' ra soo' na'nu' ña xaxi' kiní jaan', ndisu ndee iin ne yivi' ni taxi ña kaxi' ra a.

¹⁷'Ndisu kii' ni nakunaá kaxi' nimá ra, te ni ka'an ra xiin' nimá ra ndii: “Xa kua'a' te tatú xachuun' mii' xika' yuva' e', te sakuu' te jaan' ndii, yoo kua'a' ña xaxi' ra ndee ndoó ndoso' vi' a, te yoo' vitin ndii, xa yoo e' kuví e' soko. ¹⁸Nandiko' e' nuu' yuva' e', te ka'an e' xiin' a ndii: Tataa, ni xaa i kuachí nuu' Ndiosí xiin' nuu' yo'ó. ¹⁹Sakan' na kuu' xata'an ka ka'an un' ña si'e un' nduu' i. Saa un' xiin' i ndee naa iin te tatú kuiti' un'. Ña jaan' ka'an e' xiin' yuva' e' kii' nandiko' e' nuu' a”, ni kachi ra xiin' nimá ra.

²⁰'Sakan' te ni ki'in ra ichi', te kuan nu'u ra nuu' yuva' ra. Te kii' xika' ka kuaxi ra, te ni xini ña'a' yuva' ra, ikan' te ni kuvita ini yuva' ra jaan' ni xini ña'a' ra. Te ni ndava ra xan nani'i' ña'a' ra, te ni numi ña'a' ra te ni chito ña'a' ra. ²¹Ikan' te ni ka'an tiaa si'e ra jaan' xiin' ra ndii: “Tataa, ni xaa i kuachí nuu' Ndiosí xiin' nuu' yo'ó. Sakan' na kuu' xata'an ka ka'an un' ña si'e un' nduu' i”, ni kachi ra.

²²'Ndisu ni ka'an yuva' ra jaan' xiin' te xika' nuu' nuu' ra ndii: “Xta'ni' ki'i' ndo' iin toto ña va'a ka, te taxi ndo' a kui'nu si'e i yo'o', taxi tu ndo' iin kaa xu'un' nda'a' ku'un nda'a' ra, te taxi tu ndo' ndixan' ki'i' ra. ²³Te kua'an naka ndo' iin sindiki' xa'an ka, te ka'ni' ndo' ri' kuxi' e', te saka'nu' e'. ²⁴Sakan' ña ndee naa ni xi'i' tiaa si'e i kaa' nuu' i, ndisu ni natiaku ra, ni

ndoñu'u' rā nuu' i, ndisu xā nī na'in tukuu ña'a' i vitin", nī kachi rā. Sakan' te nī xa'a' sakuu' nīa xaka'nu' nīa.

²⁵'Ndisu si'e rā, te xkua'a' ndii, xa'a' ku'u naá rā xachuun' rā. Te kii' nī nandiko' rā, te nī kuyatin rā vi'e mii' ndu'u' rā ndii, nī xini so'o rā yaa, te nī xini so'o tu rā ña taxa'a' ne yivi'. ²⁶Te nī kana rā iin te xika' nuu', te nī ndatu'un' ña'a' rā ndee ña yoo ikan'. ²⁷Te nī ka'an te jaan' xiin' rā ndii: "Ñani un' nī nandiko', te nī ka'an chuun' yuva' un' te koo iin viko' sii', te nī xa'ni' ndu sindiki' xa'an ka. Sakan' ña nī nandiko' va'a ñani un' jaan' nuu' yuva' un'", nī kachi te jaan'.

²⁸'Ndisu te xkua'a' jaan' ndii, nī nasaa' va rā, sakan' na nī xiin rā xka'ndia rā vi'e. Sakan' te nī keta yuva' rā, te nī ka'an nda'vi rā xiin' rā ña xka'ndia rā vi'e. ²⁹Ndisu nī ka'an rā xiin' yuva' rā ndii: "Xini kaxi' un' saa ta'an' kuiya kua'an ña xika' nuu' i nuu' un', te koo' kivi' ka'an yu'u' i te saxinu' i ña ka'an un'. Te ndee iin tixu'u' lulu tia'an taxu' un' te kasa'a' i viko' sii' xiin' te xini ta'an' xiin' i. ³⁰Ndisu vitin ña nī xaa si'e un', te nī xa'ni' saka xu'un' un' xiin' ña'a' ña' xiko' xiin' mii' ndii, nī xa'ni' un' sindiki' xa'an ka xa'a' te kaa'", nī kachi rā.

³¹'Ikan' te nī ka'an yuva' rā xiin' rā ndii: "Yuva' i, sakuu' kivi' ndu'u' yo'ó xiin' i, te sakuu' ña kumi' i ndii, ña'a' yo'ó nduu' a. ³²Ndisu nī kuni' a ña saka'nu' e' vitin xiin' viko' kaa', te va'a kuni' e'. Sakan' ña ndee naa nī xi'i tiaa ñani un' kaa' nuu' i, ndisu nī natiaku rā, nī ndoñu'u' rā nuu' i, ndisu xā nī na'in tukuu ña'a' i vitin", nī kachi rā —nī kachi Jesús.

**Ka'an Jesús iin ña ka'an ndiaa xa'a' iin te
ndiso' chuun', te xachuun' ndaku**

16 ¹Te nī ka'an tu Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a ndii: —Nī yoo iin te vika'. Te jaan' ndii, nī kumi' rā iin te ndiso' chuun' nuu' ña vika' rā. Unta' ndii, nī ndekuie ne yivi' nuu' te vika' jaan', te nī tiin kuachi nīa te jaan' ña nī xa'ni' saka ndoo rā xu'un' te vika' jaan'. ²Sakan' te nī kana ña'a' te vika' jaan', te nī ka'an rā xiin' rā ndii: "¿Ndichun ka'an kiji ne yivi' xa'a' un' xiin' i? Vitin ndii, kuni' i ña nataxi un' kuenta xa'a' sakuu' xu'un' i xiin' ña'a' i, sakan' ña kunduú ka un' te kuiso chuun' nuu' ña'a' i", nī kachi rā. ³Sakan' te nī ka'an te jaan' xiin' nimá rā ndii: "Xto'o e' ndii, xtā'ni' rā yoo' nuu' chuun' yo'o'. ¿Ndee ña saa e' vitin? Koo' ndee' e', te saa

e' chuun vie, te kuchani e' kakan e' limuxtan. ⁴Aan, xa xini e' ndee na saa e', te koo ne natiin yoo' vi'e nia kii' xta'ni' xto'o e' yoo' nuu' chuun yo'o'", ni kachi ra xiin' nimá ra.

⁵Sakan' te ni kana ra iin ndaa' iin ndaa' te ndiso' ika' nuu' xto'o ra. Te ni ka'an ra xiin' te nuu' ndii: "¿Saa ndiso' ika' un' xto'o i'?", ni kachi ra. ⁶Sakan' te ni ka'an te jaan' ndii: "Ciento ta'an yoo' na'nu' xa'an oliva ndiso' ika' i", ni kachi ra. Sakan' te ni ka'an te ndiso' chuun' jaan' xiin' ra ndii: "Na yo'o' nduu' tutu mii' yoso' na ndiso' ika' un', kundu'u' kij', te nama un' un te ka'an a na ndiso' ika' un' uvi xiko uxi kuiti' a", ni kachi ra. ⁷Sakan' te ni ka'an ra xiin' inga te ndiso' ika' ndii: "¿Saa ndiso' ika' un' xto'o i'?", ni kachi ra. Sakan' te ni ka'an te jaan' ndii: "Ciento kotensio ndikin' trigo ndiso' ika' i", ni kachi ra. Sakan' te ni ka'an ra xiin' te jaan' ndii: "Na yo'o' nduu' tutu mii' yoso' na ndiso' ika' un', na'in a, te ke'i un' nuu' a kumi' xiko kotensio kuiti'", ni kachi ra. ⁸Te ni tiin ka'nu' xto'o jaan' te ndiso' chuun', te xachuun' ndaku jaan', xa'a' a na ki'i' va kuu' ra xiin' na ni xaa ra jaan'. Kuachi ndii ki'i' ka kuu' ne nduu' kuenta iin yivi' vitin xiin' ta'an' mii' nia te sakan' ne nduu' kuenta Ndiosí. ⁹Te ka'an i xiin' ndo' na xiin' na vika' kuenta iin yivi' yo'o' ndii, kaya ndo' ne kuni ta'an' xiin' ndo', sakan' te kij' koo' ka na jaan' kumi' ndo' ndii, natiin Ndiosí ndo'ó, te kundiee ndo' vi'e a ndee ndi'i' ni kivi'.

¹⁰Yoo ka xachuun' ndaku nuu' chaa' kuiti' na'a ndii, sachuun' ndaku tu nia nuu' kua'a' na'a. Te yoo ka xachuun' ndaku nuu' chaa' kuiti' na'a ndii, sachuun' ndaku tu nia nuu' kua'a' na'a. ¹¹Sakan' na naa' ni xachuun' ndaku ndo' nuu' na vika', na nduu' kuenta iin yivi' ndii, ini tu Ndiosí kuni a ndo'ó xiin' na vika' xna'a na nduu' kuenta mii' a. ¹²Naa' ni xachuun' ndaku ndo' nuu' na vika' na nduu' kuenta inga ne yivi' ndii, taxí a natiin tu ndo' na xata'an natiin ndo'. ¹³Te ndee iin ne xika' nuu' ndii, kivi kaka nuu nia nuu' uvi ta'an xto'o. Kuachi ndii kundasi' nia iin te jaan', te kundani nia inga ra, uun koto'ni nia yu'u' iin te jaan', te koto'ni nia yu'u' inga ra. Na jaan' na iin kachi kivi kaka nuu ndo' nuu' Ndiosí, te kaka nuu tu ndo' nuu' na vika' —ni kachi a.

¹⁴Te fariseo ndii, ni xa'a' kundi'i' ra xiin' Jesús kij' ni xini so'o ra sakuu' na ni ka'an a jaan', sakan' na ndioo' ini va ra xu'un'. ¹⁵Sakan' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Mijí' ndo'ó xakuu' nuu' ne yivi' ña nduu' ndo' te xachuun' ndaku, ndisu Ndiosí ndii, xiní a saa iin' nimá ndo'. Sakan' ña ña chindiaa ya'vi' ya'a ne yivi' ndii, ña kiní iin' nduu' a nuu' Ndiosí.

Yo'o' ka'án Jesús xa'a' tu'un ndei' Ndiosí

16 'Tu'un ndei' Ndiosí xiin' ña ni ka'an te ni ka'an tiakú tu'un a jaan' ndii, ni xa'ndia chuun' a nuu' ne yivi' ndee kijí' ni tuví Juan, te sakuchi' ne yivi' kuenta Ndiosí. Te ndee kijí' sakan' ni xa'a' ka'án ndoso' i xa'a' ña kuní a ko'ni ne yivi' nda'a' Ndiosí te ka'ndia chuun' a nimá ña. Te sakuu' ña xanduxa' ndiee' te ko'ni ña ikan'. 17 Ndisu vixi ka nduu' a ña ndoñu'u' iin chiin' tu'un ndei' Ndiosí te sakan' ña ndoñu'u' ndivi' xiin' ñu'u' iin yivi'.

Yo'o' ka'án Jesús ña vā'a nata'vi' ta'an' ne yivi', ne xa ni tunda'a'
(Mt. 19:1-12; Mr. 10:1-12)

18 'Yoo ka nata'vi' ta'an' xiin' ña' si'i ra, te tunda'á' ra xiin' tukú ña'a' ndii, xaa' ra kuachi xiin' ña' jaan' nuu' Ndiosí, te yoo ka nduu' te tunda'á' xiin' ña'a' jaan' ndii, xaa' tu ra kuachi xiin' ña' jaan' nuu' Ndiosí.

Sania'á Jesús xa'a' iin te vika' xiin' iin te nda'vi kuu' ñani' Lázaro

19 'Ní yoo iin te vika', te ni ni'nu ra mijí' ndi'i' toto kua'a ndukun' va'a koo' chukuu', xiin' toto ya'vi va, te saa kivi' xaka'nu' ra xaxi' ra mijí' ndi'i' ña xaxi' ña ya'vi koo' chukuu'. 20 Te ni yoo tu iin te nda'vi kuu' ñani' Lázaro. Te jaan' ndii, kanii' iin' ra te'í, te ndu'u' ndiaa ra yi'e' te vika' jaan'. 21 Te ni xikan va nimá ra kaxi' ra xi'e' ña koyó tixin mesa te vika' jaan'. Te ndee naya' kuaxi, te ñundiaa' ri' iin ra mii' te'í.

22 'Ní xaa iin kivi' ña ni xi'i te nda'vi kuu' jaan', te ni kixin ángele, te ni na'in ña'a' a, te ni chindu'u' ña'a' a xiin' Abraham. Te ni xi'i tu te vika' jaan', te ni nataan' ña'a' ne yivi'. 23 Te ndee ñuu ndii mii' naá ra tundo'o' ni ndoni'i' ra nuu' ra, te ni xiní ra ndee xika' ndu'u' Abraham, te ndu'u' tu Lázaro xiin' ra. 24 Sakan' te ni ka'an ti'e' te vika' jaan' ndii: "Táku'e Abraham, kuvita ini un' xa'a' i, te ka'an chuun' un' xiin' Lázaro, te sachii' ra tee' nuu' nda'a' ra xiin' tikui, te

kixin satoó ra ra' nuu' yaa' i, sakan' ña ndo'o' u'vi xava'a i nuu' ñu'u yo'o'", ni kachi ra. ²⁵Ndisu ni ka'an Abraham xiin' ra ndii: "Yuva' i, naka'an' un' ña ki' ni xika un' iin yivi' ndii, ni na'in un' ña va'a, te Lázaro yo'o' ndii, va'a ni ndo'o ra. Ndisu vitin ndii, ndu'u' va'a ra yo'o', te yo'ó yoo tundo'o' ñaa'. ²⁶Te siin' tuku ndii, yoo iin ta'vi' kunu koo' chukuu' tein e', sakan' na kuii' tee' ndee kuni xka'ndia yoo ka ndiee' yo'o' ñaa' ndii, küvi xka'ndia nia, te ni ndee küvi xka'ndia tu ndo'ó mii' ndiee' ndu'u yo'o'", ni kachi Abraham. ²⁷Sakan' te ni ka'an te vika' ndii: "Táku'e, naa' sakan' ndii, ka'an nda'vi i xiin' un' ña ti'vi' un' Lázaro te ku'un ra vi'e yuva' i. ²⁸Sakan' ña yoo u'un ta'an ka ñani i, te sakuni' tu'un ra te jaan', te kixin ra mii' yoo tundo'o' yo'o'", ni kachi ra. ²⁹Ndisu ni ka'an Abraham ndii: "Te jaan' ndii, kumi' ra tu'un ndei' Ndiosí, ña ni ke'i Moisés, xiin' ña ni ke'i te ni ka'an tiakú tu'un a. Na chuun xa'a' ra ña ka'an ña jaan'", ni kachi ra. ³⁰Ikan' te ni ka'an te vika' jaan' ndii: "Táku'e Abraham, kändixa' ra xiin' ña jaan' kuiti', ndisu naa' natiaku iin ne xa ni xi'i, te ku'un nia nuu' ra ndii, nama ra nimá ra xa'a' kuachi ra", ni kachi ra. ³¹Sakan' te ni ka'an Abraham xiin' ra ndii: "Naa' küni küni so'o ra tu'un ndei' Ndiosí, ña ni ke'i Moisés, xiin' ña ni ke'i te ni ka'an tiakú tu'un a ndii, kändixa' tu ra tee' ndee natiaku iin ne xa ni xi'i, te ku'un nia nuu' ra", ni kachi ra —ni kachi Jesús.

**Ka'an Jesús ña iyo va kundo'o' ne kaviko' ne xa ini
xini ña'a' te saa nia kuachi**
(Mt. 18:6-7, 21-22; Mr. 9:42)

17 ¹Ikan' te ni ka'an Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a ndii: —Yoo' kua'a' ña kaviko' yoo' te saa e' kuachi, ndisu iyo va kundo'o' ne kaviko' ne yivi' te saa nia kuachi jaan'. ²Ndee chaa' ka na satiín ne yivi' iin yuu' molino sukun' ne jaan', te sko'ni' ña'a' nia tixin mini te sakan' ña kundu nia ne kaviko' ne kuali', ne ini xini yu'u yo'o', te saa nia kuachi. ³Sakan' na kuii' koto xiin' miji' va ndo'.

'Naa' xaa' iin ñani ta'an' ndo' kuachi xiin' ndo' ndii, ku'un ndo', te saki'in' ña'a' ndo' kuento. Te naa' ni nama ra nimá ra ndii, koo ka'nu' ini ndo' xa'a' ra. ⁴Te naa' uxa ta'an ichi' iin ndaa' kivi' saa te jaan' kuachi xiin' ndo'ó, te nandiko' ra uxa

ta'an ichi' nuu' ndo' xikán ra ña maní' nuu' ndo' ka'án ra ndii:
 “Koo ka'nu' ini un' xa'a' i” ndii, koo ka'nu' ini ndo' xa'a' ra
 —ni kachi a.

**Xikán te nda'a' xa'a' Jesús ña chindiee' ña'a'
 a te ini kua'a' ka ra kuni ña'a' ra**

⁵Ni ka'an ra xiin' xto'o e' ndii:

—Tákuie, chindiee' un' ndu'u te ini kua'a' ka ndu kuni ndu
 yo'ó —ni kachi ra.

⁶Sakan' te ni ka'an xto'o e' xiin' ra ndii:

—Naa' ini ndo' xini ndo' yu'u tee' sie, ndee naa lulu ma'á
 ndikin' mostaza kuiti' ndii, kuvi ka'an chuun' ndo' xiin' tun'
 tiu'un yo'ó' ndii: “Kua'an keta un' xiin' sakuu' tio'o un', te
 nachi'i xiin' mii' un' tixin tikui mini ka'nu'”, kachi ndo', te
 kandixa' nu' ña ka'an ndo'.

Sania'á Jesús saa kuni a kuu ne xika' nuu' nuu' Ndiosí

⁷Naa' iin ndo'ó yoo iin te xika' nuu' nuu', te ni nandiko'
 ra ni xa'an ta'vi' ra ñu'u', uun ni xito ra mbee ndii, ñháá ka'án
 ndo' xiin' ra ndii: “Xka'ndia te kuxi un' nuu' mesa”? ⁸Süu' ña
 jaan' ka'án ndo', süu' jaan' ndii ka'an ndo' ndii: “Sava'a un' ña
 kuxi i, te koo tu'va un' te kaka nuu un' nuu' i ndee ndi'i kuxi i
 te ko'o i, sakan' vi' te kuvi kuxi yo'ó, te ko'o un'”, kachi ndo'.
⁹Te täxi tu ndo' ña chindani te xika' nuu' nuu' ndo' jaan' xa'a'
 ña ni saxinú ra ña ni ka'an chuun' ndo' xiin' ra saa ra. ¹⁰Te
 sakan' tu ndo'ó, kii' ndi'i saxinu ndo' ña ka'án chuun' Ndiosí
 xiin' ndo' saa ndo' ndii, ka'an ndo' xiin' a ndii: “Tákuie, te
 xika' nuu' nuu' kuiti' un' nduu' ndu, sakan' ña ña ni ka'an
 chuun' xiin' kuiti' ndu ni xaa ndu”, kachi ndo' —ni kachi a.

So'o ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús uxi ta'an te kumi' kui'e te'i

¹¹Kii' naá ka Jesús ichi' kua'an a ñuu Jerusalén, te xka'ndia
 a nuu' ñu'u' Samaria yatín xa'in' ñu'u' Galilea ndii, ¹²ni xaa a
 nuu' iin ñuu lulu, te ni kandekuie uxi ta'an te kumi' kui'e te'i,
 te ni xikuíta ra ndee ndoso' nuu' a. ¹³Te ti'e' ni kuaa' ra ka'án
 ra ndii:

—Tákuie Jesús, kuvita ini un' xa'a' ndu —ni kachi ra.

¹⁴Te kii' ni xini ña'a' Jesús ndii, ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Kua'an ndo' nuu' sutu, te koto ndiaa ra ndo'ó —ni kachi a.

Te kij' kua'an ra ndii, ni nda'a ra. ¹⁵Sakan' te iin te jaan', kij' ni xini ra ña ni nda'a ra ndii, ni nandiko' ra ichi', te xaka'nu' ti'e' ra Ndiosí. ¹⁶Te ni xaa ra, te ni xikuiin xiti' ra ndee ni katandiee ra nuu' ra ndee nuu' ñu'u' nuu' Jesús taxi' ra ña chindani a. Te jaan' ndii, te Samaria nduu' ra. ¹⁷Sakan' te ni ka'an Jesús ndii:

—¿Ñáá süu' uxí ta'an kuu' te ni sanda'a i? ¿Mii' kua'an ín ta'an ka ra? ¹⁸¿Ñáá iin ndaa' te tuku' yo'o' kuiti' ni nandiko' te saka'nu' ra Ndiosí? —ni kachi a.

¹⁹Sakan' te ni ka'an a xiin' te jaan' ndii:

—Ndondichi un', te ku'un un', xa ni nda'a un' xa'a a ña ini un' xini un' yu'u —ni kachi a.

Ndee ña koo kij' nandiko' Jesús

(Mt. 24:23-28, 36-41)

²⁰Unta' ndii, ni ndatu'un' te fariseo Jesús amaa xa'a' ka'ndia chuun' Ndiosí. Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Kij' kixin ña xa'ndia chuun' Ndiosí ndii, küvi kuni ña'a' e' xiin' nduchi' nuu' e'. ²¹Te ndee iin ne yivi' ka'an ndii: “Koto ndo', yo'o' yoo ña xa'ndia chuun' Ndiosí”, uun “Kaa' yoo a.” Kuachi ndii xa yoo ña xa'ndia chuun' a tein ndo' —ni kachi a.

²²Sakan' te ni ka'an a xiin' te nda'a' xa'a' a ndii:

—Naá kivi' ndii, kuni nimá ndo' kuni nuu' ndo' iin kivi' kij' nandiko' yu'u, ña nduu' tu te yivi', ndisu küni xachi' ndo' xaa kivi' jaan'. ²³Te ka'an ne yivi' xiin' ndo' ndii: “Koto ndo', kaa' ni xaa a”, uun “Yo'o' naá a”, kachi ña xiin' ndo'. Ndisu kü'un ndo', te ni ndee kündikun tu ndo' xata' ña. ²⁴Kuachi ndii, kij' nandiko' yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, kuni sakuu' ne yivi' yu'u ndee naa yi'é ñu'u savi' kanii' ndivi'. ²⁵Ndisu ña nuu' ndii, kuni a ña kundo'o kua'a' i, te nätiin ne ndiee' iin yivi' yo'o' yu'u.

²⁶Ndee naa ni xaa ne yivi' xta'an' kij' ni tiaku Noé ndii, sakan' tu saa ne ndiee' iin yivi' kij' nandiko' yu'u, ña nduu' tu te yivi'. ²⁷Ne yivi' jaan' ndii, ni xixi ña, ni xii' ña, te ni tunda'a' ña ndee kivi' ni ndi'vi Noé tixin tundoo' chie, te ni ndoñu'u' sakuu' ne yivi' jaan' xiin' tikui kua'a'. ²⁸Te iin kachi ni xaa tu ne ni ndiee ñuu Sodoma kij' ni xika Lot ndii, ni xixi ña, te ni xii' ña, te ni sata' ña, te ni xiko' ña, te ni chi'i ña ña'a, te ni xa'a ña vi'e ña. ²⁹Te kij' ni keta Lot ñuu jaan'

ndii, ni kiee ñu'u xiin' yuu' ndatin ndivi', te ni koyo a nuu' ñuu Sodomá jaan', te ni ndoñu'u' sakuu' ne yivi' jaan'. ³⁰Te iin kachi tu saa ne yivi' kii' nandiko' yu'u, ña nduu' tu te yivi'.

³¹'Kivi' jaan' ndii, naa yoo ndiee' xini' vi'e nia ndii, na xka'ndia ka nia tixin vi'e nia te na'in nia ña'a nia. Te yoo ka naa xachuun' nuu' ñu'u' nia ndii, na nandiko' ka nia vi'e nia te na'in nia ña'a nia. ³²Naka'an' ndo' saa ni ndo'o ña' si'i Lot, te ni xi'i a'. ³³Te yoo ka kuni sakaku' xiin' mii' mii' ndii, kuvi nia, ndisu yoo ka taxi' kivi' ñuu xa'a' ichi' yu'u ndii, natiiin nia kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i'. ³⁴Ka'an i xiin' ndo' ña ñuu kivi' jaan' ndii, naa' ndiee' uvi ta'an ne yivi' kixin inga' nia nuu' tun' xto ndii, iin nia ku'un nda'a' Ndiosí, te iin nia ndoo. ³⁵Te naa' ndiko' inga' uvi ta'an ña'a' ndii, iin a' ku'un nda'a' Ndiosí, te iin a' ndoo. ³⁶Te naa' ñu'u' inga' uvi ta'an te yivi' xa'a' ku'u ndii, iin ra ku'un nda'a' Ndiosí, te iin ra ndoo —ni kachi a.

³⁷Sakan' te ni ka'an ra xiin' Jesús ndii:

—¿Táku'e, mii' koo ña ka'an un' jaan'? —ni kachi ra.

Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Sakuu' e' xini' ndii, mii' kandu'u' ña te'i nakayá tikoxií —ni kachi a.

**Yo'o' sania'á Jesús xa'a' iin te xa'nú
kuachi xiin' xa'a' iin ña'a' kuaan'**

18 ¹Te ni ka'an tu Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a iin ña ka'an ndiaa te sania'á ña'a' a ña ka'an te ka'an ra xiin' Ndiosí, te iin kuiin ra ²ka'an a ndii:

—Ni yoo iin te xa'nú kuachi iin ñuu, te jaan' ndii, ni xito ka'nu' ra Ndiosí, te ni tiin' ka'nu' tu ra ne yivi'. ³Te ñuu jaan' ni ndu'u' tu iin ña' kuaan'. Te ña' jaan' ndii, kua'an te kua'an a' mii' ndu'u' te jaan', te ka'an a' xiin' ra ndii: “Táku'e, saa un' ña va'a, te ka'nu ndaku un' kuachi xa'a' i nuu' te ndasi' yu'u”, ni kachi a'. ⁴Kua'a' va ichi' ndii, ni xiin' ra saa ra ña ndaku xiin' ña' jaan', ndisu ni ya'a kivi', te ni xanini' ra xiin' nimá ra ndii: “Tee' ndee xito' ka'nu' e' Ndiosí, te ni ndee tiin' ka'nu' tu e ne yivi', ⁵ndisu xa'a' a ña kayu'u' a' nuu' e' ndii, ka'nu ndaku e' kuachi xa'a' a', koto ka kayu'u' te kayu'u' ka a' nuu' e', te sakusuxan' a' xini' e'”, ni kachi ra xiin' nimá ra —ni kachi a.

⁶Te ni ka'an tu xto'o e' Jesús ndii:

—Saa kuenta ndo' ña ni ka'an te xa'nú kuachi, te xächuun' ndaku jaan'. ⁷Naa' ndee te jaan' ni xaa ña ndaku xiin' ña' kuaan' jaan' ndii, saa ka vi' tu yoo tu'va ya'a ka Ndiosí, te saa a ña ndaku xiin' ne ni na'axin a xika' ichi' a, ne ka'an te ka'an xiin' a nduvi' xiin' ñuu. ¿Ñáá tuu ndo' ña ch'indiee' yachi a ne nduu' kuenta a jaan'? ⁸Ka'an i xiin' ndo' ña yachi va saa Ndiosí ña ndaku xiin' ne nduu' kuenta a jaan', ndisu kii' nandiko' yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, ¿ñáá tuu ndo' ndii, koo kua'a' ka ne ini kuni yu'u nuu' ñu'u' iin yivi' yo'o'? —ni kachi a.

So'o ni sania'á Jesús xa'a' uvi ta'an te ka'an xiin' Ndiosí

⁹Te ni ka'an Jesús iin ña ka'an ndiaa xiin' sava te yivi', te tuu ña mii' kuiti' ra nduu' te xachuun' ndaku nuu' Ndiosí, te sandiee' kui'e ra sakuu' tuku ne yivi', ka'an a ndii:

¹⁰—Unta' ndii, ni xaa uvi ta'an te yivi' nuu' ki'e yukun' ka'nu' te ka'an ra xiin' Ndiosí. Iin ra ndii, te fariseo nduu' ra. Te inga ra nduu' te kendiaa' ya'vi xa'a' ñuu Roma. ¹¹Te fariseo jaan' ndii, ni xikuin ndichi ra, te so'o ni ka'an ra xiin' Ndiosí xa'a' mii' ra: “Ndiosí, yu'u ndii, taxi' i ña ch'indani un', sakan' ña xika' i naa xika' tuku te yivi' naa kuu' te xakuina', xiin' te xächuun' ndaku, xiin' te kumi' musa, xiin' naa kuu' te kaa', ña nduu' ra te kendiaa' ya'vi xa'a' ñuu Roma. ¹²Yu'u ndii, xika' nditia i uvi ichi' i'in ximana kua'an, te taxi' i iin ña'a xa'a' i'in uxi ña'a sakuu' ña kanando i kii' xachuun' i”, ni kachi ra. ¹³Ndisu te kendiaa' ya'vi jaan' ndii, iin' mii' ra ndee ndoso' ka'an ra xiin' Ndiosí, te ni ndee ni ndani' ra nuu' ra ndivi'. Süu' jaan' ndii kuum' iki' ra tia'ni ra ka'an ra ndii: “Ndiosí, koo ka'nu' ini un' xa'a' yu'u, sakan' ña te ndiso' kuachi nduu' i”, ni kachi ra. ¹⁴Te ka'an i xiin' ndo' ña kii' kuan nu'u te kendiaa' ya'vi jaan' ndii, xa ni sandoyo' Ndiosí kuachi ra nuu' a. Ndisu te fariseo jaan' ndii, ni sandoyo' a kuachi ra, sakan' ña yoo ka xachié xiin' mii' ndii, sanuu' ña'a Ndiosí. Te yoo ka sanuu' xiin' mii' ndii, sachié ña'a a —ni kachi a.

So'o ni xaa a kii' ni sañu'u' Jesús ne kuali'

(Mt. 19:13-15; Mr. 10:13-16)

¹⁵Ni ndekuje tu ne yivi' xiin' ne kuali', te tondia nda'a' ña'a' Jesús, te sañu'u' ña'a' a. Te kii' ni xini te nda'a' xa'a' a ña jaan' ndii, ni xi'e ra nuu' ne kuaxi xiin' ne kuali' jaan'.

© 1996 David C. Cook

Ka'án Jesús xiin' Ndiosí xa'a' ne kualí' (18.17)

¹⁶Ndisu ni kaná Jesús ne kualí' jaan' nuu' a. Te ni ka'an a xiin' te nda'a' xa'a' a ndii:

—Taxi ndo' na kixin ne kualí' nuu' i, te nākasi ña'a' ndo'. Kuachí ndii xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne iní xini ña'a' ndee naa iní ne kualí' kaa' xini nia yuva' si'i' nia. ¹⁷Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ndii, yoo ka taxi' ka'ndia chuun' Ndiosí nimá nia ndee naa taxi' ne kualí' kaa' xa'ndia chuun' yuva' si'i' nia nuu' nia ndii, küvi kunduú ne jaan' kuenta a ne xa xa'ndia chuun' a nimá —ni kachi a.

So'o ni ka'an Jesús xiin' iin te vika'

(Mt. 19:16-30; Mr. 10:17-31)

¹⁸Te ni ndatu'un' iin te kuu' ka'nu' Jesús ndii:

—Tákuie, ña va'a nimá, ¿ndee ña kuní a saa i te natiin i kivi' ñuu ña kōo' kivi' ndi'i'? —ni kachi ra.

¹⁹Sakan' te ni ndatu'un' ña'a' Jesús ndii:

—Kii' ka'án un' ña ña va'a nimá nduu' yu'u ndii, ¿ndichun ka'án un' ña jaan'? Kuachí ndii iin ndaa' Ndiosí kuiti' nduu' ña va'a nimá. ²⁰Xa xini un' tu'un ndei' Ndiosí, ña ka'án ndii:

“Kümi' un' musa un'. Kä'ní' un' ne yivi'. Säkui'na' un'. Kä'an un' tun vixi. Koto ka'nu' un' yuva' si'i' un'” —ni kachi Jesús.

²¹Sakan' te ni ka'an te jaan' xiin' a ndii:

—Xa saxinú i sakuu' ña jaan' ndee kii' nduu' i te sava —ni kachi ra.

²²Te kii' ni xini so'o Jesús ña ni ka'an ra jaan', te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ndee iin ndaa' tjo' ña'a kuni ka saa un'. Xiko' un' sakuu' ña kumi' un', te taxi un' xu'un' a nda'a' ne nda'vi kuu', sakan' te kumi' un' ña vika' ndivi', te kixin un', te kundikun un' yu'u' —ni kachi a.

²³Ndisu kii' ni xini so'o ra ña jaan' ndii, ni kusuchi' va ini ra, sakan' ña te vika' va nduu' ra. ²⁴Te kii' ni xini Jesús ña ni kunda'vi va kuni te jaan', sakan' te ni ka'an a ndii:

—Vixi xava'a nuu' ne vika', te taxi nia ka'ndia chuun' Ndiosí nimá nia. ²⁵Sakan' ña vixi ka nuu' ne vika', te taxi nia ka'ndia chuun' Ndiosí nimá nia, ndee naa ña küvi tu xka'ndia ndee iin camello yavi xa'a' iin tiku —ni kachi a.

²⁶Te ni ka'an ne ni xini so'o ña jaan' xiin' a ndii:

—Naa' sakan' ndii, ¿yoo tu küvi kaku nuu' kuachi nia? —ni kachi nia.

²⁷Sakan' te ni ka'an a xiin' nia ndii:

—Ne yivi' ndii, küvi saa nia ña jaan', ndisu Ndiosí ndii, küvi saa ña'a' a —ni kachi a.

²⁸Sakan' te ni ka'an Pedro xiin' a ndii:

—Tákuie, koto un', ndu'u ndii, ni nakoo ndu sakuu' ña kumi' ndu, te ndikún ndu yo'ó —ni kachi ra.

²⁹Sakan' te ni ka'an a xiin' te nda'a' xa'a' a ndii:

—Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, sakuu' ne yivi', ne ni nakoo vi'e nia, uun yuva' si'i' nia, uun tiaa ta'an' nia, uun ña' si'i' ra, uun si'e nia xa'a' ña kuni nia ka'ndia chuun' Ndiosí nimá kua'a' ka ne yivi' ndii, ³⁰sañu'u' kua'a' va ña'a' Ndiosí vitin iin yivi' yo'o'. Te nuu' ku'un e' ndii, taxi a kivi' nuu nia ña köo' kivi' ndi'i' tuku iin yivi' —ni kachi Jesús xiin' ra.

Tuku ni ka'an Jesús xa'a' ña kundo'o a te küvi a

(Mt. 20:17-19; Mr. 10:32-34)

³¹Te ni kana siin' Jesús te uxí uví ta'an te nda'a' xa'a' a, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Xiní ndo' ña ichi' ñuu Jerusalén kaa' e' kua'an e' vitin, te ikan' xinu sakuu' ña ni ke'i te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an' xa'a' yu'u, ña nduu' tu te yivi'. ³² Kuachi' ndii sanakua'a te yivi' yu'u nda'a' te tuku', te sandiee kui'e ra yu'u, te kania'a tu ra xiin' i, te kondia tiasi'i tu ra yu'u, ³³ te suku' yo'o' u'vi tu ra yu'u, te ka'ni' ra yu'u. Ndisu kivi' ña un' te natiaku i —ni kachi' Jesús.

³⁴ Ndisu ndee sie ni kundani te jaan' ña ni ka'an a xiin' ra jaan', sakan' ña ni yoo si'e ña jaan' nuu' ra, sakan' na ni kundani xachi' ra ña jaan'.

**So'õ ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús iin te kui'e nduchi'
nuu' yatın ñuu Jericó**

(Mt. 20:29-34; Mr. 10:46-52)

³⁵ Te kii' xa kuyatin' Jesús kua'an a ñuu Jericó ndii, ndu'u' iin te kui'e nduchi' nuu' yu'u' ichi' ikan' xikán ra limuxtan. ³⁶ Te kii' ni xiní so'õ ra ña kua'a' ne yivi' xka'ndía kua'an ndii, ni ndatu'un' ra yoo nduu' a yoo. ³⁷ Te ni ka'an ne yivi' jaan' xiin' ra ña Jesús, te ni kiee ñuu Nazaret, nduu' te xka'ndía kua'an. ³⁸ Ikan' te ni xa'a' nde'í ti'e' ra ka'an ra ndii:

—Jesús, yo'ó ña nduu' siani' xika' David, kuvita in' un' xa'a' i —ni kachi' ra.

³⁹ Te ne yivi', ne ni'i' ichi' nuu' Jesús kua'an ña ndii, ni xi'e' ña nuu' ra te koõ taxin' yu'u' ra, ndisu so'õ ti'e' ka ka'an ra ndii:

—Yo'ó, ña nduu' siani' xika' David, kuvita in' un' xa'a' i —ni kachi' ra.

⁴⁰ Sakan' te ni xikuiin Jesús, te ni ka'an chuun' a ña kixin' ndiaka ña'a' ne yivi' nuu' a. Te kii' ni xaa ra nuu' a jaan', te ni ndatu'un' ña'a' a ka'an a ndii:

⁴¹ —¿Ndee ña kuní un' saa i xa'a' un'? —ni kachi' a.

Te ni nakuiin te kui'e nduchi' nuu' jaan' ndii:

—Táku'e, kuní i ndii, nakoto'ni i saa un' —ni kachi' ra.

⁴² Sakan' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Nakoto'ni un'. Xa'a' a ña in' un' xini un' yu'u' na xa ni nda'a un' —ni kachi' a.

⁴³ Xaka'an e', te ni nda'a ra, te ni xa'a' ra ndikún ra Jesús xaka'nu' ra Ndiosí. Te sakuu' ne ni xiní ña ni nda'a te jaan' ndii, ni xaka'nu' tu ne jaan' Ndiosí.

So'ŋ ni xaa a kii' ni xa'an Jesús vi'e Zaqueo

19 ¹Ni nda'ni Jesús ñuu Jericó kii' xka'ndiá a kua'an a. ²Te ñuu jaan' nduu' iin te yivi' nani' Zaqueo. Te jaan' nduu' te xa'ndia chuun' nuu' te kendiaa' ya'vi xa'a' ñuu Roma, te te vika' va nduu' ra. ³Te ni kuni va ra kuni ra Jesús, ndisu küvi kuni ña'a' ra, sakan' ña kua'a' va ne yivi' ita' nuu' ra, te te chiki nduu' ra. ⁴Sakan' na ni ndava ra ni ki'in ichi' ra, te ni kaa ra iin itun' yatin' ikan' te kuni ra Jesús, sakan' ña ikan' xto' xka'ndia a. ⁵Te kii' ni xaa Jesús mii' iin' itun' jaan' ndii, ni nakoto a ninu, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Zaqueo, kuan nuu kii', sakan' ña kivi' vitin' kuní a nandiee' i vi'e un' —ni kachi a.

⁶Sakan' te ni nuu ki'i' ra, te kuatia' ini ra kii' naka' ña'a' ra kua'an a vi'e ra. ⁷Te kii' ni xini ne yivi' jaan' ña ni ki'vi Jesús vi'e Zaqueo jaan' ndii, ni xa'a' ka'an kini' ña xa'a' a, ka'an ña ña ni ndi'vi a, te nandiee' a vi'e iin te ndiso' kuachi. ⁸Ni xikuiin ndichi' Zaqueo, te ni ka'an ra xiin' xto'o e' ndii:

—Tákuie, ta'vi' sava sakuu' ña kumi' i samani' i ne nda'vi kuu', te naa' ni xakuina' siki' i ña'a' yoo ka ndii, sanandiko' i ña jaan' kumi' ichi' kua'a' ka a nda'a' ña —ni kachi ra.

⁹Sakan' te ni ka'an a ndii:

—Vitin' ni sakakú Ndiosí te yo'o' xiin' ne ndiee' vi'e ra, sakan' ña iin siani' xika' Abraham nduu' tu ra xa'a' a ña ini ra xini ra Ndiosí ndee naa te jaan'. ¹⁰Sakan' ña yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, ni xaa i iin yivi', te nanduku' i ne ni kuxika' nuu' Ndiosí te sakakú ña'a' i —ni kachi a.

Sania'á Jesús xa'a' iin te ni nanduuy rey

(Mt. 25:14-30)

¹¹Kii' ndi'i ni xini so'o ne yivi' ña jaan', te ni ka'an a iin ña ka'an ndiaa nuu' ña, sakan' ña tuu ña ndii, xa'a' a ña xa kuyatin' a kua'an ñuu Jerusalén ndii, numi' te xa'a' ña ka'ndia chuun' Ndiosí nuu' ña. ¹²Sakan' na kuii' ni ka'an a xiin' ña ndii:

—Yoo iin tiaa si'e iin rey, te jaan' ndii, ni keta ra kua'an ra inga ñuu te nakuiso chuun' ra te kunduú ra rey, ndi'i jaan', te nandiko' ra te ka'ndia chuun' ra nuu' ñuu ra. ¹³Ndisu ña kuní ka ku'un ra, te ni kana ra uxí ta'an te xika' nuu' nuu' ra. Te ni taxí ra kua'a' xu'un' nda'a' i'in te jaan'. Te ni ka'an ra xiin' te

jaan' ndii: "Sachuun' ndo' xiin' xu'un' i yo'o' ndee nandiko' i", ni kachi ra. ¹⁴Ndisu ne nuu ra ndii, ndasi' na'a' nia, sakan' na ni tjanu' nia iin ti'vi te kun ka'an xiin' te sanakuiso' chuun' na'a', te ni ka'an ra ndii: "Kuni' ndu'u na kunduu te jaan' rey nuu' ndu'", ni kachi ra. ¹⁵Te ni nandiko' te jaan' kii' ndii' ni na'in chuun' ra na nduu' ra rey, te ni ka'an chuun' ra na kixin te xika' nuu' nuu' ra jaan', te ni taxi ra xu'un' nda'a', te kundani ra saa kuu' xu'un' ni kanando i'in ra.

¹⁶Sakan' te ni xaa te nuu' nuu' ra ka'an ra ndii: "Takuie, xu'un' na ni taxi un' nda'a' i ndii, uxi ichi' ka kuu' xu'un' ni kanando a ni xaa i", ni kachi ra. ¹⁷Sakan' te ni ka'an rey jaan' xiin' ra ndii: "Va'a va ni xaa un', iin te xika' nuu' va'a nduu' un'. Xa'a' a na ni xachuun' ndaku un' xiin' na sie ndii, sakuiso' chuun' i yo'ó te ka'ndia chuun' un' nuu' uxi ta'an nuu'", ni kachi ra.

¹⁸Sakan' te ni xaa tuku ra nuu' rey jaan' ka'an ra ndii: "Takuie, xu'un' na ni taxi un' nda'a' i ndii, u'un ichi' ka kuu' xu'un' ni kanando a ni xaa i", ni kachi ra. ¹⁹Sakan' te ni ka'an rey jaan' xiin' ra ndii: "Sakuiso' chuun' tu i yo'ó te ka'ndia chuun' un' nuu' u'un ta'an nuu'", ni kachi ra.

²⁰Sakan' te ni xaa tu inga ra nuu' rey jaan', te ni ka'an ra ndii: "Takuie, yo'o' ni' i xu'un' un', na ni taxi un' nda'a' i, na ni ndu'u' va'a tixin iin pein ni xaa i. ²¹Kuachi ndii ni yi'vi i xini yo'ó, sakan' na iin te kui'e va nduu' un'. Te nakaya un' na'a' mi' koo' a ni chindu'u' un', te kenciaa' un' na'a' mi' ni chii' un'", ni kachi ra. ²²Sakan' te ni ka'an rey jaan' ndii: "Iin te xika' nuu' nia'a nduu' un'. Xiin' tu'un yu'u' mii' un' katun' i yo'ó. Sakan' na xini un' na iin te kui'e va nduu' i, te nakaya i na'a' mi' koo' a ni chindu'u' i, te kenciaa' tu i na'a' mi' ni chii' i. ²³Na sakan' ndii, ¿ndichun na ni chinaa' un' xu'un' i naa' mii' taxa'a ne yivi' xu'un' te na'in i e xiin' xata' a kii' nandiko' i?", ni kachi ra.

²⁴Sakan' te ni ka'an rey jaan' xiin' te ita' nuu' ra ndii: "Na'in ndo' xu'un' kaa' nda'a' te kaa', te taxi ndo' a nda'a' te kumi' uxi ta'an a", ni kachi ra. ²⁵Sakan' te ni ka'an ra xiin' rey jaan' ndii: "Takuie, xa kumi' te kaa' uxi ta'an xu'un'", ni kachi ra. ²⁶Sakan' te ni ka'an rey jaan' ndii: "Ka'an i xiin' ndo' na yoo ka kumi' na'a' ndii, natiin ka nia a, te yoo ka koo' a kumi' ndii, ndee na sie na kumi' nia kiee nda'a' nia. ²⁷Te ne yivi', ne

kundasi' yu'u, ne ni kuni ña kunduu i rey nuu' nia ndii, kua'an ndo', te naka ña'a' ndo', te xaa nia yo'o', te ka'ni' ña'a' ndo' nuu' i", ni kachi ra —ni kachi Jesús.

So'o ni xaa a kii' nda'ni' Jesús ñuu Jerusalén

(Mt. 21:1-11; Mr. 11:1-11; Jn. 12:12-19)

28Te ndi'i so'o ni ka'an Jesús ña jaan', te ni keta a kua'an kaa a ñuu Jerusalén xiin' te nda'a' xa'a' a. 29Te kii' xa kuyatin' Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a jaan' ñuu Betfagé, xiin' ñuu Betania, ña ñu'u' yatin xa'a' xiki' ña nani' Olivos ndii, ikan' te ni ti'vi' a uvi ta'an te jaan' 30ka'an a xiin' ra ndii:

—Kua'an ndo' ñuu lulu, ña tuvi' kandu'u' tuku ta'vi' kaa'. Te kii' ko'ni ndo' kua'an ndo' ñuu kaa' ndii, kuni ndo' tiin iin mburru, ti' sakan' xinú. Ti' jaan' ndii, ndee iin ne yivi' tia'an kundu'u' xata' ri'. Ndaxin' ndo' ri', te kixin ndo' xiin' ri' yo'o'. 31Te naa' ndatu'un' yoo ka ndo'ó ndii: “¿Ndichun na ndaxin' ndo' mburru ñaa'?”, ka'an ndo' xiin' nia ndii: “Nuu' xto'o e' kuní ri' iin xa'a'”, kachi ndo' —ni kachi a.

32Sakan' te ni kiee te jaan' kua'an ra te nduku' ra ri', te ni xiní ra ri' saa nii' ni ka'an Jesús xiin' ra. 33Te kii' ita' ra ndaxin' ra ri' ndii, ni ka'an ne xiin' sana ri' xiin' ra ndii:

—¿Ndichun ndaxin' ndo' mburru sie ñaa'? —ni kachi nia.

34Sakan' te ni ka'an ra xiin' ne jaan' ndii:

—Ndaxin' ndu ri' sakan' ña nuu' xto'o e' kuní ri' iin xa'a' —ni kachi ra.

35Sakan' te kua'an ra xiin' ri' miil' iin' Jesús, te ni tandiee ra toto ña tití ra xata' ri'. Te ni sakaa' ña'a' ra xata' ri'. 36Te kii' kua'an Jesús yoso' a mburru jaan' ndii, xakin ne yivi' toto ña ndiso' nia ichi' miil' xka'ndiá a kua'an a jaan'. 37Te kii' xa kuyatin' nia miil' nakuitaá ichi' ña kua'an xiki' ña nani' Olivos jaan' ndii, sakuu' ne yivi' kua'a' ne ndikún ichi' a jaan' ndii, ni xa'a' kuaa' ti'e' sii' nia, te xaka'nu' tu nia Ndiosí xa'a' sakuu' chuun ka'nu' koo' chukuu' ña ni xiní nia xaa' Jesús 38ka'an nia ndii:

—¡Sañu'u' va xto'o e' ña kuaxi kuenta a kaa', ña nduu' ña xa'ndia chuun' nuu' e', te taxi' a ndee ndivi' ña yoo e' ña maní' xiin' a! ¡Na natiin Ndiosí, ña ndu'u' ndienu, ña xaka'nu' ña'a' e'! —ni kachi nia.

39Sakan' te ni ka'an sava te fariseo, te ka'ni tein ne yivi' jaan', xiin' Jesús ndii:

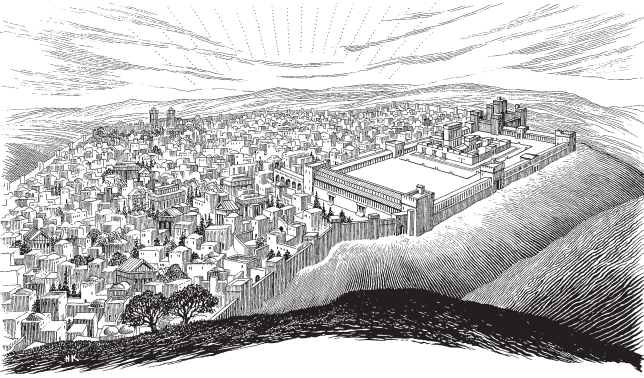
—Tákuie, kaší'e un' nuu' ne ndikún ichi' un' kaa' te ká'an nia ña jaan' —ni kachi' ra.

⁴⁰Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Ka'án i xiin' ndo' ña naa' koō taxin' yu'u' ne kaa' ndii, xa'a' yuu' kuaa' ti'e' a ña ka'án ne kaa' —ni kachi' a.

So'o ni xaa a kii' ni xaku Jesús xa'a' ñuu Jerusalén

⁴¹Te kii' ni kuyatín kuu ka Jesús ñuu Jerusalén, te ni xini a naá ñuu jaan' ndii, ni xaku a xa'a' a ⁴²ka'án a ndii:

Yo'o' nduu' ñuu Jerusalén (19.44)

—Ndo'ó, ne ndiee' ñuu Jerusalén, saa ka vi' kuní yu'u ña kundani' ndo' kivi' vitin saa saa ndo', te koō ña maní' nimá ndo'. Ndisu yoo si'e ña jaan' nuu' ndo' vitin. ⁴³Sakan' ña xaa kivi' ña kixin te ndasi' ta'an' xiin' ndo', te kasa'a ra nama saa xinunduu ñuu ndo', te kununduu ra ndo'ó, te nakasi ra ndo'ó kanii' xaan', ⁴⁴te sanduxín ra ñuu ndo', te ka'ni' ra ndo'ó xiin' si'e ndo', te ndee iin yuu' ñuu ndo' kütoto ta'an' ka, sakan' ña ni kuní ndo' nakuni' ndo' kivi' ña ni kixin Ndiosí te sakakú a ndo'ó —ni kachi' Jesús.

So'o ni xaa a kii' ni xa'an Jesús nuu' ki'e yukun' ka'nu', te ni taxi' a ne xiko' xiin' ne sata'

(Mt. 21:12-17; Mr. 11:15-19; Jn. 2:13-22)

⁴⁵Te ni nda'ni Jesús nuu' ki'e yukun' ka'nu', te ni xa'a' a taxi' u'vi' a ne xiko' ña'a' xiin' ne sata' nuu' ki'e jaan'. ⁴⁶Te ni ka'an a xiin' nja ndii:

—Yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án a ndii: “Vi'e i ndii, iin xaan' mii' ndatu'un' ne yivi' xiin' i nduu' a”, kachi a. Ndisu ndo'ó ndii, xa ni ndasanduú ndo' a vi'e ne kui'na' —ni kachi a.

⁴⁷Te i'in kivi' kua'an sania'á Jesús ne yivi' nuu' ki'e yukun' jaan'. Te sutu kuu' nuu', xiin' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí, xiin' te xixa nuu' nuu' jaan' ndii, xika' ra kuni ka'ni' ña'a' ra. ⁴⁸Ndisu köo' a ni kuví saa ra xiin' a, sakan' ña sakuu' ne yivi' ndiee' xini so'o' ña sania'á ña'a' a.

Ndatu'un' te ndiso' chuun' kuu' nuu' Jesús yoo taxi' ndiee' a
(Mt. 21:23-27; Mr. 11:27-33)

20 ¹Unta' kii' iin' Jesús sania'á a ne yivi' nuu' ki'e yukun' ka'nu' ka'án ndoso' a tu'un va'a ndii, ni ndekuie sutu kuu' nuu', xiin' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí, xiin' te xixa nuu' nuu' jaan', ²te ni ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—Ka'an un' xiin' ndu. ¿Yoo ni taxi ndiee' nuu' un' te xaa' un' ña xaa' un'? ¿Yoo ni sakuiso' chuun' yo'ó? —ni kachi ra.

³Sakan' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ndatu'un' tu yu'u ndo'ó iin ña'a, te kuní i ña nakuiin ndo' a. ⁴¿Yoo ni sakuiso' chuun' Juan, te ni sakuchi' ra ne yivi' kuenta Ndiosí? ¿Ñáá Ndiosí ni sakuiso' chuun' ña'a', uun ñáá te yivi' ni sakuiso' chuun' ña'a'? —ni kachi a.

⁵Te ni ndatu'un' xiin' ta'an' ra ndii:

—¿Ndee ña kuví ka'an e'? Naa' ka'an e' ña Ndiosí ni sakuiso' chuun' ña'a' ndii, ka'an ra xiin' e' ndii: “¿Ndichun na ni kandixa' ña'a' ndo'?” ⁶Te naa' ka'an e' ña te yivi' ni sakuiso' chuun' ña'a' ndii, iyo ka'ni' sakuu' ne yivi' ka'a' yoo' xiin' yuu'. Kuachi ndii xini kaxi' ña ña te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí ni nduu ra —kachi ra.

⁷Te ni ka'an ra xiin' Jesús ndii:

—Xini ndu yoo —ni kachi ra.

⁸Te ni ka'an ka Jesús xiin' ra ndii:

—Sakan' tu yu'u ndii, ka'an i xiin' ndo' yoo ni taxi ndiee' i te xaa' i ña ka'a' —ni kachi a.

Yo'o' ka'án Jesús iin ña ka'án ndiaa xa'a' te tatú ña'a
(Mt. 21:33-44; Mr. 12:1-11)

⁹Te ni xa'a' Jesús ka'án a nuu' ne yivi' jaan' iin ña ka'án ndiaa ndii:

—Iin te xiin' ñu'u' ndii, ni chi'i ra kua'a' yo'o' uva, te ni nduku' ra te tatú, te koto ña jaan', te ni keta ra kua'an ra tuku ñu'u' ki'in' kuiya. ¹⁰Te kii' ni xaa kivi' ña ni nakuixa nduu' uva jaan' ndii, ni ti'vi' ra iin te xika' nuu' nuu' ra, te kun naso te jaan' chaa' uva ña ndoo nda'a' te xiin' ñu'u' jaan'. Ndisu kii' ni xaa te xika' nuu' jaan' ndii, ni tiin ña'a' te tatú jaan', te ni kani u'vi' ña'a' ra, te ni sanandiko' nda'a' xiko' ña'a' ra. ¹¹Te ni ti'vi' tukuu' ra inga te xika' nuu' nuu' ra mii' ñu'u' te tatú jaan', ndisu te tatú jaan' ndii, ni kani tu ra te jaan', te mij' va ni kuu ra xiin' ra, te ni sanandiko' nda'a' xiko' ña'a' ra. ¹²Te ni ti'vi' tukuu' ra inga te xika' nuu' nuu' ra mii' ñu'u' te tatú jaan', ndisu ni kani tu ra te jaan', te ni xta'ni' tu ña'a' ra nuu' ñu'u' jaan'.

¹³'Sakan' te ni ka'an te xiin' ñu'u' jaan' xiin' nimá ra ndii: “¿Ndee ña saa e' vitin? Aan, xa xini i ndee ña saa e'. Ti'vi' e' si'e e', te ndani va'a e'. Kuain' te koto ka'nu' ña'a' ra kii' kuni ña'a' ra”, ni kachi ra xiin' nimá ra. ¹⁴Ndisu ni ka'an xiin' ta'an' te tatú jaan' kii' ni xini ra kuaxi te jaan' ndii: “Te kaa' nanduú te xiin' ñu'u' yo'o' kii' kuví yuva' ra. To'o' ndo', te ka'ni' e' ra, te sakan' nanduú yoo' te xiin' ñu'u' yo'o'”, ni kachi ra. ¹⁵Sakan' te ni tiin ña'a' ra xta'ni' ra xa'a' uva jaan', te ni xa'ni' ña'a' ra. ¿Ndee ña tuu ndo'ó saa te xiin' ña'a' yo'o' uva jaan' xiin' te tatú jaan'? ¹⁶Kixin ra, te ka'ni' ra sakuu' te tatú jaan', te taxi ra yo'o' uva jaan' nda'a' tuku te yivi' —ni kachi a.

Te ni ka'an sakuu' ne yivi' kii' ni xini so'o' nia ña jaan' ndii:

—Ndee iin kivi' saa Ndiosí sakan' —ni kachi nia.

¹⁷Te ni nakoto'ni Jesús nuu' nia, te ni ka'an a ndii:

—Na sakan' ndii, ¿ñaá tia'an kundani ndo' ndee ña kuni kachi ña yoso' nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án a ndii?

Yuu', ña ni xtaní te xa'a vi'e ndii,

ña jaan' ni nanduú yuu' kuu' nuu' xa'a' xiki' vi'e.

¹⁸Te yoo ka nama xata' yuu' jaan' ndii, ka'nu ña'a' a. Ndisu yoo ka xata' nama yuu' jaan' ndii, sakuachi' xi'e xachi' ña'a' a —ni kachi a.

¹⁹Te sutu kuu' nuu' xiin' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí ndii, xa hora sakan' ni xika ra tiin ra Jesús, sakan' ña ni kundani ra ña ni tiin kuachi' ña'a' a xiin' ña ka'án ndiaa jaan'. Ndisu ni kuví saa ra ña jaan' xa'a' a ña yi'vi ra ne yivi'.

So'ŋ ni nakuuŋ Jesús nuu' te fariseo xa'a' xü'un' yoo'

(Mt. 21:45-46; 22:15-22; Mr. 12:12-17)

²⁰Sakan' te ni ti'vi' ra sava te xito' maña, te xakuu' ña nduu' ra te xachuun' ndaku, te kuvü koto ku'a'a ra Jesús xiin' tu'un yu'u' a, te xiin' ña jaan' kuvü sanakua'a ña'a' ra nda'a' te xa'ndia chuun' ñuu Roma. ²¹Te ni ka'an te xito' maña jaan' xiin' a ndii:

—Tákuie, xiní ndü ña ña ndaku kuiti' ka'an un', te kuän yi'vi un' ña ka'an ne yivi' xa'a' un', sakan' ña näkaxin un' ne yivi'. Süu' jaan' ndii sania'a' un' ichi' Ndiosí xiin' ña ndixa kuiti'. ²²Xa'a' a jaan' na kuu' ka'an xiin' ndü: ¿ñaá va'a yoo a ña cha'vi e' César, te xa'ndia chuun' ñuu Roma, xü'un' yoo', uun ñáá vä'a yoo a? —ni kachi ra.

²³Ndisu Jesús ndii, ni xini a ña ñia'a, ña chituní te jaan', sakan' na ni ka'an a xiin' ra ndii:

²⁴—Taxi ndo' na koto i iin xü'un' yoo' jaan' —ni kachi a.

Te ni taxi ra iin xü'un' nda'a' a, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—¿Yoo nuu' nduu' ña ni ñiania xata' xü'un' yo'o', te yoo kivi' yoso' xata' a? —ni kachi a.

Te ni ka'an ra ndii:

—Nuu' César, te xa'ndia chuun' ñuu Roma xiin' kivi' ra nduu' a —ni kachi ra.

²⁵Sakan' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Xa'a' a jaan' na kuu' taxi e' nda'a' César ña nduu' ña'a César, te nda'a' Ndiosí na taxi e' ña nduu' ña'a Ndiosí —ni kachi a.

²⁶Te ni kuvü sanama' ña'a' ra xiin' ndee iin tu'un yu'u' a nuu' ne yivi' jaan', te ni nandaní va ra xa'a' ña ni ka'an a ña jaan', te ni xkoo taxin' yu'u' ra.

So'ŋ ni nakuuŋ Jesús nuu' te saduceo xa'a' ña natiaku ne xi'í

(Mt. 22:23-33; Mr. 12:18-27)

²⁷Sakan' te ni kixin sava te saduceo nuu' Jesús. Te jaan' ndii, kändixa' ra ña natiaku ne yivi' kii' xi'í ñia. Sakan' na kuu' ni ndatu'un' ña'a' ra ndii:

²⁸—Tákuie, yoso' ña ni ke'i Moisés mii' ka'an ra xiin' e' ña naa' ni xi'i ñani iin te yivi', te köo' si'e ra ni yoo xiin' ña' si'i' ra ndii, ñani ra kuní a tunda'a' xiin' ña' jaan' te köo si'e ra xiin' a'. Te si'e ra jaan' nanduü ndee naa si'e ñani ra, te ni xi'i

jaan'. ²⁹Va'a, unta' ndii, ni yoo uxá ta'an ñani. Te ni tunda'a' te nuu', ndisu ni xi'i ra ña kuní ka koo si'e ra xiin' ña' si'i ra. ³⁰Sakan' te ni tunda'a' ñani ra, te uvi, xiin' ña' jaan'. Ndisu ni xi'i tu te jaan' ña kuní ka koo si'e ra xiin' a'. ³¹Te iin kachi ni ndo'o tu ñani ra, te uni. Te iin sakan' ni ndo'o sakuu' te uxá ta'an jaan', koo' si'e ra ni yoo xiin' a' ndee ndi'i ra ni xi'i. ³²Te so'o' ndi'i, te ni xi'i tu ña'a' jaan'. ³³Sakan' na kuii' kii' natiaku nia ndii, ¿yoo ña' si'i kunduu tu ña' jaan', kuachi ndii uxá saa' te jaan' ni tunda'a' xiin' a'? —ni kachi ra.

³⁴Sakan' te ni nakuiin Jesús nuu' ra ndii:

—Iin yivi' yo'o' ndii, tunda'a' te yivi' xiin' ña'a'. ³⁵Ndisu ne ka'an Ndiosí ña natiaku inga iin yivi' ndii, tunda'a' ka ne jaan' ikan'. ³⁶Kuachi ndii kúvi ka kuví nia, sakan' ña kunduu nia ndee naa ángele, ña ndiee' ndivi'. Te nduu' nia si'e Ndiosí xa'a' a ña ni sanatiaku ña'a' a. ³⁷Ndisu xa'a' ña naa' natiaku ne xi'i ndii, ndee Moisés ni sania'a' xa'a' ña jaan' kii' ni ka'an ra xa'a' xto'o e' Ndiosí, ña ni ka'an a xiin' ra tein iñu', ña xixí, ña nduu' a Ndiosí Abraham, te nduu' tu a Ndiosí Isaac, te nduu' tu a Ndiosí Jacob. ³⁸Sakan' na kuii' Ndiosí ndii, süu' Ndiosí ne ni xi'i nduu' a, süu' jaan' ndii Ndiosí ne tiaku nduu' a, sakan' ña tiaku sakuu' ne yivi' nuu' Ndiosí —ni kachi a.

³⁹Te ni nakuiin sava te sania'a' tu'un ndei' Ndiosí ka'an ra xiin' a ndii:

—Sava xava'a ni ka'an un', tákui'e —ni kachi ra.

⁴⁰Te ni kundieni ka ra ndatu'un' ña'a' ra xa'a' inga ña'a.

Sania'a' Jesús yoo siani' xika' nduu' Cristo, ña sakakú yoo'
(Mt. 22:41-46; Mr. 12:35-37)

⁴¹Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—¿Ndichun na ka'an ne yivi' ña siani' xika' David nduu' Cristo, ña tianu' Ndiosí sakakú ne yivi'? ⁴²Kuachi ndii ndee mii' David ni ka'an nuu' tutu Salmos ndii:

Ni ka'an xto'o e' Ndiosí xiin' xto'o i ndii:

“Kundu'u' nda'a' kua'a i

⁴³na sandoó kui'e xachi' i te ndasi' yo'ó.”

Ni kachi a, ni kachi ra. ⁴⁴Sakan' na kuii' naa' mii' David jaan' ka'an ña xto'o ra nduu' Cristo jaan' ndii, ¿saa kuví ka'an nia ña nduu' a siani' xika' ra? —ni kachi Jesús.

Ka'án Jesús xa'a' ña vä'a ña xaa' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí
(Mt. 23:1-36; Mr. 12:38-40; Lc. 11:37-54)

⁴⁵Te kii' xini so'o sakuu' ne yivi', te ni ka'an Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a ndii:

⁴⁶—Koto xiin' mii' va ndo' nuu' ña kuu' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí, sakan' ña te xasuvi' xiin' mii' kuiti' nduu' te jaan'. Xtani va ra kui'nu ra toto nani', ña ndiaa ya'vi' ka, te xtani tu ra ña nakuatu va'a ña'a' ne yivi' ma'in' ya'vi' mii' chitu' kaa'. Te xtani va tu ra ña kundiee ra nuu' tei' ka'nu', tun' ita' tixin vi'e mii' nakayá e', te xtani tu ra kundiee ra nuu' tei, tun' kuu' nuu', kii' yoo viko'. ⁴⁷Te tu'un' u'vi' tu ra ña vika' nda'a' ne kuaan' vi'e nia. Te xini xa'an' ra ña na'a' va ka'án ra xiin' Ndiosí, ndiani te nandaní ne yivi'. Te jaan' ndii chie ka tundo'o' koo ra —ni kachi Jesús.

Taxi' iin ña' kuaan' nda'vi kuu' limuxtan
(Mr. 12:41-44)

21 ¹Ni ndani'i Jesús nuu' a, te ni xini a taan' ne yivi' limuxtan tixin xatun' mii' kayá xu'un' limuxtan. ²Te ni xini tu a ña ni taan' iin ña' kuaan' nda'vi kuu' uvi' ta'an xu'un' ya'a kualí tixin xatun' jaan'. ³Sakan' te ni ka'an Jesús ndii:

—Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ndii, ña' kuaan' nda'vi kuu' kaa' ni taan kua'a' ka xu'un' tixin xatun' kaa' te sakan' sakuu' inga ne ni taan' tu xu'un' tixin nu'. ⁴Sakan' ña sakuu' tukú nia ndii, ni taan' nia xu'un' ña ni ndoo ndoso' nda'a' nia. Ndisu ña' kaa' ndii, tee' ndee nda'vi kuu' a' ndii, ni taan' ndi'i' a' xu'un' ña xito' kutiaku a' xiin' —ni kachi a.

Ka'án Jesús xa'a' ña nduxin xachi' yukun' ka'nu'
(Mt. 24:1-2; Mr. 13:1-2)

⁵Te kii' ndatu'un' sava ne yivi' xa'a' ña ndatun' va yuu' yukun' ka'nu' jaan', xiin' xa'a' tumaní' ndatun' va ña ni taxi ne yivi', ña ni satití' ra toko' nama yukun' jaan' ndii, ni ka'an Jesús ndii:

⁶—Xaa kivi' ña sakuu' ña xito' ndiaa ndo' kaa' ndii, nduxin ndoo a, te kütoto ta'an' ka ndee iin yuu' —ni kachi a.

Ka'án Jesús ndee ña xka'ndia kii' xa kuyatin' ndi'i iin yivi'
(Mt. 24:3-28; Mr. 13:3-23)

⁷Te ni ndatu'un' ña'a' te nda'a' xa'a' a ndii:

—Tákuie, ¿ama koo ña ni ka'an un' xa'a' jaan'? ¿Te ndee ña ka'nu' nduu' ña xka'ndia te kundani ndu ña xa kuyatin' koo a? —ni kachi ra.

⁸Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Koto xiin' mii' va ndo', tãxi ndo' kuni xa'an' ndee iin ne yivi' ndo'ó. Sakan' ña kixin kua'a' te yivi', te tiin ndiaa kivi' i, te ka'an ra ña mii' ra nduu' Cristo, ña ni tianu' Ndiosi sakakú ne yivi', te xa kuyatin' kuii ndi'i iin yivi', kachi ra. Ndisu ndo'ó ndii, kündikun ndo' xata' ra. ⁹Te kii' kuni ndo' kuento ña yoo ñu'u tuku iin yivi', te nakuitá tei' tu ne yivi' nuu' te xa'ndia chuun' ndii, kündi'ni ndo'. Kuachi ndii kuní a ña xi'na ka ña jaan' koo, ndisu süu' xa ndikun te kixin ña kundí'i iin yivi' kii' sakan' —ni kachi a.

¹⁰Sakan' te ni ka'an ka Jesús xiin' ra ndii:

—Kunta'an' iin ti'vi ne ñu'u' iin yivi' xiin' tuku ti'vi ne yivi'. Te kunta'an' tu ne ndiee' iin ñuu xiin' ne ndiee' tuku ñuu. ¹¹Te kanii' xaan' taan ndiee' iin yivi', te koo tu soko, te koo va tu kui'e, te kuyi'vi xava'a ne yivi' xa'a' ña iyo va jaan', te koo tu ña iyo va ndivi' kii' sakan'. ¹²Ndisu ña kuní ka koo sakuu' ña jaan' ndii, natiiin te yivi' ndo'ó, te sando'o' u'vi ra ndo'ó, te sanakua'a ra ndo'ó nda'a' te kuu' nuu', te xa'ndia chuun' xa'a' vi'e mii' nakayá e', te ko'ni te jaan' ndo'ó vi'e kaa. Te sanakua'a tu ra ndo'ó nda'a' rey xiin' nda'a' te xa'ndia chuun' ka'nu' xa'a' a ña ndikún ndo' yu'u, ¹³te ndiee yu'u' ndo' xa'a' i nuu' te ka'nu' jaan'. ¹⁴Sakan' na kuii' chituní ndo' xiin' nimá ndo' ña ka'an ndo' xa'a' ndo' nuu' te jaan', ¹⁵kuachi ndii mii' yu'u tãxi ña xini tuní ndo', te tãxi tu i kuento ña ndichi va ka'an ndo' nuu' te jaan'. Te ndee iin te ndasi' ta'an' xiin' ndo' jaan' koo' chukuu' nakuiin ra nuu' ña ka'an ndo' jaan'. ¹⁶Te ndo'ó ndii, ndee yuva' si'i' ndo', xiin' ta'an' mii' ndo', xiin' ne iin kuu' xiin' ndo', xiin' ne xiní ta'an' xiin' ndo' ndii, sanakua'a nia ndo'ó nda'a' te ka'nu' jaan'. Te sava ndo' ndii, ka'ni' te jaan' ndo'ó. ¹⁷Te sakuu' ne yivi' kundasi' ndo'ó xa'a' ña ndikún ndo' yu'u. ¹⁸Ndisu ndo'ó ndii, ndee iin ixi' xini'

ndo' ndõñu'u' saka. ¹⁹Te naa' kundieni naa kundieni ndo' nuu' tundo'o' jaan' ndii, natiin ndo' kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i'.

²⁰Va'a, te kii' kuni ndo' ña saa xinunduu ñuu Jerusalén yo'o' yoo te xín' ndii, kuni ndo' ña xa kuyatin' kuii ndõñu'u' xachi' a. ²¹Te ne ndiee' ñu'u' Judea kii' sakan' ndii, na kunu nia ku'un nia tein iku', te yoo ka ndiee' tixin ñuu yo'o' kii' sakan' ndii, na kunu ki'i' nia, te yoo ka naá xa'a' ku'u kii' sakan' ndii, na nändiko' ka nia ñuu yo'o'. ²²Sakan' ña kivi' jaan' nduu' ña sando'o' Ndiosí ne ndiee' ñuu yo'o', te xinu sakuu' ña ka'án tu'un a xa'a' ñuu yo'o'. ²³U'vi va kundo'o' ña' ñu'u' si'e xiin' ña' sachichin' si'e kivi' jaan'. Kuachi ndii kundo'o' va sakuu' ne ndiee' nuu' ñu'u' yo'o', te kua'a' va sando'o' Ndiosí ne ndiee' ñuu yo'o'. ²⁴Sava nia ka'ni' ra xiin' ichi, te sava nia tiin ra, te ku'un nia xiin' ra ki'in' va ñuu iin yivi' mii' ndiee' ne tuku'. Te ne tuku' jaan' ndii, viko ni'i' nia ñuu Jerusalén ndee skachi' xinu kivi' ña tava' Ndiosí ne jaan'.

So'o saa a kii' nandiko' Jesús iin yivi'

(Mt. 24:29-35, 42-44; Mr. 13:24-37)

²⁵Kii' sakan' ndii, koo ña iyo va nuu' ñu'u' xiin' nuu' yoo', xiin' nuu' tiuun'. Te ne yivi' nuu' ñu'u' iin yivi' ndii, sana xini' nia, te kuyi'vi va nia xa'a' ña iyo va ni'i' miní ka'nu', xiin' ña ndiee' va nuta tikui nuu' miní jaan'. ²⁶Te ne yivi' jaan' ndii, kuniaa' xachi' nia ña yi'vi nia xanini nia xa'a' ña xito' xka'ndia nuu' ñu'u' iin yivi', sakan' ña ndee ña ndiee' ña yoo ndivi' ndii, taan ndiee' a. ²⁷Sakan' te kuni nia yu'u, ña nduu' tu te yivi', ña kuaxi i nuu' iin viko' xiin' kua'a' ya'a ña ndiee' xiin' ña yi'é ndatun' koo' chukuu'. ²⁸Kii' xa'a' xka'ndia ña jaan' ndii, sandieni xiin' mii' ndo', te ndani'i' ndo' nuu' ndo', sakan' ña xa kuyatin' kuii kaku ndo' saa Ndiosí —ni kachi a.

²⁹Te ni ka'an tu Jesús xiin' ra iin ña ka'án ndiaa ndii:

—Koto ndo' naa xaa' tun' higuera, uun ndee ka inga nuu' itun'. ³⁰Kii' xini ndo' xa'a' naka'ndi yuku tun' jaan' ndii, kundani ndo' ña xa kuyatin' kuii kuun savi'. ³¹Te sakan' tu kii' kuni ndo' koo ña ni ka'an i xiin' ndo' jaan' ndii, kundani ndo' ña xa kuyatin' kuii ka'ndia chuun' Ndiosí iin yivi'. ³²Na ndaku ka'án i xiin' ndo' ndii, ña kuni ka kuvi sakuu' ne ndiee' iin yivi' vitin, te xka'ndia sakuu' ña jaan'. ³³Ndivi' xiin' ñu'u'

iin yivi' ndii, ndoñu'u' a, ndisu tu'un yu'u' yu'u' ndii, kōo' kivi' ndoñu'u' a.

³⁴'Koto xiin' mii' ndo', te ndiōo' inī nimá ndo' xa'a' ña sii', ña yoo iin yivi', xiin' xa'a' ña ko'o xka'ndia ndo' vino, xiin' xa'a' ña ndi'ni nimá ndo' xa'a', ña yoo iin yivi' yo'o'. Sakan' ña iyo xaa' kivi' jaan' kii' kōo' a naá nimá ndo'. ³⁵Kuachi ndii xaa' ña jaan' nuu' sakuu' ne yivi', ne ndiee' kanii' nuu' ñu'u' iin yivi', ndee naa iin yo'o' ña sékun te yivi'. ³⁶Xa'a' a jaan' na koo tu'va va ndo', te ka'an va ndo' xiin' Ndiosí, te kivi' sakakú a ndo'ó nuu' sakuu' ña koo jaan', te ká'an nuu' ndo' kuita ndo' kivi' jaan' nuu' yu'u, ña nduu' tu te yivi' —ni kachi Jesús.

³⁷Te sania'á Jesús tu'un Ndiosí nuu' ki'e yukun' ka'nu' jaan' iin ke'in', te ñuu kua'an a xiki' ña nani' Olivos, te ikan' ndoó a. ³⁸Te sakuu' ne yivi' kua'an nia'a nuu' ki'e yukun' jaan', te kuni so'o ña'a' nia.

**So'o ni xaa a kii' ni ndatu'un' tuni te kuu' ka'nu'
saa kivi' ka'ni' ra Jesús**

(Mt. 26:1-5, 14-16; Mr. 14:1-2, 10-11; Jn. 11:45-53)

22 ¹Xa kuyatin' koo viko' ña nani' pascua, ña xi xixi' ne yivi' xita' va'a ña kōo' yuchi' levadura saká xiin'. ²Te sutu kuu' nuu' xiin' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí ndii, xa'a' ña yi'vi ra ne yivi' na ni nanduku' ra saa saa ra te ka'ni' si'e ra Jesús.

³Te ni sko'nu' ña ndiva'a nimá Judas, te nani' tu Iscariote, te nduu' iin te uxi uvi ta'an te nda'a' xa'a' Jesús. ⁴Te ni xa'an ka'an ra xiin' sutu kuu' nuu' xiin' te xa'ndia chuun' nuu' te xito' yukun' saa saa ra te sanakua'a ra Jesús nda'a' te jaan'. ⁵Kii' ni xini so'o sutu jaan' ña ni ka'an te jaan' ndii, va'a ni kuni ra, te ni taxí ra kuento ra ña taxí ra xu'un' nda'a' Judas xa'a' ña jaan'. ⁶Te ni taxí Judas jaan' kuento ra ña sanakua'a ra Jesús kii' kōo' ne yivi' kua'a' jaan' xiin' a. Sakan' te ni xa'a' nanduku' ra saa saa ra te sanakua'a ña'a' ra nda'a' te jaan'.

So'o ni xaa a kii' ni xixi' Jesús ña xaxi' xakuaa' xa'a' viko' pascua
(Mt. 26:17-29; Mr. 14:12-25; Jn. 13:21-30; 1 Co. 11:23-26)

⁷Te ni tondia kivi' ña xixi' ne yivi' xita' va'a, ña kōo' yuchi' levadura saká xiin', kii' xa'ni' nia mbee kualí xa'a' viko'

pascua. ⁸Sakan' na kuii' ni tì'vi' Jesús Pedro xiin' Juan ka'án a xiin' ra ndii:

—Kua'an ndo', te sava'a ndo' ña kuxi e' xakuaa' xa'a' viko' pascua —ni kachi a.

⁹Sakan' te ni ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—¿Mii' kuní un' sava'a ndu ña xaxi' jaan'? —ni kachi ra.

¹⁰Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Kii' ko'ni' ndo' ñuu kua'an ndo' ndii, kuni ndo' iin te yivi', te ni'i' iin yoo tikui, kua'an ra. Kundikun ña'a' ndo' ndee vi'e mii' sko'nu' ra, ¹¹te ka'an ndo' xiin' te xiin' vi'e jaan' ndii: “Ka'án xto'o e' ndii: ¿Mii' yoo cuarto mii' kuxi i ña xaxi' xakuaa' xa'a' viko' pascua xiin' te nda'a' xa'a' i?, kachi a”, kachi ndo'. ¹²Te sania'á te jaan' ndo'ó iin cuarto chie, ña iin' xata' vi'e ninu, te xa yoo tu'va cuarto jaan'. Te ikan' sava'a ndo' ña kuní a kuxi e' —ni kachi Jesús.

¹³Te ni xa'an te jaan', te ni xka'ndia xna'a a saa nii' ni ka'an Jesús xiin' ra jaan'. Te ni xava'a ra ña xaxi' xa'a' viko' pascua ikan'.

¹⁴Kii' ni xaa hora ndii, ni xikundu'u' Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a te kuxi ña nuu' mesa. ¹⁵Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Xa ndiee' xikán nimá i ña kuxi inga' i xiin' ndo' ña xaka'nu' e' xa'a' viko' pascua yo'o' ña kuní ka kund'o'o u'vi i. ¹⁶Sakan' ña ka'án i xiin' ndo' ña saka'nu' ka i ña kaa' ndee skachi' xaa' kivi' ña kuxi inga' i xiin' ndo' mii' xa'ndia chuun' Ndiosí —ni kachi a.

¹⁷Sakan' te ni ki'in a iin copa, te ni taxi a ña chindani Ndiosí. Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ki'in ndo' ña yo'o', te ko'o sakuu' ndo' sie sie. ¹⁸Sakan' ña ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ndii, kō'o ka i vino, te' kuva'a xiin' uva, ndee kii' xaa' ña ka'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi' —ni kachi a.

¹⁹Ndi'i jaan', te ni ki'in a xita' va'a, te ni taxi a ña chindani Ndiosí xa'a' a, te ni sakuachi' ña'a' a, te ni taxi ña'a' a nda'a' ra ka'án a xiin' ra ndii:

—Ña yo'o' nduu' ñu'u' nde'i i, ña xito' kuví xa'a' ña va'a ndo'ó. Sakan' na ndee vitin, te ndee nuu' ku'un e' ndii, na saa ndo' ña kaa' naka'an' ndo' ña ni xi'i i xa'a' ndo' —ni kachi a.

²⁰Iin kachi ni xaa tu a kii' ndi'i ni xixi a xakuaa' jaan' xiin' te jaan' ndii, ni ki'in a iin copa, te ni ka'an a ndii:

© 1996 David C. Cook

*Xixi' Jesús ña xaxi' xakuaq' xa'a'
viko' pascua xiin' te nda'a' xa'a' a
ikún ichi' a, ichi' so'o' ndi'i' (22.18)*

—Te' naá tixin ña yo'o' nduu' ní' i, ña kuitia xa'a' kuachi ndo'ó, te xiin' ña kaq' taxi' xa'a' Ndiosí ña chikandu'u' a iin kuento xaa' xa'a' ndo'. ²¹Ndisu te sanakua'a yu'u nda'a' te ndasi' yu'u ndii, nuu' mesa yo'o' ndu'u' ra xiin' i vitin xixi' ra xiin' e'. ²²Sakan' ña yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, xa ikan' yoo i kua'an i saa nii' ni chituní Ndiosí ña kundo'o' i. Ndisu chie va tundo'o' kundo'o' te sanakua'a yu'u —ni kachi a.

²³Ikan' te ni xa'a' ndatu'ún' ta'an' mi' te jaan' ña yoo tu nduu' te sanakua'a ña jaan'.

Sania'á Jesús ndee ne yivi' nduu' ne ka'nu' ka

²⁴Te ni xa'a' kani' ta'an' kuento te nda'a' xa'a' Jesús xa'a' yoo nduu' te ka'nu' ka tein mi' ra. ²⁵Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Te xa'ndia chuun' kuu' nuu' nuu' ne yivi' iin yivi' ndii, sakuiso' chuun' ra ne nduu' ne ta'an' ra. Te kuu' nuu' jaan' ndii, xtani va ra ña ka'an ne yivi' ña te xito' ñuu nduu' ra, kachi ña. ²⁶Ndisu ndo'ó ndii, saa ndo' sakan'. Süu' jaan' ndii te nduu' te ka'nu' ka tein ndo'ó ndii, na kuu' ra ndee naa te

kuäsa' ka'nu', te te ni'i' ichi' nuu' ndo' ndii, na kuu ra ndee naa te xika' nuu' nuu' ndo'. ²⁷Sakuu' e' xiní ndii, te xixi' nuu' mesa ndii, te ka'nu' ka nduu' ra te sakan' te xaxa' ña xaxi'. Ndisu yu'u ndii, yo'o' iin' i tein ndo' ndee naa iin te xika' nuu' nuu' ndo'. ²⁸Ndisu ndo'ó ndii, xi yoó te xi yoó ndo' xiin' i kii' yoo tundo'o' nuu' i. ²⁹Xa'a' a jaan' na kuii' sakuiso' chuun' i ndo'ó ña ka'ndia chuun' ndo' saa nii' ni sakuiso' chuun' yuva' e' yu'u ña xa'ndia chuun' i. ³⁰Sakan' te kuxi' ndo' te ko'o ndo' xiin' i mii' ka'ndia chuun' i, te kundiee ndo' nuu' tei ka'nu', te ka'ndia chuun' tu i'in ndo'ó nuu' uxí uvi ti'vi ne ta'an' e', ne Israel —ni kachi a.

Yo'o' ka'án Pedro ña näkoo iin ndaa' ra Jesús

(Mt. 26:31-35; Mr. 14:27-31; Jn. 13:36-38)

³¹Te ni ka'an tu xto'o e' ndii:

—Koto un', Simón, ña ndiva'a kuu' nuu' ndii, xa ni xikan ndei' a nuu' Ndiosí te kisi a ndo'ó ndee naa xaa' te yivi' kii' kuun' ra trigo. ³²Ndisu yu'u ndii, xa ni ka'an nda'vi i xiin' Ndiosí xa'a' un' te näkoo un' ña iní un' xini un' yu'u. Te kii' nandiko' tukuu' un' nuu' ichi' i ndii, sandieni un' ñani un', ne xika' ichi' i xiin' un' —ni kachi a.

³³Sakan' te ni ka'an Pedro xiin' a ndii:

—Tákui'e, süu' vi'e kaa kuiti' xa yoo tu'va i te ku'un i xiin' un'. Süu' jaan' ndii, xa yoo tu'va tu i ndee kuví i xiin' un' —ni kachi ra.

³⁴Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Pedro, ka'án i xiin' un' ña kii' kuní ka kana nduchié ndii, xa uni ichi' ni ka'an un' ña xiní un' yu'u —ni kachi a.

Xa ni xaa tundo'o' kundo'o Jesús

³⁵Te ni ka'an Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a ndii:

—Kii' ni ti'vi' i ndo'ó, te ni ka'an i xiin' ndo' ña kōni'i ndo' xu'un' ndo', ni ndee tindaa' ndo', ni ndee ndixan' ndo' ndii, ¿ñáá ni kuni ña'a nuu' ndo'? —ni kachi a.

Te ni nakuiin ra ndii:

—Ü'un', köo' a —ni kachi ra.

³⁶Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ndisu vitin ndii, yoo ka kumi' xu'un' ndii, na koni'i ra a, te yoo ka kumi' tindaa' ndii, na koni'i ra a, te yoo ka köo' ichi

kumi' ndii, na xiko' ra toto tití ra, te sata' ra iin a. ³⁷Kuachi ndii ka'an i xiin' ndo' ña kuní a xinu ña yoso' nuu' tutu Ndiosí mi' ka'an a ndii: “Ni ndasanduú ña'a' ne yivi' ndee naa te nia'a”, kachi a. Sakan' ña sakuu' ña yoso' nuu' tutu Ndiosí xa'a' yu'u ndii, kuní a xinu a —ni kachi Jesús.

³⁸Sakan' te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Koto un', tákuie. Yo'o' yoo uvi ta'an ichi —ni kachi ra.

Ikan' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Xa sakan' kuiti' —ni kachi a.

Ka'an Jesús xiin' Ndiosí iin xaan' mi' nani' Getsemaní

(Mt. 26:36-46; Mr. 14:32-42)

³⁹Te ni keta Jesús kua'an a xiki' ña nani' Olivos naa xixaá a. Te ni xikundikun ña'a' te nda'a' xa'a' a kua'an ra xiin' a.

⁴⁰Te kii' ni xaa a ikan', te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ka'an ndo' xiin' Ndiosí, sakan' te köyo ndo' nuu' ña xito' kua'a ña kini' ndo'ó —ni kachi a.

⁴¹Te ni kuxioo a nuu' ra ndee naa xika' skana' e' iin yuu', te ni xikuiin xiti' a, te ni ka'an a xiin' Ndiosí ndii:

⁴²—Tata yuva' i, naa' kuní un' ndii, taxa' un' kundo'o i tundo'o' chie yo'o', ña nduu' ndee naa tikui uva. Ndisu saa un' ña kuní yu'u, süu' jaan' ndii, ña kuní mii' un' saa un' —ni kachi a.

⁴³Sakan' te ni tuvi iin ángele, ña ni kiee ndivi', te taxa' a ndiee' Jesús. ⁴⁴Te ndiee' ka' ka'an a xiin' Ndiosí, sakan' ña ni ndi'ni xava'a a. Te koyó teti'in' a nuu' ñu'u' ndee naa koyó ní' mbo'lo na'nu'. ⁴⁵Ndi'i ni ka'an a xiin' Ndiosí, sakan' te ni ndondichi' a, te ni xaa a mi' ndiee' te nda'a' xa'a' a, te ni xini' a ndiee' ra kixin' ra xa'a' a ña suchi' va ini' ra. ⁴⁶Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—¿Ndichun na kixin' ndo'? Ndokoó ndo', te ka'an ndo' xiin' Ndiosí, sakan' te köyo ndo' nuu' ña xito' kua'a ña kini' ndo'ó —ni kachi a.

So'o ni xaa a kii' ni tiiin te yivi' Jesús

(Mt. 26:47-56; Mr. 14:43-50; Jn. 18:2-11)

⁴⁷Te kii' kusaa' iin' ka Jesús ka'an a, te ni tuvi iin ti'vi ne yivi' kuaxi' nia. Te iin te uxi' uvi, te nani' Judas, ni'i' ichi' nuu' nia kuaxi' nia. Te ni kuyatin' ra ndee nuu' Jesús, te ni chito va ña'a' ra. ⁴⁸Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—¿Ñáá xiin' ña nī chīto un' kaa' sanakua'a un' yu'u, ña nduu' tu te yivi', nda'a' te kaa'? —nī kachi a.

⁴⁹Te kii' nī xini te nda'a' xa'a' Jesús ña xka'ndía ikan', te nī ka'an ra xiin' a ndii:

—Tákui'e, ¿ñáá va'a kuun ichi ña'a' ndu? —nī kachi ra.

⁵⁰Te nī satuxu'ví iin te nda'a' xa'a' Jesús jaan' iin te xika' nuu' nuu' sutu ka'nu', nī xa'ndia ra so'o kua'a te jaan'. ⁵¹Te nī ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Xava'a, vīkuiin un' —nī kachi a.

Te nī tondia nda'a' a so'o te nī tuxu'ví jaan', te nī sanda'a ña'a' a. ⁵²Ikan' te nī ka'an a xiin' sutu kuu' nuu', xiin' te xa'ndia chuun' nuu' te xito' yukun' jaan', xiin' te xixa nuu' ñuu, te nī ndekuie tiin ña'a' jaan' ndii:

—¿Ndichun na kuaxi ndo' te tiin ndo' yu'u xiin' ichi xiin' itun' ndee naa iin te kui'na'? ⁵³Kua'a' kivi' nī iin i tein ndo' sania'á i nuu' ki'e yukun' ka'nu', te nī tiin ndo' yu'u. Ndisu xa nī xaa hora ña saa ndo' sakan', hora ña xa'ndia chuun' ña ndiva'a iin yivi' —nī kachi a.

Ka'an Pedro ña xini ra Jesús

(Mt. 26:57-58, 69-75; Mr. 14:53-54, 66-72; Jn. 18:12-18, 25-27)

⁵⁴Sakan' te nī tiin te jaan' Jesús, te nī xan ndiaka ña'a' ra vi'e sutu ka'nu'. Te Pedro ndii, nī xikundikun na ra xika' xika' kua'an ra. ⁵⁵Te kii' nī na'mi te yivi' ñu'u nuu' ki'e sutu jaan' ndii, nī xikundiee ra xituni' ra saa xinunduu xiin' a, te nī xikundu'u' tu Pedro tein te jaan'. ⁵⁶Ndisu kii' nī xini iin ña' xika' nuu' ndu'u' ra xituni' ra ndii, nī nakoto ndi'e' ña'a' a', te nī ka'an a' ndii:

—Nī xika tu te kaa' xiin' te jaan' —nī kachi a'.

⁵⁷Ndisu nī kiee yu'u' Pedro ka'an ra ndii:

—Xini ña'a' i, naa —nī kachi ra.

⁵⁸Iin kani' va xka'ndia, te nī xini ña'a' inga te yivi', te nī ka'an ra ndii:

—Iin te ndiaka' ta'an' xiin' te kaa' nduu' tu yo'ó —nī kachi ra.

Ndisu tuku nī nī ka'an Pedro ndii:

—Süvi yu'u, taa —nī kachi ra.

⁵⁹Nī xka'ndia kuyatin' iin hora, te nī ka'an inga te yivi' xa'a' Pedro ndii:

—Ña ndaku xna'a' nduu' a ndii, xika' tu te yo'o' xiin' te kaa', sakan' ña iin te Galilea nduu' ra —nī kachi ra.

⁶⁰Ni ka'an ni tukuu Pedro ndii:

—Xini i ndee xa'a' ka'an un', taa —ni kachi ra.

Te na ni na jaan' ka'an ra, te ni kana nduchié. ⁶¹Sakan' te ni ndiko kuiin xto'lo e', te ni nakoto a nuu' Pedro. Te ni naka'an' Pedro na xa ni ka'an a xiin' ra ndii: “Kii' kuní ka kana nduchié ndii, xa uni ichi' ni ka'an un' na xini un' yu'u”, ni kachi a.

⁶²Te kii' ni keta ra ikan' ndii, ni xaku suchi' ini va ra.

So'lo ni xaa a kii' ni kani te xiin' Jesús

(Mt. 26:67-68; Mr. 14:65)

⁶³Te yivi', te ndiaa Jesús ndii, ni xa'a' kundi'i' ra xiin' a, te ni kani na'a' ra, ⁶⁴te ni satiin ra pein nuu' a, te ni kani ka na'a' ra ka'an ra xiin' a ndii:

—Nakuni un' yoo ni kani yo'ó —ni kachi ra.

⁶⁵Te kua'a' ka ni kania'a ra xiin' a.

So'lo ni xaa a kii' ni sana'má te kuu' ka'nu' Jesús

(Mt. 26:59-66; Mr. 14:55-64; Jn. 18:19-24)

⁶⁶Kii' ni kitu' ndii, ni nakaya te xixa nuu' nuu, xiin' sutu kuu' nuu', xiin' te sania'a' tu'un ndei' Ndiosí. Te ni kixin ndiaka te yivi' Jesús mii' ni nakaya te ka'nu' jaan', te ni ndatu'un' na'a' ra ndii:

⁶⁷—¿Náa yo'ó nduu' Cristo, na kuaxi sakakú ne yivi'? Ka'an un' xiin' ndu —ni kachi ra.

Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Naa' ka'an i xiin' ndo' na suvi i ndii, kändixa' ndo'. ⁶⁸Te sakan' tu naa' ndatu'un' i ndo'ó ndii, küvi nakuiin ndo', te ni ndee sändie'ni' tu ndo' yu'u. ⁶⁹Ndisu ndee vitin te ndee nuu' ku'un e' ndii, kuni ndo' yu'u, na nduu' tu te yivi', kundu'u' i xiin' ku'a' Ndiosí ka'nu' koo' chukuu' —ni kachi a.

⁷⁰Sakan' te ni ndatu'un' na'a' sakuu' ra ndii:

—Naa' sakan' ndii, ¿yo'ó nduu' si'e Ndiosí, uun? —ni kachi ra.

Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Naa ka'an ndo', naa' nduu' a —ni kachi a.

⁷¹Sakan' te ni ka'an xiin' ta'an' ra ndii:

—Kuní ka ne ndiee yu'u' xa'a' ra nuu' e', sakan' na xa yu'u' mi' ra ni ka'an ra na ni xini so'lo e' kaa' —ni kachi te ka'nu' jaan'.

So'ŋ ni xaa a kii' ni iin Jesús nuu' Pilato
(Mt. 27:1-2, 11-14; Mr. 15:1-5; Jn. 18:28-38)

23 ¹Sakan' te ni nūta sakuu' te ñu'u' jaan', te ni xan ndiaka ra Jesús nda'a' Pilato. ²Sakan' te ni xa'a' ra tiin' kuachi ra Jesús ka'an ra ndii:

—Te yivi' yo'o' ndii, ni xini ndu kuni nata'vi' ra ne ñuu ndu. Te taxi' tu ra ña cha'vi' ndu xu'un' yoo' nda'a' César. Te ka'an tu ra ña suvi' ra nduu' Cristo, ña sakakú ne yivi', sakan' na kiii' rey nduu' ra, kachi ra —ni kachi te jaan'.

³Sakan' te ni ndatu'un' Pilato Jesús ndii:

—¿Ñáa yo'ó nduu' rey nuu' ne judío? —ni kachi ra.

Te ni nakuiin a ndii:

—Xa mii' un' ni ka'an sakan' —ni kachi a.

⁴Sakan' te ni ka'an Pilato xiin' sutu kuu' nuu' jaan' xiin' ne yivi' kua'a' jaan' ndii:

—Koo' ndee iin kuachi ndiso' te yivi' kaa' —ni kachi ra.

⁵Ndisu ndiee' ka ka'an te jaan' ndii:

—Te kaa' ndii, natandee' kini ra ne ñuu ndu xiin' ña sania'á ra, ni xa'a' xaa' ra ña jaan' ndee ñu'u' Galilea, te ni xaa ra ndee ñu'u' Judea yo'o' —ni kachi ra.

So'ŋ ni xaa a kii' iin Jesús nuu' Herodes

⁶Kii' ni xini so'ŋ Pilato ña jaan' ndii, ni ndatu'un' ra naa' te ni kiee ñu'u' Galilea nduu' Jesús. ⁷Te kii' ni xini ra ña ni kiee a ñu'u' Galilea mii' xa'ndia chuun' Herodes ndii, ni ka'an chuun' ra ña kundiaka sakuu' te xixa jaan' Jesús nda'a' Herodes jaan', sakan' ña kivi' jaan' ndii, ndu'u' tu te jaan' ñuu Jerusalén jaan'. ⁸Kii' ni xini Herodes Jesús ndii, va'a va ni kuni ra, kuachi ndii kua'a' va kivi' ni xka'ndia ña kuni ra nata'an' ra xiin' a, sakan' ña ni xini so'ŋ ra ndatu'un' kua'a' ne yivi' xa'a' Jesús, te kuni ra kuni nduchi' nuu' ra iin chuun ka'nu' ña saa a. ⁹Te ni ndatu'un' ra Jesús ki'in' nuu' ña'a, ndisu ni nakuiin a nuu' ra. ¹⁰Te ikan' ndiee' tu sutu kuu' nuu' xiin' te sania'á tu'un' ndei' Ndiosí ka'an vixi u'vi' ra xa'a' a. ¹¹Sakan' te ni sandiee kui'e ña'a' Herodes xiin' te xíin' ra, te ni kundi'i ra xiin' a chindu'u' ra toto xiñu va'a xata' a, te ni sanandiko' ña'a' ra nda'a' Pilato. ¹²Te kivi' jaan' ni nandu'u Pilato xiin' Herodes te xini ta'an', sakan' ña ña nuu' ndii, ni ndasi' ta'an' ra.

So'o ni xaa a kii' ña xa yoo kuvì nduu' Jesús

(Mt. 27:15-26; Mr. 15:6-15; Jn. 18:38—19:16)

¹³Sakan' te ni ka'an chuun' Pilato, te ni nakaya sutu kuu' nuu', xiin' te xa'ndia chuun' nuu' ñuu, xiin' sakuu' ne ñuu jaan', ¹⁴te ni ka'an ra xiin' nia ndii:

—Ni kixin ndiaka ndo'ó te yivi' yo'o' nda'a' i, te ka'an ndo' ña kuni nata'vi' ra ne ñuu ndo'. Ndisu yu'u ndii, ni sana'má ña'a' i nuu' ndo' ita' ndo' kaa', te ni xini i ña köo' ndee iin kuachi ña satavi' ña'a' ndo' jaan' ni xaa ra. ¹⁵Te ni ndee Herodes ni na'in kuachi te kaa', sakan' na ni sanandiko' tuku ña'a' ra nuu' i. Sakan' ña köo' ña xata'an kuvì ra xa'a' ni xaa ra. ¹⁶Xa'a' a jaan' na kuui' ka'an chuun' i, te kaxi' va ra, ndi'i jaan', te sandoó ndiká ña'a' i —ni kachi ra.

¹⁷Te sakuu' ichi' kii' nasukú viko' jaan' ndii, kuni a ña saña' Pilato iin te naá vi'e kaa. ¹⁸Ndisu iin ni nda'a' ni kuaa' sakuu' ne yivi' kua'a' jaan' ka'an nia ndii:

—Te ñaa' ka'ni' un', te saña' un' Barrabás —ni kachi nia.

¹⁹Te Barrabás jaan' ndii, naá ra vi'e kaa xa'a' a ña ni kunta'an' ra xiin' te xín' romano, xiin' xa'a' a ña ni xa'ni' ra iin te yivi'.

²⁰Te ni ka'an tukuu Pilato xiin' ne yivi' jaan' xa'a' a ña ni kuni ra saña' ra Jesús. ²¹Ndisu ne jaan' ndii, so'o ti'e ka ka'an nia ndii:

—Nuu' krusín kuxi un' te ñaa', nuu' krusín kuxi un' te ñaa' —ni kachi nia.

© 1996 David C. Cook

Ka'an chuun' Pilato ña kuxi te xín' Jesús nuu' krusín (23.18)

²²Te ni ka'án ni tukuu Pilato xiin' nia ichi' nã un*i* ndii:

—¿Ndichun? ¿Ndee nã nia'a ni xaa ra? Kõo' ndee in kuachi' nã xata'an ku*v*i ra xa'a' ni na'in yu'u. Xa'a' a jaan' na kuii' ka'an chuun' i, te kaxi' ra, ndi'i jaan', te sandoó ndiká nã'a' i —ni kachi' ra.

²³Ndisu ne jaan' ndii, so'o ti'e' ka ka'an nia nã nuu' krusín na kuxi' nã'a' ra. Te xa'a' a nã ti'e' va ni kuaa' nia xiin' sutu kuu' nuu' nuu' Pilato ndii, ni xinu xna'a' nã ndioo' ini nia jaan'.

²⁴Sakan' na ni nakuiin yu'u' Pilato saxinu ra nã kuní ne jaan'.

²⁵Te ni ka'an chuun' ra, te ni saña' te kuní ne jaan', te naá vi'e' kaa xa'a' nã ni kunta'an' ra xiin' te xíin' romano, xiin' xa'a' a nã ni xa'ni' ra in te yivi'. Ndisu ni sanakua'a Pilato Jesús te ku*v*i a saa ka'an nimá ne jaan'.

So'o ni xaa a kii' ni kuxi' te xíin' Jesús nuu' krusín

(Mt. 27:32-56; Mr. 15:21-41; Jn. 19:17-30)

²⁶Kii' ni kiee te xíin' kua'an ra xiin' Jesús ndii, ni nata'an' ra xiin' in te ni kiee nuu' Cirene, te nani' Simón. Te jaan' ndii, mii' xika' ra ni xa'an' ra, te ni nandiko' ra. Te ni tiin u'vi' nã'a' te xíin' jaan' nã koni'i' ra krusín kundikun ra xata' Jesús ku'un ra. ²⁷Te kua'a' va ne yivi', te kua'a' va tu nã'a' xaku' suchi' ini ndee tana' ndii nia ndikún nia xata' Jesús kua'an nia. ²⁸Te ni nakoto xata' Jesús nuu' ne jaan', te ni ka'an a xiin' nia ndii:

—Ndo'ó, nã'a', ne ndiee' nuu' Jerusalén, kuaku ndo' xa'a' yu'u. Süu' jaan' ndii kuaku ndo' xa'a' mii' ndo' xiin' xa'a' si'e' ndo', ²⁹sakan' nã xaa kivi' nã ka'an ndo' ndii: “Va'a' va kuni nã'a' nã' küvi' koo si'e, xiin' nã' kõo' kivi' ni sakitú' si'e, xiin' nã' kõo' kivi' ni sachichin' si'e”, kachi' ndo'. ³⁰Te kii' sakan' ndii, xa'a' ne yivi' ka'an nia xiin' iku' ndii: “Tavi' ndo' ndu, te ndo'ó, xiki' ndii, tiš'i'e' ndo' ndu”, kachi' nia. ³¹Kuachi' ndii, naa' xaa' ra sakuu' nã kaa' xiin' yu'u, te nduu' ndee naa itun' ii' ndii, saa ka vi' tu saa ra xiin' ndo'ó, ne nduu' ndee naa itun' ichi —ni kachi' a.

³²Te ndiaka' tu te xíin' jaan' uvi' ta'an te nia'a, te ka'ni' tu nã'a' ra. ³³Te kii' ni xaa ra in xaan' mii' nani' iki' xíni' te ni xi'i' ndii, ni kuxi' ra Jesús nuu' krusín ikan'. Te te nia'a jaan' ndii, tata'vi' xiin' a ni kuxi' nã'a' ra nuu' inga krusín, in ra nda'a' kua'a' a, te inga ra nda'a' itin a. ³⁴Te ni ka'an a kii' ndiandu'u' a nuu' krusín ndii:

—Tataa, koo ka'nu' ini un' xa'a' te kaa', sakan' ña xini ra ndee ña xaa' ra —ni kachi a.

Ndi'i jaan', te ni katin te xin' toto a, te kuni ra yoo nda'a' ndoo i'in a.

³⁵Te ita' ne yivi' kua'a' jaan' xito' ndi'e' nia Jesús ikan', te ndee te ka'nu' jaan' ndii, kundi'i' ra xiin' a ka'an xiin' ta'an' ra ndii:

—Inga ne yivi' ni sakaku' ra, na sakaku' xiin' mii' mii' ra viti naa' ndixa xna'a' ndii, Cristo, te ni nakaxin Ndiosi sakaku' ne yivi', nduu' ra —ni kachi ra.

³⁶Te nii sakan' xandi'i' tu te xin' xiin' a taxi' ra vino iya' ko'o a, ³⁷te ka'an ra xiin' a ndii:

—Naa' ndixa xna'a' yo'o nduu' rey ne judio ndii, sakaku' xiin' mii' ki'i' un' —kachi ra.

³⁸Te ni ke'i ra iin tu'un' yu'u' nuu' krusin jaan' xa'a' ña ni tii kuachi ña'a' ra ka'an a ndii: “Te yo'o' nduu' rey ne judio”, kachi a. Te yu'u' jaan' ndii, yoso' a xiin' tu'un' griego, xiin' tu'un' latin, xiin' tu'un' hebreo.

³⁹Te iin te nia'a, te ndiaa' ndu'u' nuu' inga krusin xiin' Jesús ndii, ni xandi'i' ra xiin' a ka'an ra ndii:

—Naa' ndixa xna'a' yo'o nduu' Cristo, ña sakaku' ne yivi' ndii, sakaku' xiin' mii' mii' un', te sakaku' tu un' ndu'u' —ni kachi ra.

⁴⁰Ndisu ni xi'e inga te nia'a jaan' nuu' te jaan' ka'an ra ndii:

—¿Ñaa ni ndee Ndiosi yi'vi yo'o, tee' ndee xa yoo un' nuu' tundo'o' yo'o'? ⁴¹Yoo' ndii, xata'an yoo e' tundo'o' yo'o', sakan' ña xa'a' ña nia'a, ña ni xaa e', nacha'vi e', ndisu te kaa' ndii, koo' xachi' ña nia'a ni xaa ra —ni kachi ra.

⁴²Sakan' te ni ka'an ka ra ndii:

—Jesús, naka'an' na un' xa'a' i kii' xa'a' un' ka'ndia chuun' un' —ni kachi ra.

⁴³Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Ña ndaku ka'an i xiin' un' vitin ndii, kundu'u' un' xiin' i ndivi' mii' ndatun' va kaa' —ni kachi a.

So'o ni xaa a kii' ni xi'i Jesús nuu' krusin

(Mt. 27:45-56; Mr. 15:33-41; Jn. 19:28-30)

⁴⁴Te kii' ni xaa iin ke'in' ndii, ni kuu iin yavi kanii' iin yivi' ndee ni xa'an' ndiko' a kaa un' xakuua'. ⁴⁵Te ni xi'i nu'u, te ni ndata' ma'in' toto ña ta'nu' i'nu tixin yukun' ka'nu'. ⁴⁶Sakan' te ni ka'an ti'e' Jesús ndii:

—Tataa, nda'a' yo'ó nataxi' i nimá i —ni kachi a.

Te ndi'i so'ó ni ka'an a ña jaan', te ni xi'i a. ⁴⁷Kii' ni xini te xín' kuu' nuu' jaan' ña ni yoo jaan' ndii, ni saka'nu' ra Ndiosí ka'án ra ndii:

—Ndixa xna'a nduu' a ndii, te ni xachuun' ndaku ni nduu' te kaa' —ni kachi ra.

⁴⁸Te sakuu' ne yivi' kua'a', ne ni xito ndi'e' ña ni yoo ikan' ndii, kuun' iki' ña tia'ni ña ni nandiko' ña xa'a' ña suchi' va iní ña. ⁴⁹Ndisu sakuu' ne xini ta'an' xiin' Jesús, xiin' ña'a', ne ni ndikun ña'a' ni kixin ña ndee Galilea ndii, ni ita tu ne jaan' ndee ndoso' jaan' xito' ndi'e' ña ña ni yoo ikan'.

So'ó ni xaa a kii' ni ndiee ñu'u' nde'i Jesús

(Mt. 27:57-61; Mr. 15:42-47; Jn. 19:38-42)

⁵⁰Ni yoo iin te yivi', te ni nani' José, te ni kiee ñuu Arimatea, ña kandu'u' nuu' ñu'u' Judea. Te jaan' ndii, iin te ka'nu' tein te xa'ndia chuun' nduu' ra. Te nduu' tu ra te yivi' va'a, te xachuun' ndaku tu ra. ⁵¹Te ni ndiatu iní ra xa'a' ña ka'ndia chuun' Ndiosí iin yivi' yo'ó'. Sakan' na ni nakuita kuento ra xiin' kuento ña ni ndoo te kuu' ka'nu' jaan', ni ndee xiin' ña ni xaa te jaan' xiin' Jesús. ⁵²Sakan' na ni xa'an ra nuu' Pilato, te ni xikan ra ñu'u' nde'i Jesús. ⁵³Te kii' ndi'i ni sanuu' ra ñu'u' nde'i a jaan' ndii, ni tisuku' ra a iin toto ndiká. Te ni xa'an chinaá ra a tixin yavi ndii mii' tia'an kunaan ñu'u' nde'i ndee iin ne yivi', ña ni xatia ra toko' kava'. ⁵⁴Te kivi' jaan' ndii, kivi' ña sakoo' tu'va xiin' mii' ne yivi' xa'a' kivi' sábado, ña xinandiee' ña, nduu' a. Te ña'a' ka te xa'a' kivi' jaan'. ⁵⁵Te ña'a', ne ndikún ni kixin xiin' Jesús ndee ñu'u' Galilea ndii, ni xa'an ña, te ni xini ña yavi ndii jaan', te ni xini tu ña saa ni chinaá ra ñu'u' nde'i a. ⁵⁶Te kii' ni nandiko' ña mii' ndiee' ña ndii, ni xava'a ña suxa xavixín' xiin' xa'an xavixín', te ni ndiee' ña kivi' sábado, ña xinandiee' ne yivi' saa ka'án chuun' tu'un nde'i Ndiosí.

So'ó ni xaa a kii' ni natiaku Jesús

(Mt. 28:1-10; Mr. 16:1-8; Jn. 20:1-10)

24 ¹Te ña'a va kivi' nuu' xa'a' ximana ndii, ni xa'an tukuu ña'a' jaan' yavi ndii mii' naá ñu'u' nde'i Jesús ni'i ña xa'an xavixín' ña ni xava'a ña jaan', te ni xa'an tu

inga ka ña'a' xiin' nia. ²Te ni xini nia ña xa ni nundia'a yuu' ña ndasi yu'u' yavi jaan'. ³Te kij' ni ko'ni nia yavi ndii jaan' ndii, koo' ka ñu'u' nde'i xto'o e' Jesús kandu'u' ikan'. ⁴Kij' ndi'ni ne jaan' ita' nia ikan' ndii, numi' va te ni tuvi uvi ta'an te yivi' ni'nu' ra toto yilé ndatun' va, te ni xikuita ra xiin' nia jaan'. ⁵Te xa'a' a ña ni yi'vi va ne jaan', te ni katandiee nia nuu' nia ndee ñu'u' ndii, ni ka'an te yivi' jaan' xiin' nia ndii:

—¿Ndichun nanduku' ndo' tein ne ni xi'i ña xa tiaku? ⁶Koo' ka a naá yo'o', süu' jaan' ndii xa ni natiaku a. Naka'an' ndo' ña ni ka'an a xiin' ndo' kij' xika' ka a nuu' ñu'u' Galilea ndii:

© 1996 David C. Cook

*Ka'an uvi ta'an' ángele xiin' ña'a',
ñā xa ni natiaku Jesús (24.4)*

⁷“Yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, kuní a ña sanakua'a te yivi' yu'u nda'a' ne ndiso' kuachi, te kuví i nuu' krusín, te natiaku i kivi' ña uní”, ni kachi a xiin' ndo' —ni kachi te jaan' xiin' nia.

⁸Sakan' te ni naka'an' nia ña ni ka'an Jesús xiin' nia.

⁹Te kij' ni nandiko' nia mii' ndiee' te uxi iin jaan' ndii, ni ka'an nia sakuu' ña jaan' xiin' ra, te sakan' tu xiin' inga ne

ndikún Jesús. ¹⁰Ñá'a', ne nī xīnī ña nī yoo jaan' ndii, María Magdalena nduu' iin a', xiin' Juana, xiin' María, si'i' Jacobo, xiin' sava inga ñá'a', ne nī xa'an xiin' ña. ¹¹Ndisu ne ndikún ichi' Jesús ndii, nī xanīnī ña ña ña kuäsa' kuní nduu' ña ka'án ñá'a' jaan', te nī kunī ña kandixa' ñá'a' ña. ¹²Saa nī ndii, nī ndava Pedro, te kua'an ra yavi ndii jaan', te kii' nī xto'ni ra tixin a' ndii, nī xīnī ra ña köo' ka xna'a' ñu'u' nde'i Jesús naá ikan', ndee toto, ña nī ndisuku' kuiti' a, ndiee' tixin yavi jaan'. Sakan' te nī nandiko' ra vi'e nandanī va ra xa'a' ña nī yoo ikan'.

**So'o nī xaa a kii' nī tuvi Jesús nuu' uvi ta'an te
nda'a' xa'a' a ichi' ña kua'an ñuu Emaús**
(Mr. 16:12-13)

¹³Sava nī kivi' ña nī natiaku Jesús jaan', te ñu'u' uvi ta'an te ndikún ichi' a ichi' ña kua'an ñuu Emaús kua'an ra. Te ñuu jaan' ndii, kuyatin' uxi iin kilómetro xika' naá a te kandu'u' ñuu Jerusalén. ¹⁴Te ndatu'un' xiin' ta'an' ra kua'an ra xa'a' sakuu' ña nī yoo. ¹⁵Te kii' ndatu'un' ra kua'an ra ndii, nī kuyatin' Jesús xata' ra, te kua'an a inga' a xiin' ra. ¹⁶Ndisu nī nakunī ñá'a' ra nī xaa Ndiosí. ¹⁷Sakan' te nī ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—¿Ndee xa'a' ndatu'un' ndo'ó kua'an ndo'? —nī kachi a.

Sakan' te nī xikuita te jaan', nda'vi kuni ra. ¹⁸Sakan' te nī ka'an iin te nani' Cleofas xiin' a ndii:

—Iin ndaa' yo'ó kuiti' nduu' te xka'ndiá kua'an ñuu Jerusalén, te xīnī ndee ña nī yoo ikan' iku kañuu kuiti' —nī kachi ra.

¹⁹Te nī ka'an a xiin' ra ndii:

—¿Yoo nduu' a nī yoo? —nī kachi a.

Sakan' te nī ka'an ra xiin' a ndii:

—Ña nī ndo'o Jesús, te nī kiee ñuu Nazaret. Te jaan' ndii, nī ka'an tiakú ra tu'un Ndiosí, te nī ka'an tu ra a xiin' ña ndiee', te nī xaa tu ra kua'a' chuun ka'nu' koo' chukuu' nuu' Ndiosí xiin' nuu' kua'a' va ne yivi'. ²⁰Te sutu kuu' nuu' xiin' te xa'ndia chuun' nuu' ñuu nī sanakua'a' ñá'a' nda'a' te romano te ka'ni' ñá'a' ra, te nī xa'ni' ñá'a' te jaan' nuu' krusín. ²¹Ndisu ndu'u' ndii, nī ndiatu inī ndu ña te jaan' nduu' te sandoó ndiká yoo', ne vi'e Israel, nda'a' te ndasi' yoo'. Te xa unī kivi' kua'an

vitin ña ni yoo sakuu' ña jaan'. ²²Te sakan' tu sava ña'a', ne nduu' ti'vi xiin' ndu ndii, ni sandi'ni nia ndu. Sakan' ña nia'a ndi'e' ni xa'an nia yavi mii' naá ñu'u' nde'i Jesús, ²³ndisu kōo' ka a ni xini nia naá. Te ni nandiko' nia, te ni ka'an tu nia ña ni tuvī ndia'vi' ángele nuu' nia, te ni ka'an a xiin' nia ña xa ni natiaku Jesús. ²⁴Ndi'i jaan', te ni xa'an iin uvi te nduu' ti'vi xiin' ndu yavi jaan', te ni xini ra ña naa ni ka'an ña'a' jaan', xna'a nduu' a. Ndisu ni xini ra Jesús —ni kachi ra.

²⁵Sakan' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Xa küu' kaxi' tu ndo'ó, ran'. Xa kuachí tu kandixa' ndo' ña ni ka'an te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an'. ²⁶¿Náá xini ndo' ña ni kuní a kundo'o Cristo, ña ni tianu' Ndiosí sakakú ne yivi', sakuu' ña jaan' ña kuní ka nu'u a ndivi' mii' natiin a ña ki'in' ka'nu'? —ni kachi a.

²⁷Sakan' te ni xa'a' sanakuachi' a sakuu' ña yoso' nuu' tutu Ndiosí, ña ka'an xa'a' a, ni xa'a' a ndee ña ni ke'i Moisés xiin' ña ni ke'i sakuu' te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an'.

²⁸Te kii' xa kuyatin' ra ñuu mii' kua'an ra ndii, ni xaa Jesús ndee naa ña ya'á kua'an. ²⁹Ndisu ni ka'an ndiee' ra xiin' a ndii:

—Ndoó un' xiin' ndu yo'o', xa ni kuaa' va, sakan' te tüvi' ka —ni kachi ra.

Sakan' te ni ko'ni ra iin vi'e, te ni ndoo a ikan' xiin' ra.

³⁰Kii' ndu'u' Jesús te kuxi a nuu' mesa xiin' ra ndii, ni ki'in a xita' va'a, te ni taxi a ña chindani Ndiosí, te ni sakuachi' ña'a' a, te ni taxi ña'a' a nda'a' ra. ³¹Sakan' te ni nunia' nduchi' nuu' ra, te ni nakuni ra ña Jesús nduu' a. Ndisu xaka'an e', te ni ndi'i a so'o nuu' ra. ³²Te ni xa'a' ka'an xiin' ta'an' ra ndii:

—¿Süu' ni tuu e' ña ndee naa xixi vi' nimá e' kii' ñu'u' e' ichi' kuaxi e', te sanakuachi' a ña yoso' nuu' tutu Ndiosí nuu' e' kuaxi a xiin' e'? —ni kachi xiin' ta'an' ra.

³³Xa hora sakan' te ni nandiko' ra ñuu Jerusalén, te ni ndekuie ra mii' nakayá te uxi iin nda'a' xa'a' a xiin' inga ne ndikún ichi' a. ³⁴Te ni ka'an ne jaan' xiin' ra ndii:

—Ña ndaku xna'a nduu' a ndii, ni natiaku xto'o e', xa ni tuvī tu a nuu' Simón Pedro —ni kachi nia.

³⁵Sakan' te ni ka'an tu te jaan' xiin' ne jaan' sakuu' ña ni xka'ndia xiin' ra ichi', xiin' saa ni nakuni ra Jesús kii' ni sakuachi' a xita' va'a.

So'ó nì xaa a kii' nì tuvì Jesús nuu' te ndikún ichi' a
 (Mt. 28:16-20; Mr. 16:14-18; Jn. 20:19-23)

³⁶Kii' ka'an ka te jaan' xa'a' ña jaan' ita' ra, te iin nì tuvì tjo' Jesús iin' ndichì a ma'in' mii' ndiee' nia jaan', te nì ka'an a xiin' nia ndii:

—Na koo na ña manì' xiin' nimá ndo' —nì kachi a.

³⁷Ndisu nì yì'vi xava'a nia, sakan' ña nì xanini nia ña iin i'na' nduu' a. ³⁸Te nì ndatu'un' ña'a' Jesús ndii:

—¿Ndichun na yì'vi ndo'? Te, ¿ndichun na kuachì kandixa' ndo' xiin' nimá ndo'? ³⁹Koto ndo' nda'a' i xiin' xata' xa'a' i. Yu'u nduu' i. Tondia nda'a' ndo' yu'u te kuni ndo' ña suvi i. Sakan' ña i'na' ndii, koo' ñu'u' nde'i a, te nì ndee koo' tu iki' a ndee naa ña xito' ndo' kumi' yu'u vitin —nì kachi a.

⁴⁰Te kii' ndi'i nì ka'an a ña jaan', te nì nia'a a nda'a' a xiin' xa'a' a nuu' nia. ⁴¹Te xa'a' a ña va'a va kuni nia, te nandani xava'a tu nia ndii, kusa' kuni ka kandixa' xna'a nia ña suvi nduu' a. Sakan' te nì ndatu'un' ña'a' a ndii:

—¿Náa yoo ña xaxi' xaa' ndo'? —nì kachi a.

⁴²Sakan' te nì taxi nia iin ta'vi' tiaka' yatan' xiin' tutu yoko nda'a' a, ⁴³te nì natiiin ña'a' a, te nì xixi ña'a' a nuu' nia.

⁴⁴Sakan' te nì ka'an a xiin' nia ndii:

—Ña nì ndo'o i jaan' ndii, xa nì ka'an i xiin' ndo' xa'a' a kii' nì xika i xiin' ndo', ña kuni a xinu sakuu' ña yoso' xa'a' yu'u nuu' tu'un nde'i' Ndiosí, ña nì ke'i Moisés, xiin' ña nì ke'i te nì ka'an tiakú tu'un a, xiin' ña yoso' nuu' tutu Salmos —nì kachi a.

⁴⁵Sakan' te nì nunia' a nimá nia, te nì taxi a kundani kaxi' nia xa'a' ña yoso' nuu' tutu Ndiosí. ⁴⁶Te nì ka'an a xiin' nia ndii:

—Ña yo'o' nduu' ña yoso' nuu' tutu Ndiosí xa'a' Cristo, ña tianu' a sakakú ne yivi', ña kuni a kuvi a, te natiaku a kivi' ña uni. ⁴⁷Te xiin' ndiee' a ka'an ndoso' ne yivi' nuu' sakuu' inga ne yivi' iin yivi' xa'a' ña nama nia nimá nia xa'a' kuachi ña xaa' nia, te koo ka'nu' ini Ndiosí xa'a' nia. Te ñuu Jerusalem xa'a' ka'an ndoso' nia a. ⁴⁸Ndo'ó nduu' ne nì xini nduchi' nuu' ña nì ndo'o i jaan'. ⁴⁹Va'a, yu'u ndii, ti'vi' i ña xa nì ka'an yuva' e' Ndiosí xiin' i taxi a koo xiin' ndo'. Ndisu ndo'ó ndii, ndoo ndo' kundiee ndo' ñuu Jerusalem yo'o' ndiatu' ndo' ndee skachi' natiiin ndo' ndiee' ña kuaxi ndivi' —nì kachi a.

So'o ni xaa a kii' ni ndaa Jesús ndivi'

(Mr. 16:19-20)

⁵⁰Ni ya'a, te ni xaka Jesús te nda'a' xa'a' a, te kua'an a xiin' ra ndee ñuu Betania. Te ikan' ni ndani'i a nda'a' a, te ni xañu'u' ña'a' a. ⁵¹Te kii' iin' a xañu'u' ña'a' a ndii, ni kuxika' a nuu' te jaan', te ni ndaa' a ndivi'. ⁵²Te kii' ndi'i ni xito ka'nu' ña'a' ra ndii, va'a va kuni ra ni nandiko' ra kua'an ra ñuu Jerusalén. ⁵³Te saa kivi' ñu'u' ra nuu' ki'e yukun' ka'nu' xaka'nu' ra Ndiosí. Sakan' na kundu a.